

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

www.aspects.org.ua

2021 ТОМ 9 № 6

Видається з вересня 2013 року
6 разів на рік

Дніпро
Видавництво «Грані»
2021

Аспекти публічного управління

Науковий журнал

Том 9 № 6 2021

Засновник:

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 20424 - 10224 Р від 28.11.13

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020 р. надано статус фахового видання з державного управління категорії "Б"

ISSN 2311-6420 (Print)
ISSN 2413-8231 (Online)

Індексується:

DOAJ
IndexCopernicus
ERIH PLUS
Google Scholar
Vernadsky National Library of Ukraine
CrossRef
Ulrichs web
WorldCAT

Видавець:

Видавництво «Грані»
Україна, 49044, Дніпро
вул. Гоголя, 20-б, к. 32
+38(097)269-55-13
+38(050)258-83-86
grani-print.dp.ua
granidp@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2131 від 23.05.2005

Індекс журналу в каталозі
передплатних видань України – 86192

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, підприємств, організацій, установ та ін. інформації несуть автори статей.

Висловлені у цих статтях думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакції.

© «Аспекти публічного управління» 2021

Редакційна колегія

Абельсеїтова Світлана	к. тех. н., доц. (Казахстан)
Аврейцевич Ян	д.т.н., проф. (Польща)
Андріанов Ігор	д. ф-м. н., проф. (Німеччина)
Антонова Ольга	д. держ.упр., проф.
Бобровська Олена	д. держ.упр., проф.
Бородін Євгеній	д.і.н., проф.
Гао Тяньмін	к. екон. н., доц. (КНР)
Глук Кшиштоф	д.ф.н., доцент. (Польща)
Гончарук Наталья	д. держ.упр., проф.
Гугнін Олександр	д. філос.н., проф. (Польща)
Іванова Світлана	к. філол.н., доцент
Квітка Сергій	д. держ. упр., проф.
Кравченко Богдан	д. держ.упр., проф. (Киргизька Республіка)
Кравченко Віктор	к. юр. наук, проф.
Крушельницька Таїсія	д. держ. упр., проф.
Кузнецовене Йоланта	д.ф.н., проф. (Литва)
Липовська Наталья	д. держ. упр., проф.
Маматова Тетяна	д. держ. упр., проф.
Матвеева Ольга	к. держ. упр., доц.
Молоканова Валентина	д. т. н., проф.
Набаз Навзад Абдулла	д.ф. (Ірак)
Огданський Кирило	к. е. н., доц.
Письменний Ігор	д. держ. упр., проф.
Прокопенко Леонід	д. держ. упр., проф.
Ружевичус Юзас	д. екон. н., проф (Литва)
Серафінас Далюс	д.н. із соц. ком., проф. (Литва)
Серьогін Сергій	д. держ. упр., проф.
Серьогіна Тетяна	д. держ. упр., доцент
Старушенко Галина	к. т. н., проф.
Сорокіна Людмила	к. соц. н., доцент
Сорокіна Наталія	д. держ. упр., доцент
Тарасенко Тетяна	д. держ. упр., доцент
Чикаренко Ірина	д. держ. упр., проф.
Шпекторенко Ігор	д. держ. упр., проф.

Редакція

Головний редактор: Квітка Сергій
Заступники головного редактора: Іванова Світлана,
Серьогіна Тетяна, Сорокіна Наталія
Редактор: Мазур Олександр

Контакти:

+38(050)258-83-86; +38(097)269-55-13
aspects.dnipro@gmail.com
www.aspects.org.ua

Public Administration Aspects

Scientific journal

9 (6) 2021

Founders:

Dnipropetrovsk regional institute for
public administration
National academy for public administration
under the President of Ukraine,

Registration license

KB № 20424 - 10224 P, issued 28.11.13

In accordance with the Order of the
Ministry of Education and Science of
Ukraine № 886 of 02.07.2020, the status
of a professional publication on public
administration of category "B" was
granted

ISSN 2311-6420 (Print)
ISSN 2413-8231 (Online)

Indexed:
DOAJ

IndexCopernicus

ERIH PLUS

Google Scholar

Vernadsky National Library of Ukraine

CrossRef

Ulrichs web

WorldCAT

Publisher:

Publishing house «Grani»

20b, Gogol St., of. 32

Dnipro, Ukraine, 49044

+38(097)269-55-13

+38(050)258-83-86

graniprint@gmail.com

grani-print.dp.ua

Publishing license:

ДК № 2131 dated 23.05.2005

Subscription index in Ukraine – 86192

Responsibility for facts, quotations,
private names, enterprises and
organizations titles, geographical locations
etc. to be bared by the authors.

The editorial office and board do not
always share the views and thoughts
expressed in published articles.

Reprints and translations are allowed
on the written consent with the editorial
office and the author.

© «Public administartion aspects» 2021

Editorial board

Abelseitova Svitlana	Assoc. Prof. PhD (Kazakhstan)
Awrejcewicz Jan	Full Prof. Dr. (Poland)
Andrianov Igor	Full Prof. Dr. (Germany)
Antonova Olga	Full Prof. Dr.
Bobrovska Olena	Full Prof. Dr.
Borodin Yevheniy	Full Prof. Dr.
Gluc Krzysztof	Assoc. Prof. Dr.
Gao Tianmin	Assoc. Prof. PhD (PRC)
Honcharuk Natalia	Full Prof. Dr.
Huhnin Oleksandr	Full Prof. Dr. (Poland)
Ivanova Svitlana	Assoc. Prof. PhD
Kvitka Sergiy	Full Prof. Dr.
Kravchenko Bohdan	Full Prof. Dr. (Kyrgyz Republic)
Kravchenko Viktor	Full Prof. PhD
Krushelnytska Taisiia	Full Prof. Dr.
Kuznecoviene Jolanta	Full Prof. Dr. (Lithuania)
Lypovska Natalia	Full Prof. Dr.
Mamatova Tetiana	Full Prof. Dr.
Matveieva Olha	Assoc. Prof. PhD
Molokanova Valentyna	Full Prof. Dr.
Nabaz Nawzad Abdullah	Dr. (Iraq)
Ohdanskyi Kyrylo	Assoc. Prof. PhD
Pysmennyi Ihor	Full Prof. Dr.
Prokopenko Leonid	Full Prof. Dr.
Ruzhevichus Yuzas	Full Prof. Dr. (Lithuania)
Serafinas Dalius	Full Prof. Dr. (Lithuania)
Serohin Sergii	Full Prof. Dr.
Serohina Tetiana	Assoc. Prof. Dr.
Starushenko Halyna	Full. Prof. PhD
Sorokina Liudmyla	Assoc. Prof. PhD.
Sorokina Natalia	Assoc. Prof. Dr.
Tarassenko Tetiana	Assoc. Prof. Dr.
Chykarenko Iryna	Full Prof., Dr.
Shpektorenko Igor	Full Prof., Dr.

Editorial office

Editor in Chief: Kvitka Sergiy

Deputies Chief Editor: Ivanova Svitlana, Serohina Tetiana,

Sorokina Natalia

Editor: Mazur Oleksandr

Contacts:

+38(050)258-83-86; +38(097)269-55-13

aspects.dnipro@gmail.com

www.aspects.org.ua

Зміст

- С. 5
Євгеній Бородін, Анна Острікова
Сучасні механізми формування молодіжних структур в органах місцевого самоврядування територіальних громад
- С. 12
Віталій Кривошеїн
Політико-управлінський потенціал цифрового покоління: кейс України
- С. 19
Дмитро Костенніков
Стратегічні напрямки розвитку державної політики імміграції кваліфікованих трудових ресурсів в Україну: сучасний стан і тенденції
- С. 26
Олександр Бардах
Взаємодія органів місцевого самоврядування та бізнесу: цифрова трансформація та неокорпоративізм
- С. 33
Надія Новіченко
Цифрові компетентності громадян та публічних службовців: рамки взаємозв'язку
- С. 39
Наталія Піскоха
Цифрова трансформація місцевого самоврядування: визначення поняття та напрямків утворення цифрових громад
- С. 46
Віктор Бондаренко
Аспекти формування Буджакської етнополітичної дилеми та поліетнічної проблеми державного етнічного управління: болгарський чинник

Contents

- P. 5
Yevgeniy Borodin, Anna Ostrikova
Modern Mechanisms of Formation of Youth Structures in Local Self-Government Bodies of Territorial Communities
- P. 12
Vitaliy Kryvoshein
Political and Managerial Potential of the Digital Generation: the Case of Ukraine
- P. 19
Dmytro Kostiennikov
Strategic Directions of the Development of the State Policy of Immigration of Qualified Labor Resources in Ukraine: Current State and Trends
- P. 26
Olexander Bardakh
Interaction of Local Government Bodies and Business: Digital Transformation and Neocorporatism
- P. 33
Nadiia Novichenko
Digital competences of citizens and public servants: a framework of interconnection
- P. 39
Natalia Piskokha
Digital transformation of local self-government: defining the concept and directions of formation of digital communities
- P. 46
Victor Bondarenko
Aspects of the Formation of the Budzhak Ethno-political Dilemma and the Polyethnic Problem of State Ethnic Governance: the Bulgarian Factor

Yevgeniy Borodin, Anna Ostriкова

Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)

Modern Mechanisms of Formation of Youth Structures in Local Self-Government Bodies of Territorial Communities

The relevance of the study is due to the fact that the decentralization process has raised the issue of creating local governments in local communities on youth issues. Prior to the process of unification of territorial communities, there was a situation when youth structures of local councils were created in cities of regional significance and regional centers. The district division until 2020 provided that the implementation of state youth policy in other territorial communities was carried out through the activities of the structural unit of the district state administration responsible for youth.

The aim of the study is to determine the main mechanisms of formation of youth structures in local governments of territorial communities based on the analysis of the existing legal framework in Ukraine. The methodological basis of the study was the analysis of legal documents of the legislative framework of youth policy in Ukraine in terms of the effectiveness of public administration in this area.

Conclusions. According to the results of the study, a number of proposals were proposed to improve the mechanisms of youth structures in local governments of territorial communities, which are related to the need to introduce national mechanisms of local governments to establish structural units for youth and youth councils to ensure their sustainability. logistical, financial and information support. An important element of such a mechanism should be the dissemination of "best practices" in the activities of able-bodied local government units on youth policy.

Keywords: youth policy, youth council, decentralization, territorial community, local self-government in Ukraine

Євгеній Бородин, Анна Острікова

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)

Сучасні механізми формування молодіжних структур в органах місцевого самоврядування територіальних громад

Актуальність дослідження пов'язана з тим, що процес децентралізації актуалізував питання створення в територіальних громадах виконавчих органів місцевого самоврядування з питань молоді. До початку процесу об'єднання територіальних громад склалася ситуація, коли молодіжні структури місцевих рад створювали в містах обласного значення та обласних центрах. Найвний до 2020 р. районний поділ передбачав, що реалізація державної молодіжної політики в інших територіальних громадах здійснювалася завдяки діяльності відповідального за молодіжний напрям структурного підрозділу районної державної адміністрації.

Метою дослідження є визначення основних механізмів формування молодіжних структур в органах місцевого самоврядування територіальних громад на основі аналізу наявної законодавчої бази в Україні.

Методологічну основу дослідження склав аналіз правових документів законодавчої бази молодіжної політики в Україні з точки зору ефективності публічного управління у цій сфері.

Висновки. За результатами дослідження запропоновано ряд пропозицій щодо удосконалення механізмів формування молодіжних структур в органах місцевого самоврядування територіальних громад, які пов'язані із необхідністю запровадити загальнодержавні механізми діяльності органів місцевого самоврядування зі створення структурних підрозділів з питань молоді та молодіжних рад з метою забезпечення їх сталого характеру, необхідного матеріально-технічного, фінансового та інформаційного забезпечення. Важливим елементом такого механізму має бути розповсюдження «кращих практик» діяльності спроможних підрозділів органів місцевого самоврядування з питань молодіжної політики.

Ключові слова: молодіжна політика, молодіжна рада, децентралізація, територіальна громада, місцеве самоврядування в Україні

Вступ.

Процес децентралізації актуалізував питання створення в територіальних громадах виконавчих органів місцевого

самоврядування з питань молоді. До початку процесу об'єднання територіальних громад склалася ситуація, коли молодіжні структури місцевих рад створювали в містах обласного

значення та обласних центрах (Бородін, 2008). Наявний до 2020 р. районний поділ передбачав, що реалізація державної молодіжної політики в інших територіальних громадах здійснювався завдяки діяльності відповідального за молодіжний напрям структурного підрозділу районної державної адміністрації.

Метою дослідження є визначення основних механізмів формування молодіжних структур в органах місцевого самоврядування територіальних громад на основі аналізу наявної законодавчої бази в Україні.

Питанням молодіжної політики та процесам децентралізації присвячено багато робіт українських та зарубіжних авторів, з яких можна виділити наступні.

Н. Кожушко (2015) розглядає сутність комплексного інноваційного механізму реалізації державної молодіжної політики, який ґрунтується на механізмах стандартизації, соціального партнерства, суспільного діалогу, суспільної комунікації, самоорганізації, адаптації, фінансової підтримки, рекрутингу, спадкоємності поколінь, прогнозування, інформатизації, соціального захисту, підтримки, врівноваження, урахування думки молоді, розвитку компетентності тощо.

І. Артеменко (2017) визначає типові моделі соціального партнерства та принципи соціального партнерства в сфері молодіжної політики: суб'єкт-суб'єктна і суб'єктно-розвиваюча моделі (в своїх соціально-позитивних варіантах), а також об'єктно-орієнтована або суб'єкт-об'єктна.

Т. Несват (2020) досліджуючи молодіжну політику у країнах ЄС зазначає, що молодіжна політика ЄС дуже динамічна проте з різним темпом розвитку у кожній країні. Основною функцією молодіжної політики в ЄС є мотивація та надання підтримки в прийнятті обґрунтованих життєвих рішень, що сприяють особистому та соціальному розвитку молоді і розвитку суспільства в цілому.

І. Малик (2021) зосередила увагу на виокремленні аксіометрії державної молодіжної політики України, а також актуалізація ціннісного підходу до проблем розвитку молоді на сучасному етапі. Проблема суспільних цінностей та особливостей їх формування – це питання, що не лежить на поверхні, не обговорюються у студіях новинних каналів, не викладаються у школах та ВНЗ.

Активно досліджується молодіжна політика в країнах колишнього СРСР. Авторка з Азербайджану Н. Пашаєва

(Pashayeva, 2017) відзначає, що молодь, як важлива категорія суспільства, має багато ролей в залежності від використовуваної перспективи. Азербайджан стійко розвивається і змінюється, що впливає на позитивні зміни в суспільстві і на розвиток життя молоді. Таким чином, виникає багато нових можливостей, які забезпечують нинішній молоді представляти різні точки зору і майбутнє, недоступні попереднім поколінням. Авторка аналізує роль державної політики щодо молоді Азербайджану і методи її реалізації, а також внесок даної політики в міжнародне молодіжне співробітництво. Такий досвід може бути в нагоді і в Україні.

Значна увага у роботах українських науковців приділяється питанням розвитку місцевого самоврядування та молодіжної політики з урахуванням європейського досвіду в умовах децентралізації (Бородін, & Тарасенко, 2015; Бородін, & Хожило, 2014) та проблемам урахування принципу субсидіарності при реалізації реформи місцевого самоврядування (Квітка, 2015).

Методологічну основу дослідження склав аналіз правових документів законодавчої бази молодіжної політики в Україні з точки зору ефективності публічного управління у цій сфері.

Результати дослідження.

Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (2021) визначив питання повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації молодіжної політики одним з ключових. До переліку повноважень органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики віднесено:

1) розробка та реалізація регіональних та місцевих програм у сфері молодіжної політики з урахуванням положень Національної молодіжної стратегії, регіональних та місцевих потреб і запитів молоді, здійснення оцінки ефективності їх реалізації;

2) включення питань підготовки та підвищення кваліфікації молодіжних працівників до регіональних та місцевих програм, інших програм у сфері молодіжної політики;

3) забезпечення формування, оптимізації та розвитку молодіжної інфраструктури;

4) сприяння створенню та діяльності молодіжних центрів, забезпечення діяльності молодіжних центрів комунальної форми власності, інших установ, що забезпечують соціальний захист, самореалізацію та розвиток потенціалу молоді;

5) надання всебічної підтримки установам та організаціям, що здійснюють підготовку

та підвищення кваліфікації молодіжних працівників, членів молодіжних та дитячих громадських об'єднань;

6) сприяння діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань, інших суб'єктів молодіжної роботи, у тому числі шляхом їх залучення до реалізації місцевих та регіональних програм, надання грантів на конкурсних засадах, у порядку, визначеному законодавством;

7) сприяння створенню молодіжних рад, інших консультативно-дорадчих та робочих органів для забезпечення участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики, вирішення інших питань, що стосуються молоді;

8) розробка місцевих фінансово-кредитних механізмів забезпечення економічної доступності житла для молодих сімей та молодих осіб;

9) можливість встановлювати премії, стипендії, інші заохочувальні відзнаки за особливі досягнення молоді в різних сферах (Про основні засади молодіжної політики).

Закон України «Про місцеве самоврядування» з врахуванням положень Закону України «Про основні засади молодіжної політики» (2019) визначив повноваження органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики в одному кластері з освітою, охороною здоров'я, культурою, фізкультурою та спортом і відніс до власних (самоврядних) повноважень сільських, селищних, міських рад наступні:

- управління молодіжними центрами територіальних громад, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організацію їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

- створення необхідних умов для виховання дітей та молоді, розвитку їхніх здібностей, сприяння діяльності молодіжних громадських об'єднань, молодіжних центрів;

- вирішення питань про надання молодіжним та дитячим громадським об'єднанням на пільгових умовах у користування приміщень під молодіжні центри, молодіжні простори, необхідних для реалізації завдань молодіжної політики;

- сприяння роботі різноманітних громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері молодіжної політики;

- сприяння розвитку молодіжних та дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів, молодіжних рад, молодіжної інфраструктури.

Одночасно, сучасне законодавство не передбачає делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, які б

містили посилання на молодіжну політику.

Міністерство молоді та спорту України у співпраці з органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства, експертами та молодіжними лідерами розробило «Модель реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації», яку затвердило рішенням своєї колегії 21 грудня 2017 р. з метою її подальшого запровадження на місцевому рівні. Ядром зазначеної моделі було визначено структурний підрозділ сільської, селищної, міської ради, відповідальний за молодіжну політику разом з молодіжними працівниками (Модель реалізації молодіжної політики, 2017).

У методичних рекомендаціях для спеціалістів, які реалізують державну політику у молодіжній сфері, підготовлених Державним інститутом сімейної та молодіжної політики за участі представників Міністерства молоді та спорту, йшлося про те, що «має бути створено відділ по роботі з молоддю або введено посаду спеціаліста по роботі з молоддю у відповідному відділі, що займається гуманітарними питаннями» (Молодіжна політика в умовах децентралізації, 2019). Спроможним ОТГ пропонувалося створити окремі структурні підрозділи з питань молоді.

На думку авторів методичних рекомендацій, відділ/спеціаліст по роботі з молоддю виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради має виконувати наступні завдання:

- розробляти пропозиції щодо розвитку молодіжної інфраструктури та підтримувати молодіжні ініціативи;

- лобіювати молодіжні інтереси в органах виконавчої влади ОТГ;

- надавати адміністративну підтримку діяльності молодіжних центрів та молодіжних працівників;

- налагоджувати взаємодію з державними та громадськими структурами та закладами, які працюють з молоддю, представниками бізнесу;

- оцінювати ефективність молодіжної роботи на рівні територіальної громади (відповідно до розроблених показників);

- звітувати перед виконавчим комітетом щодо ефективності молодіжної роботи.

У процесі об'єднання територіальних громад Асоціація міст України за підтримки USAID запропонувала в 2016 р. примірне (модельне) положення про відділ освіти, молоді та спорту сільської, селищної, міської об'єднаної територіальної громади. Таку ж саме формулу об'єднаного управління для органів місцевого самоврядування

об'єднаних територіальних громад запропонували представники Інституту громадянського суспільства.

Оскільки в обласних центрах та містах обласного значення вже був досвід існування відповідальних за молодіжну політику виконавчих органів, вони займалися реорганізацією. Прикладом може слугувати Дніпровська міська рада, яка із загального гуманітарного підрозділу виокремила окремий департамент молодіжної політики та національно-патріотичного виховання. У Львові в міській раді існує управління молодіжної політики. Найбільш поширеною комбінацією є об'єднання молодіжного та спортивного напрямів (управління молоді та спорту Хмельницької, Херсонської, Кременчуцької, Білоцерківської міських рад, відділи молоді та спорту Роменської та Кам'янської міських рад та інші). Але для створених в процесі об'єднання нових територіальних громад доводилося вирішувати питання як щодо започаткування молодіжних підрозділів, так й про визначення реальних можливостей стосовно ресурсів для утримання виконавчих органів в цілому. На практиці більшість місцевих рад створювали багатофункціональні (багатофункціональні) структурні підрозділи не тільки гуманітарного, а ще й соціально-гуманітарного спрямування. Перелік запропонованих підходів, які засновано на різноманітних комбінаціях, виглядає наступним чином:

- відділ освіти, культури, спорту та молодіжної політики (Великодолинська селищна рада Одеської області);
- відділ освіти, молоді та спорту, туризму, культури та релігій (Бишівська сільська рада Київської області);
- відділ освіти, охорони здоров'я, молоді і спорту, культури, туризму та соціального захисту населення (Студениківська сільська рада Київської області, Рубіжанська міська рада Луганської області);
- відділ культури, туризму, молоді, спорту, національностей та релігій (Миколаївська сільська рада Дніпропетровської області);
- відділ культури, молоді та спорту (Бородянська селищна рада Київської області, Тетіївська міська рада Київської області);
- відділ освіти, молоді, спорту, культури та релігій (Привільська сільська рада Луганської області);
- управління у справах сім'ї, молоді, фізичної культури і спорту (Калуська міська рада Івано-Франківської області);
- відділ у справах сім'ї, молоді та

спорту (Чорноморська міська рада Одеської області);

- відділ сім'ї та молоді (Броварська міська рада Київської області);
 - відділ сім'ї, молоді та соціального захисту (Великоплосківська сільська рада Одеської області);
 - відділ освіти, культури, молоді та спорту, соціального захисту населення (Новомиколаївська сільська рада Херсонської області);
 - відділ освіти, соціального захисту, культури, сім'ї, молоді та спорту (Поромівська сільська рада Волинської області);
 - відділ освіти, сім'ї, молоді та спорту, культури і туризму та соціального захисту (Саранчуківська сільська рада Тернопільської області);
 - відділ освіти, культури, молоді, спорту та соціального захисту населення (Крупецька сільська рада Хмельницької області);
 - відділ соціального захисту населення, сім'ї, дітей та молоді (Березанська селищна рада Миколаївської області);
 - відділ соціального захисту, обслуговування населення, у справах дітей, сім'ї та молоді (Кам'яномостівська сільська рада Миколаївської області);
 - відділ освіти, молоді, спорту, культури, туризму та соціального захисту населення (Чкаловська сільська рада Запорізької області);
 - відділ освіти, культури та спорту, дітей, сім'ї та молоді, соціального захисту (Чорноморська сільська рада Миколаївської області).
- Одним з пріоритетів Національної молодіжної стратегії – 2030 р. (2021) є залучення молоді до участі у суспільному житті, підвищення її самостійності, конкурентоспроможності, формування у молоді громадянських компетентностей шляхом створення умов і можливостей для розвитку та посилення органів учнівського та студентського самоврядування, студентських та молодіжних консультативно-дорадчих органів при обласних, Київській, Севастопольській міських держадміністраціях, молодіжних рад як дієвих інструментів участі молоді у процесах ухвалення рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (2021) передбачив наявність молодіжних рад як молодіжних консультативно-дорадчих органів, що можуть утворюватися при органах місцевого самоврядування «з метою залучення молоді

до формування та реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях». Питання затвердження положення про молодіжну раду та організаційно-методичне забезпечення її діяльності відноситься до завдань тієї сільської, селищної, міської ради, при якій утворено молодіжну раду. До числа функцій молодіжної ради віднесено:

1) сприяння реалізації права молоді на участь у формуванні та реалізації молодіжної політики;

2) внесення до органу, при якому її утворено, пропозицій щодо організації консультацій з молоддю;

3) надання пропозицій, висновків, рекомендацій щодо питань формування та реалізації молодіжної політики, обов'язкові до розгляду органом, при якому її утворено;

4) розробка спільно з молодіжними та дитячими громадськими об'єднаннями, іншими суб'єктами молодіжної роботи пропозицій щодо пріоритетів молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях;

5) здійснення моніторингу і оцінки ефективності реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях;

6) участь у розробленні проектів нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію молодіжної політики;

7) вивчення стану виконання законів України, інших нормативно-правових актів, що стосуються молоді, на регіональному та місцевому рівнях;

8) здійснення громадської експертизи фінансування заходів молодіжної політики;

9) виконання інших завдань, визначених положенням про молодіжну раду.

Молодіжна рада при органі місцевого самоврядування є важливим партнером в першу чергу для молодіжного підрозділу сільської, селищної, міської ради, хоча за законодавчим визначенням є партнером всього органу місцевого самоврядування (як депутатського корпусу, так й виконавчих органів). Практика реалізації молодіжної політики свідчить, що молодіжні ради разом з молодіжними структурними підрозділами органу місцевого самоврядування утворюють єдиний молодіжний кластер.

Створення та діяльність молодіжних рад здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типових положень про консультативно-дорадчі органи» від 18.12.2018 р. № 1198. Типовим положенням визначено, що молодіжний консультативно-дорадчий орган регіонального рівня утворюється як молодіжна рада при

обласній, Київській, Севастопольській міській держадміністрації, обласній раді, а молодіжний консультативно-дорадчий орган місцевого рівня утворюється як молодіжна рада при сільській, селищній, міській, районній у місті (в разі її створення) раді.

Громадська організація «Молодіжна платформа» в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Рада в Україні на вебпорталі youthcouncil.com.ua створила інтерактивну мапу молодіжних центрів, розробила покрокову інструкцію цих дорадчих органів, запровадила навчальний курс з основ менеджменту молодіжних рад місцевого рівня (в тому числі в онлайн форматі).

У вересні 2020 р. представники майже усіх областей України створили Українську асоціацію молодіжних рад, яка здобула статус юридичної особи та має на меті підвищення рівня молодіжної участі в ухваленні рішень.

За даними обласних державних адміністрацій восени 2021 р. у Чернігівській області діє 14, у Херсонській – 18, на Волині – 17 молодіжних, на Донеччині – 4, у Рівненській – 11, у Закарпатській – 7, у Вінницькій – 30 молодіжних консультативно-дорадчих органів (молодіжних рад) при органах місцевого самоврядування та міських головах. Оскільки законодавство не визначає створення молодіжних рад обов'язковим заданням органів місцевого самоврядування, можливість їх створення визначається органом місцевого самоврядування самостійно. При цьому процес характеризується поступовим збільшенням кількості молодіжних рад. За даними Міністерства молоді та спорту України станом на 1 листопада 2021 р. в Дніпропетровській області молодіжні ради створено в 35 з 86 територіальних громад, Луганській – 11 з 26 і Львівській 17 з 73.

Таким чином, протягом останнього десятиліття в результаті реформи місцевого самоврядування в усіх територіальних громадах постало питання створення виконавчих органів в з питань молодіжної політики (Бородін, 2008). Конкретні умови кожної сільської, селищної, міської ради спричинили появу різних видів підрозділів гуманітарного або соціально-гуманітарного спрямування. Оновлення підходів до створення та організації діяльності молодіжних рад в контексті розвитку молодіжної участі сприяло активізації громадського молодіжного сектора. Актуальним залишається завдання створення

молодіжних рад у кожній територіальній громаді з одночасним дотриманням основних вимог щодо їх створення, забезпечення волевиявлення молоді та їх залучення до процесів формування та реалізації молодіжної політики на місцевому рівні.

Висновки.

За результатами дослідження уявляється можливим запропонувати ряд пропозицій щодо удосконалення механізми формування молодіжних структур в органах місцевого самоврядування територіальних громад, а саме:

– запровадити загальнодержавні механізми діяльності органів місцевого самоврядування зі створення структурних підрозділів з питань молоді та молодіжних рад з метою забезпечення їх сталого характеру, необхідного матеріально-технічного, фінансового та інформаційного забезпечення;

– сприяти розповсюдженню «кращих практик» діяльності спроможних підрозділів органів місцевого самоврядування з питань молоді та молодіжних рад;

– створити систему професійної освіти публічних службовців, що працюють в молодіжній сфері на рівні територіальних громад, в тому числі в рамках програми «Молодіжний працівник»;

– активізувати застосування міжсекторальної взаємодії в багатофункціональних (багатофункціональних) гуманітарних та соціально-гуманітарних підрозділах органів місцевого самоврядування, одним з напрямків яких є реалізація молодіжної політики; створити відповідні методичні рекомендації для розповсюдження найкращого досвіду;

– забезпечити розроблення, апробацію, запровадження та поширення інноваційних інструментів підтримки молодіжних рад з боку органів місцевого самоврядування;

– удосконалити нормативно-праву базу діяльності структурних підрозділів органів місцевого самоврядування з питань молоді та молодіжних рад, а також організації міжсекторальної взаємодії різних органів місцевого самоврядування в процесі реалізації молодіжної політики.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Артеменко, І. В. (2017). Взаємодія суб'єктів формування і реалізації молодіжної політики в Україні: вибір моделі. *Аспекти публічного управління*, 5(1-2), 19-25. <https://doi.org/10.15421/1520173>
- Бородін С. І. (2008). *Державна молодіжна політика в Україні: процес формування та розвитку (1991 – 2004 рр.)* : моногр. Дніпропетровськ : Пороги.
- Бородін, С. І., & Тарасенко Т. М. (2015). Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні. *Аспекти публічного управління*, 3(4), 55-61. <https://doi.org/10.15421/151533>
- Бородін, С. І., & Хожило, І. І. (2014). Європейські структури та програми з питань молоді. *Аспекти публічного управління*, 2(9-10), 36-41. <https://doi.org/10.15421/151465>
- Квітка, С. А. (2015). Принцип субсидиарності та процеси децентралізації в Україні. *Аспекти публічного управління*, 3(4), 28-35. <https://doi.org/10.15421/151530>
- Кожушко, М. І. (2015). Комплексний механізм реалізації державної молодіжної політики: інноваційний та модернізаційний потенціал. *Аспекти публічного управління*, 3(3), 43-50. <https://doi.org/10.15421/151518>
- Малик, І. (2021). Аксіометричні акценти сучасної державної молодіжної політики в Україні. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 24(3), 25-32. <https://doi.org/10.15421/172122>
- Модель реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації. (2017). Сайт Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/youth/molod-v-oth>
- Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / за ред. І.В. Пешої. 2-е вид. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с. С. 14. URL <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/542/1.pdf>
- Національна молодіжна стратегія до 2030 року: затверджена указом Президента України від 12.03.2021 № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
- Несват, Т. (2020). Взаємодія органів публічної влади та молодіжних громадських об'єднань щодо підготовки стратегічних документів у сфері молодіжної політики в країнах ЄС. *Аспекти публічного управління*, 8(5), 30-39. <https://doi.org/10.15421/152091>
- Організація роботи всіх органів місцевого самоврядування. Примірні положення структурних підрозділів: практичний посібник з питань організації роботи органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад. (2016). Вид. 2-е. Київ, 2016. С. 13 – 19. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/61/mod3web.pdf>
- Про основні засади молодіжної політики: закон України від 27.04.2021 № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
- Implementing CSYP in Ukraine – Experience and challenges / Yevgeniy Borodin // *Needles in haystacks. Finding a way forward for cross-sectoral youth policy* : Youth Knowledge book № 21. – P. 177 – 194. – Council of Europe, 2017. – Access mode : <http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1667851/Needles-In-Haystacks-WEB.pdf/b63de6f1-9dd6-66e6-9493-d1ed7aed6ec3>.
- Pashayeva, N. (2017). The youth policy of Azerbaijan and its contribution to international cooperation of youth. *Scientific and Theoretical Almanac Grani*, 20(10), 91-97. <https://doi.org/10.15421/1717137>

REFERENCES

- Artemenko, I. V. (2017). Interaction of subjects of formation and realization of youth policy in Ukraine: choice of model. *Public Administration Aspects*, 5 (1-2), 19-25. <https://doi.org/10.15421/1520173>
- Borodin Y. I. (2008). State youth policy in Ukraine: the process of formation and development (1991 - 2004): monograph. Dnepropetrovsk: Porogy.
- Borodin, Y. I., & Tarasenko, T. M. (2015). Development of the system of local self-government in Ukraine. *Public Administration Aspects*, 3 (4), 55-61. <https://doi.org/10.15421/151533>
- Borodin, Y. I., & Khozhilo, I. I. (2014). European structures and programs on youth issues. *Public Administration Aspects*, 2 (9-10), 36-41. <https://doi.org/10.15421/151465>
- Borodin, Y. (2017) Implementing CSYP in Ukraine – Experience and challenges. Needles in haystacks. Finding a way forward for cross-sectoral youth policy. Youth Knowledge book. 21, 177–194. Council of Europe. Retrieved from <http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1667851/Needles-In-Haystacks-WEB.pdf/b63de6f1-9dd6-66e6-9493-d1ed7aed6ec3>.
- Kvitka, S. A. (2015). Subsidiarity principle and decentralization processes in Ukraine. *Public Administration Aspects*, 3 (4), 28-35. <https://doi.org/10.15421/151530>
- Kozhushko, MI (2015). Comprehensive mechanism for implementing state youth policy: innovation and modernization potential. *Public Administration Aspects*, 3 (3), 43-50. <https://doi.org/10.15421/151518>
- Malik, I. (2021). Axiometric accents of modern state youth policy in Ukraine. *Grani*, 24 (3), 25-32. <https://doi.org/10.15421/172122>
- Model of youth policy implementation in the conditions of decentralization. (2017). The Decentralization website provides opportunities. URL: <https://decentralization.gov.ua/youth/molod-v-oth>
- Youth policy in the context of decentralization. Methodical recommendations for specialists who implement state policy in the youth sphere / ed. I.V. On foot. 2nd type. Kyiv: State Institution "State Institute of Family and Youth Policy", 2019. 40 p. P. 14. URL <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/542/1.pdf>
- National Youth Strategy until 2030 (2021): approved by the Decree of the President of Ukraine of 12.03.2021 № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>
- Nesvat, T. (2020). Interaction of public authorities and youth public associations in the preparation of strategic documents in the field of youth policy in the EU. *Public Administration Aspects*, 8 (5), 30-39. <https://doi.org/10.15421/152091>
- Organization of work of all local governments. Exemplary provisions of structural subdivisions: a practical guide on the organization of the work of local self-government bodies of united territorial communities. (2016). Kyiv, 2016. P. 13 - 19. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/61/mod3web.pdf>
- On the basic principles of youth policy: the law of Ukraine of 27.04.2021 № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
- Pashayeva, N. (2017). The youth policy of Azerbaijan and its contribution to international cooperation of youth. *Grani*, 20 (10), 91-97. <https://doi.org/10.15421/1717137>

Borodin Yevgeniy

Dr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0002-7331-5981>, e.i.borodin@vidr.dp.ua

Ostrikova Anna

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0001-9030-737X>, anna.ostrikova@undp.org

Стаття надійшла / Article arrived: 20.10.2021

Схвалено до друку / Accepted: 28.12.2021

Vitaliy Kryvoshein

Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)

Political and Managerial Potential of the Digital Generation: the Case of Ukraine

The political and managerial potential of the digital generation on the example of modern Ukraine is revealed. Some provisions of the theory of generations are analyzed, in particular, the theories of N. Gove, W. Strauss, D. Tepscoth, M. Prensky. It is noted that today in the active phase of their development are generations of baby boomers (born in 1943-1963), generation X (born in 1963-1983), Y (born in 1983-2000), and Z (born in 2000-2015), and also started (from 2010-2015) the formation of a new generation – Generation Alpha, Google babies. The key figures of the ‘network generation’ are the ‘Digital Natives’ as native inhabitants of the digital society. The most mobile part of the ‘Digital Natives’ are the ‘Digital Travelers’ (nomads), who manifest themselves as free from permanent attachment to a certain place of residence, seek freedom and get rid of forced permanent identification. It is also noted that the inhabitants of the digital society are ‘Digital Immigrants’, who were not born in the digital world, but actively enjoy the achievements of digitalization of modern society. The political-management process in modern Ukraine has two key levels – professional (the sphere of political management – officials, politicians) and mass (decision-making by voters). At the professional level of the political-management process, the majority of Ukraine’s top politicians belong to generation X, however, there is a gradual infiltration of representatives of generation Y into the highest levels of political management. At the mass level, the political-management process is witnessing a significant increase in the role of representatives of generation Y, and the electoral corps is being actively replenished by representatives of generation Z. To increase the effectiveness of political management, it is important to find out the characteristics of generation Z, which will soon play a key role in making fateful political decisions. In particular, it is very important for representatives of generation Z to understand that they have prospects for growth, have a clear career path and receive decent pay for their work; live communication, correspondence in messengers or e-mail is very important for them. According to numerous empirical studies, young Ukrainians determine the following priorities in their lives – the birth and upbringing of children, job search and / or achievement of certain professional achievements, earning / receiving enough money, finding a loved one and / or marriage.

Keywords: *generational theory, generation of baby boomers, generation X, generation Y, generation Z, generation Alpha, ‘Digital Natives’, ‘Digital Travelers’, ‘Digital Immigrants’, state virtualization*

Віталій Кривошеїн

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)

Політико-управлінський потенціал цифрового покоління: кейс України

Розкривається політико-управлінський потенціал цифрового покоління на прикладі сучасної України. Аналізуються деякі положення теорії поколінь, зокрема, теорії Н. Гоува, В. Штрауса, Д. Тепскотта, М. Пренскі. Наголошується, що сьогодні в активній фазі свого розвитку знаходяться покоління бейб-бумерів (народжені в 1943-1963 рр.), покоління X (народжені в 1963-1983 рр.), Y (народжені в 1983-2000 рр.) та Z (народжені в 2000-2015 рр.), а також розпочато (з 2010-2015-х рр.) формування нового покоління – покоління Альфа, Google babies. Ключовими фігурами «мережевого покоління» є «цифрові аборигени» (digital native) як корінні мешканці цифрового суспільства. Найбільш мобільною частиною «цифрових аборигенів» є «цифрові мандрівники» (номади), які проявляють себе як вільні від постійної прив’язаності до певного місця проживання, прагнуть отримати свободу й позбутися від насильницької сталої ідентифікації. Зазначається також, що мешканцями цифрового суспільства є «цифрові іммігранти» (Digital Immigrants), які не народилися в цифровому світі, але активно користуються досягненнями цифровізації сучасного суспільства. Політико-управлінський процес у сучасній Україні має два ключових рівні – професійний (сфера політичного управління – чиновники, політики) та масовий (ухвалення рішень виборцями). На професійному рівні політико-управлінського процесу більшість топ-політикуму України належить поколінню X, проте спостерігається поступове проникнення на вищі шаблі політичного управління представників покоління Y. На масовому рівні політико-управлінський процес спостерігається значне зростання ролі представників покоління Y і виборчий корпус активно поповнюється представниками покоління Z. Для підвищення ефективності політичного управління важливо з’ясувати характеристики покоління Z, яке найближчим часом буде відігравати ключову роль в ухваленні долосносних політичних рішень. Зокрема, для представників покоління Z дуже важливо розуміти, що у них є перспективи для зростання, мати чіткий кар’єрний шлях і отримувати за роботу гідну оплату; для них дуже важливе живе спілкування, листування в месенджерах або електронною поштою. За результатами численних емпіричних досліджень, молоді українці визначають такі пріоритети у своєму житті – народження та виховання дітей, пошук роботи та / або досягнення певних професійних досягнень, заробляння / отримання достатньої кількості грошей, пошук коханої людини та / або одруження.

Ключові слова: *теорія поколінь, покоління бейб-бумерів, покоління X, покоління Y, покоління Z, покоління Альфа, «цифрові аборигени», «цифрові іммігранти», «цифрові мандрівники», віртуалізація держави*

Вступ.

Починаючи з 1990-х років, сформульована Нейлом Гоувом та Вільямом Штраусом теорія поколінь слугує фундаментом для пояснення різноманітних суспільних процесів. Нарис своєї теорії автори виклали у 1991 р. в книзі «Покоління» (Howe, & Strauss, 1991), а повний виклад вони зробили у 1997 р. в книзі «Четверте перетворення: американське пророцтво» (Howe, & Strauss, 1997). Деталізація характеристик окремих поколінь зроблено Н. Гоувом та В. Штраусом у 1993 р. у книзі «13-е покоління» (Howe, & Strauss, 1993), у 2000 р. у книзі «Сходження покоління Міленіуму: наступне Велике покоління» (Howe, & Strauss, 2000), Брюсом Тулганом у 2009 р. у книзі «Не всім дістанеться приз: як управляти поколінням Y» (Tulgan, 2009), Девідом та Іоною Стілманами в 2017 р. у книзі «Покоління Z на роботі. Як його зрозуміти і знайти з ним спільну мову» (Stillman, & Stillman, 2017) та ін.

Серед українських авторів питання застосування положень теорії поколінь для пояснення різноманітних суспільних процесів досліджували М. Денисенко та Н. Давиденко (Денисенко, & Давиденко, 2020), К. Кащук (Кащук, 2018), Н. Коваль та В. Биба (Коваль, Биба, 2020), О. Лютак (Лютак, 2019), Л. Щетініна, С. Рудакова та М. Даниляк [Щетініна, Рудакова, & Даниляк, 2017) та ін.

Сьогодні теорію поколінь широко застосовують в практичній діяльності. Так, наприклад, маркетологи використовують положення цієї теорії для визначення смаків і преференцій різних груп споживачів та створення товарів, що задовольнятимуть їхні потреби, і при розробці реклами свого товару; психологи – для уникнення конфліктів та швидкого їх вирішення при виникненні, а також встановлення ефективної комунікації та взаємодії між представниками різних поколінь. Надзвичайно широке застосування теорія поколінь знаходить у політико-управлінському процесі.

Відповідно до положень теорії поколінь сьогодні в активній фазі свого розвитку знаходяться покоління бекі-бумерів (народжені в 1943-1963 рр.), покоління X (народжені в 1963-1983 рр.), Y (народжені в 1983-2000 рр.) та Z (народжені в 2000-2015 рр.*). Зараз (починаючи з 2010-2015-х рр.) формується нове покоління – покоління Альфа – це покоління Google babies, представники якого починають користуватися соціальними

мережами раніше, ніж навчилися читати та писати. Політико-управлінський процес у сучасній Україні має два ключових рівні – професійний (сфера політичного управління – чиновники, політики) та масовий (ухвалення рішень виборцями).

На професійному рівні політико-управлінський процес здійснюється представниками поколінь бекі-бумерів, X та Y. Топ-рівень українського політикуму складається із представників покоління бекі-бумерів – 5 топ-членів Верховної Ради України – 3 голови (співголови) фракцій (депутатських груп), 2 голови комітетів; покоління X – ключові керівники держави – президент, прем'єр-міністр, голова Верховної Ради України; 18 членів Кабінету Міністрів України, 10 членів керівництва Офісу президента України, генеральний прокурор, голова СБУ, голова Верховного Суду України, 25 топ-членів Верховної Ради України – 1 заступник Голови, 5 голів (співголів) фракцій (депутатських груп), 19 голів комітетів; покоління Y – 4 члени Кабінету Міністрів України, 2 члени керівництва Офісу президента України; 25 топ-членів Верховної Ради України – 1 заступник Голови, 1 голова (співголова) фракцій (депутатських груп), 2 голови комітетів. Тобто більшість топ-політикуму належить поколінню X, проте спостерігається поступове проникнення на вищі шаблі політичного управління представників покоління Y.

На масовому рівні політико-управлінський процес здійснюється представниками поколінь бекі-бумерів, X і Y – якщо до недавнього часу ключову роль тут відігравали представники покоління бекі-бумерів, то сьогодні значно зростає роль представників покоління Y і виборчий корпус активно поповнюється представниками покоління Z. Для підвищення ефективності політичного управління важливо з'ясувати характеристики покоління Z, яке найближчим часом буде відігравати ключову роль в ухваленні доленосних політичних рішень.

Отже, мета цього дослідження полягає в розкритті політико-управлінського потенціалу цифрового покоління на прикладі сучасної України.

Результати дослідження.

Складність соціалізаційних процесів у сучасній Україні багато в чому обумовлена зміною поколінь. Теорія поколінь, яка зародилася на початку 1990-х рр., зосереджує свою увагу на такому феномені як конфлікт

* В Європі, особливо у Східній Європі (включаючи й Україну), вододіл між поколіннями зміщений на 5-10 років у порівнянні із США (Stillman, Stillman, 2017), тому у цій частині світу покоління Z починає формуватися з 2000 року, а не з 1995 р. як у США.

покоління. Фундатори теорії поколінь Нейл Гоув та Вільям Штраус під поколінням розуміють певну людську спільність, яка народжена в окремо взятій проміжок часу та є носієм схожих цінностей, що сформовані під впливом соціальних, культурних, економічних та політичних подій (Howe, & Strauss, 1997, p. 34).

Дон Тепскотт запропонував відносити молодь сьогодення до «мережевого покоління» («NET-Generation», «N-Gen»), представники якого чудово знаються на комп'ютерних технологіях й програмах, а також є активними користувачами мережі Інтернет. На його думку, ані расове походження, ані національність, ані релігія не є тими чинниками, що б завадили проникненню комп'ютерних технологій та відповідних знань, умінь й навичок. А отже – усі представники покоління «N-Gen» мають дуже схожі ціннісні уподобання, бо їх дитинство та дорослішання припало на приблизно однакові соціально-економічні умови: невизначеність майбутнього через глобальні зміни, проблеми забруднення навколишнього середовища, політична нестабільність, боротьба з тероризмом тощо. Д. Тепскотт виокремив такі властивості покоління «N-Gen»: самостійність, наявність вищої освіти, повага до особистого життя та прагнення до індивідуалізму й свободи, громадянська відповідальність, толерантність (Tapscott, 2009, p. 30-33).

Для позначення представників покоління «N-Gen» Д. Тепскотт скористався терміном «цифровий абориген» (digital native), який вперше було запропоновано Марком Пренскі (Prensky, 2001). Цим терміном прийнято позначати «корінних жителів», які виростили в цифровому суспільстві. Тобто «цифрові аборигени» – це перше покоління людей, що виростили в епоху цифрових технологій, для яких цифрові медіа є частиною їхнього середовища (Tapscott, 2009, p. 14). Талановите, цікаве та інноваційне покоління «цифрових аборигенів» пропонує нові підходи до співпраці, впливає один на одного через мережі, обмінюючись миттєвими повідомленнями. Характерною рисою цього покоління є свобода, відкритість та здатність знайти контент, який вони потребують. На думку Д. Тепскотта, інтерактивний досвід має важливе значення у вихованні «цифрових аборигенів» (Tapscott, 2009, p. 49-51).

Паралельно з терміном «цифрові аборигени» (Digital Natives) формується термін «цифрові іммігранти» (Digital Immigrants). М. Пренскі, який вперше вводить у науковий обіг цей термін, відносить до «цифрових іммігрантів» людей,

які не народилися в цифровому світі, але які у певний момент свого життя зачарувалися і прийняли багато чи більшість аспектів нової (цифрової) технології (Prensky, 2010). Тим самим М. Пренскі підкреслював відмінності у світогляді між поколіннями, чие дорослішання супроводжувалося лише зародженням інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) («цифрові аборигени») та чие дорослішання проходило під бурхливим розвитком / розквітом ІКТ («цифрові іммігранти»).

На думку М. Пренскі, для представників покоління людей, яке виростило після цифрової революції, корінних жителів цифрової епохи (Digital Natives) притаманне специфічне мислення та способи обробки інформації. Володіючи кліповим мисленням, «цифрові аборигени» краще сприймають візуальні об'єкти і орієнтуються в просторі. Їх відрізняє швидка координація рук і очей, вони швидко приймають рішення, здатні знаходити інформацію, переробляти її і перетворювати в знання.

Головними ознаками «цифрових аборигенів» є: багатозадачність; інтерактивність; прагнення швидко отримувати інформацію; постійне сканування інформації з метою пошуку змін; вилучення самого головного, суті; самовдосконалення і саморозвиток; бажання брати участь у створенні продукту (prosuming) (Prensky, 2001). Отже, покоління «цифрових аборигенів» цінує досвід, створений товарами та послугами. По суті, вони є «просьюмерами» (prosumers) – професійними споживачами, що співпрацюють з виробниками товарів – для них притаманне постійне прагнення і можливість змінювати вид діяльності на більш оплачуваний або цікавіший. Вони в постійних пошуках і прагненні не зупиняються на досягнутому. Тобто для просьюмерів інтернет-мережа виступає не тільки способом комунікації з аудиторією, а й дозволяє репрезентувати власну ідентичність. Індивід, формуючи власний віртуальний образ, виражає свої бажані або ж потенціальні якості, реалізувати які в реальності є проблематичним. Таким чином, сконструйовані Інтернет-ідентичності є не видуманими, а пов'язані з реальними, але модифіковані й вдосконалені. Одним із підтверджень цьому є те, що комунікація в мережі в сучасних умовах тісно пов'язана із міжособистісною взаємодією поза Інтернетом (Супрун, 2020, с. 90).

Найбільш мобільною частиною «цифрових аборигенів» є «цифрові мандрівники» (номади), які проявляють

себе як вільні від постійної прив'язаності до певного місця проживання. Завдяки розвитку цифрових технологій подібна мобільність не впливає на якість виконання ними своїх робочих зобов'язань. «Цифрові мандрівники» прагнуть отримати свободу й позбутися від насильницької сталої ідентифікації. Саме у гонитві за самовизначенням номади втікають в Інтернет, що відкриває перед ними різноманітні ідентифікаційні практики, оскільки у них в наявності є фізична присутність (під час реальної взаємодії) та її відсутність (в Інтернет-середовищі). Саме можливість фізичної відсутності в Мережі дає свободу самопрезентації і відображення себе таким, яким недозволено бути в реальному житті. І саме це містить значний ризиковий потенціал (Кривошеїн, 2019а).

Тут також варто мати на увазі, що і спілкування в цифровому просторі суттєво відрізняється від комунікації в режимі реального часу. Відсутність фізичної взаємодії зі співрозмовником надає почуття знаходження в безпеці і варіативності вибору стратегії комунікації, що, з однієї сторони, дозволяє бути відкритим, а з іншої – поводити себе більш різко.

Важливо відзначити, що при взаємодії в реальному житті, індивід витрачає достатньо багато ресурсів для того, щоб відповідним чином презентувати свою ідентичність. Віртуальний світ дозволяє здійснити це набагато швидше, проте існує загроза викривлення образу, який може значно відрізнятись від реального. Реймонд Фогельсон виділив наступні форми ідентичності, які поєднуються між собою в одній особистості:

- реальна (уявлення індивіда про самого себе в його теперішньому стані);
- ідеальна (уявлення індивіда про те, яким би він хотів бути);
- негативна (уявлення індивіда про те, яким би він не хотів бути);
- демонструюча (показ іншим ідентичності задля схвалення і отримання відповідної оцінки) (Fogelson, 1982, p. 67-77).

Виокремлені чотири форми ідентичності вступають між собою у доволі непрості взаємини задля формування бажаного іміджу – цю взаємодію Р. Фогельсон називає «боротьбою ідентичностей». Суть останньої визначається таким чином: особистість намагається максимально зблизити реальну ідентичність з ідеальною, і, на противагу цьому, віддалити від реальної негативну. Прикладом і може слугувати конструювання віртуальної реальності, де маніпулятивно може бути представлена відповідно бажана

ідентичність.

Наслідком стрімкого розвитку цифрових технологій є поява покоління Альфа (Google babies), яке починає формуватися з 2010-2015-х рр.; воно є найглобалізованішим із усіх поколінь: завдяки своїй соціалізації та мобільності представники цього покоління будуть схильні подорожувати, вчитися і працювати в різних країнах, а також розвиватись у різних професійних царинах.

Отже, сучасна українська молодь, яка належить здебільшого до «мережевого покоління», за своїми життєвими пріоритетами, які формують світогляд та стають регуляторами поведінки, дуже відрізняється від своїх попередників. Такі відмінності продиктовані викликами сьогодення, обумовленими, перш за все, віртуалізацією держави. Головним джерелом соціально-політичних ризиків віртуалізації держави є те, що відбувається відображення елементів державно-політичної системи в інформаційному (віртуальному) політичному просторі, внаслідок чого традиційні політичні інститути (і перш за все держава) заміщуються їх симуляціями. Такі зміни у функціонуванні держави можуть призвести до серйозних негативних наслідків – до руйнування духовного світу людини, розриву усталених соціальних зв'язків та формування «мережевого індивідуалізму», зняття моральних бар'єрів, падіння відповідальності тощо (Кривошеїн, 2019b, с. 11).

Щоб протистояти численним викликам представнику «мережевого покоління» необхідно володіти великим обсягом постійно поновлюваної інформації, встигати за стрімким розвитком технологій, уміти вчитися самостійно та протягом усього життя. Саме такі соціально-політичні й економічні умови у контексті перехідного процесу нашої країни зумовили появу характеристик, що виділяють сучасну молодь від інших поколінь.

У цілому, представники покоління Z незабаром будуть визначати напрям суспільного розвитку в світі. Покоління Z, або *homelanders* – це «цифрові люди» («центеніали»), які, порівняно з попереднім поколінням: 1) більш технологічно прогресивні; 2) мають більш глобальні думки; 3) не надто турбуються про дотримання норм та правил (Stillman, Stillman, 2019, p. 3). Також важливо розуміти, що попри те, що покоління Z гнучке і швидко адаптується до змін, для них важливіші стабільна робота і фінансова безпека. Вони з самого дитинства звикли до конкуренції й переносять цей же конкурентний драйв на роботу. Їм дуже

важливо розуміти, що у них є перспективи для зростання, мати чіткий кар'єрний шлях і отримувати за роботу гідну оплату. І ще один ключовий момент – хоча покоління Z виросло в період розквіту Інтернету і цифрових технологій, для них дуже важливе живе спілкування, листування в месенджерах або електронною поштою.

Представники покоління Z є не просто користувачами Інтернет-простору, а живуть у світі фіджиталтехнологій, де немає розділення на реальний і віртуальний світ – вони є однією неподільною реальністю. У представників покоління Z інформація краще сприймається короткими блоками, тому серед них популярними стають снєк-медіа (від англ. *snack* – перекус, швидка закуска, яку можна легко з'їсти), вони здатні швидко переключатися з одного завдання на інше, але «зумери» не здатні до мультизадачності.

Покоління Z надає перевагу так званому «соціальному підприємництву», діяльність якого спрямована не лише на отримання прибутку, а й на те, щоб допомогти світу. Про це говорять і результати опитування: на питання «Чи вірити ви, що бізнес здатен змінити світ на краще?» 93% респондентів відповіли стверджувально (Stillman, Stillman, 2019, p. 114).

Для представників покоління Z важливо втілювати в життя те, що вони відчувають, персоналізувати простір. Це діти персонального брендингу: найбільш бажана «робота» для них – стати ютуб-блогерами. В той же час, це перше покоління, яке дійсно обходиться без традиційних структур влади: уряду, освіти, фінансів. А ще – без сильних брендів, традиційних понять краси, естетичності та моди. Індивідуальність торкнулася й освіти: все більше студентів хоче мати індивідуальну програму занять, лише з тими предметами, що самі вважатимуть за потрібне вивчати. Те саме стосується майбутнього робочого місця і самого процесу роботи, що також мають бути індивідуальними для кожного. Окрім того, покоління Z більш самостійне на відміну від Y. Воно цінує особистий простір на роботі, більше за колективізм, який, в свою чергу, є надзвичайно важливим для міленіалів (Бурачек, Ярмолюк, Верстова, 2021).

Ці теоретичні висновки підтверджуються численними емпіричними даними. Так, за результатами дослідження «Молодь України-2015», проведеного GfK Ukraine у 2015 році, молоді українці визначили такі пріоритети у своєму житті: 48% опитаних зазначили важливість народження та виховання дітей, 44% – пріоритети, пов'язані з роботою (пошуком та / або

досягненням певних результатів у ній), 36% – заробляння / отримання достатньої кількості грошей та 21% – пошук коханої людини та / або одруження (Молодь України, 2015). Узагальнюючи наукові доробки американських та вітчизняних авторів, О. Наконечна, Д. Рудень, Р. Сопівник виокремили набір ціннісних орієнтацій, які притаманні сучасному молодому поколінню:

- свобода вибору у всіх сферах життєдіяльності;
- індивідуальність понад усе;
- інформаційна грамотність й комп'ютерна обізнаність;
- підприємницький дух, комунікаційна діяльність;
- дозвілля та задоволення мають значення;
- жага швидкості у реакціях оточуючих та отриманні бажаного;
- прагнення інноваційного розвитку (Наконечна, Рудень, & Сопівник, 2017).

У рамках 9-го дослідження Deloitte Global Millennial Survey (2020), до якого приєдналась і Україна, були визначені певні настрої українських «зумерів», які різняться від європейських представників покоління, зокрема щодо пріоритетних проблем, віри у кращі часи, лідерів думки, відношення до бізнесу тощо. Попри євроінтеграційну політику, представники покоління Z в Україні встановлюють свої правила гри й грають виключно за ними (Deloitte Global Millennial Survey, 2020).

У рамках 10-го дослідження Deloitte Global Millennial and Gen Z (2021) показано, що респонденти спрямовують свої зусилля на значущі дії – вони беруть активну участь у політичному житті, намагаються узгоджувати витрати й вибір кар'єри зі своїми цінностями, а також сприяють змінам у суспільних питаннях, які вважають найважливішими. Так, за результатами проведеного опитування, багато хто із респондентів вважає, що для стимулювання змін може знадобитися втручання уряду. Близько 30% респондентів в світі та 40% в Україні підтримали б політиків, які хочуть зменшити нерівність доходів.

Висновки.

Таким чином, розкриваючи політико-управлінський потенціал цифрового покоління в сучасній Україні, проаналізовані деякі важливі положення теорії поколінь (Н. Гоув, В. Штраус, Д. Тепскотт, М. Пренскі). Враховуючи те, що на сьогодні в активній фазі свого розвитку знаходяться покоління бєбі-бумерів (народжені в 1943-1963 рр.), покоління X (народжені в 1963-1983 рр.), Y (народжені в 1983-2000 рр.) та Z (народжені в 2000-2015 рр.), а також розпочато (з

2010-2015-х рр.) формування нового покоління – покоління Альфа, Google babies, прогнозується, що в найближчій перспективі домінуючу роль в українському суспільстві буде відігравати «мережеве покоління» (покоління Z), в т.ч. при ухваленні важливих політичних рішень. Ключовими фігурами цифрового покоління є «цифрові аборигени» (digital native) як корінні мешканці цифрового суспільства; його найбільш мобільною частиною є «цифрові мандрівники» (номади), які проявляють себе як вільні від постійної прив'язаності до певного місця проживання, прагнуть отримати свободу й позбутися від насильницької сталої ідентифікації. Крім того, в умовах цифрового суспільства до «цифрових аборигенів» долучаються «цифрові іммігранти» (Digital Immigrants), які не народилися в цифровому світі, але активно користуються досягненнями цифровізації сучасного суспільства.

Політико-управлінський процес у сучасній Україні має два ключових рівні –

професійний (сфера політичного управління – чиновники, політики) та масовий (ухвалення рішень виборцями). На професійному рівні політико-управлінського процесу більшість топ-політикуму України належить поколінню X, проте спостерігається поступове проникнення на вищі шаблі політичного управління представників покоління Y. На масовому рівні політико-управлінський процес спостерігається значне зростання ролі представників покоління Y і виборчий корпус активно поповнюється представниками покоління Z. Для підвищення ефективності політичного управління важливо з'ясувати характеристики покоління Z, яке найближчим часом буде відігравати ключову роль в ухваленні доленосних політичних рішень. Зокрема, для представників покоління Z дуже важливо розуміти, що у них є перспективи для зростання, мати чіткий кар'єрний шлях і отримувати за роботу гідну оплату; для них дуже важливе живе спілкування, листування в месенджерах або електронною поштою.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бурачек І. В., Ярмолюк Д. І., Верстова В. Я. (2021) Покоління Z на вітчизняному ринку праці. Економіка та суспільство. Електронний журнал. Вип. 26. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/329/314>.
- Денисенко М. П., Давиденко Н. В. (2020) Теорія поколінь та який її вплив на сучасний бізнес. Економіка та держава. № 1. С. 46-49.
- Кашук К. М. (2018) Особливості управління співробітниками X, Y та Z поколінь. Економіка. Управління. Інновації. Вип. № 1 (22). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2018_1_9.
- Кривошеїн В. В. (2019a) Ідентифікаційні ризики у сучасному політичному процесі: соціологічний фокус аналізу. Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences. Vol. 2, № 1. С. 14-21.
- Кривошеїн, В. В. (2019b). Соціально-політичні ризики віртуалізації держави. Науково-теоретичний альманах Грані, 22(12), 5-14. <https://doi.org/10.15421/172000>.
- Лютак О. З. (2019) Застосування теорії поколінь у консультуванні персоналу організації. Збірник наукових праць [Прикарпатського національний університет ім. В. Стефаніка]: психологія. Вип. 23. С. 94-101.
- Молодь України – 2015. Портал GfK Ukraine. URL: http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/Molod_Ukraine_2015_UA.pdf.
- Наконечна О. В., Рудень Д. М., Сопівник Р. В. (2017) Регіональні та вікові особливості самооцінки сучасної української молоді. Наука і освіта. № 6. С. 172-180.
- Супрун Г. (2020) Ідентичність індивіда в цифрову епоху соціальних комунікацій. Філософські обрії. № 43. С. 85-94.
- Щетініна Л. В., Рудакова С. Г., Даниляк М. І. (2017) Управління персоналом з урахуванням положень теорії поколінь. Проблеми економіки. № 1. С. 277-283.
- Deloitte Global Millennial Survey (2020). URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/deloitte-2020-millennial-survey.pdf>.
- Deloitte Global Millennial and Gen Z (2021). URL: <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/about-deloitte/articles/millennialsurvey-2021.html>.
- Fogelson R. D. (1982) Person, Self and Identity. Some Anthropological Retrospects, Circumspects and Prospects. Psychological Theories of the Self / B. Lee (ed.). New York; London: Plenum Press. P. 67-109.
- Howe N., & Strauss W. (1991) Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York: Morrow. 538 p.
- Howe N., & Strauss W. (1993) 13th Gen: Abort, Retry, Ignore, Fail? New York: Vintage Books. 229 p.
- Howe N., & Strauss W. (1997) The Fourth Turning: What the Cycles of History Tell Us About America's Next Rendezvous with Destiny. New York: Broadway Books. 367 p.
- Howe N., & Strauss W. (2000) Millennials Rising: The Next Great Generation. New York: Vintage Books. 432 p.
- Prensky M. (2001) Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon. Vol. 9 (5). P. 1-6.
- Prensky M. (2010) Teaching Digital Natives: Partnering for Real Learning. Thousand Oaks: Sage Publications Ink.

224 p.

- Stillman D., Stillman J. (2017) *Gen Z @ Work: How the Next Generation Is Transforming the Workplace*. New York: Harper Collins. 320 p.
- Tapscott D. (2009) *Grown Up Digital: How the Net Generation is Changing Your World*. New York: The McGraw-Hill. 368 p.
- Tulgan B. L. (2009) *Not Everyone Gets a Trophy: How to Manage Generation Y*. San Francisco, Ca.: Jossey-Bass. 182 p.

REFERENCES

- Burachek I. V., Yarmoliuk D. I., & Verstova V. Ya. (2021) Pokolinnia Z na vitchyznia-nomu rynku pratsi (Generation Z in the domestic labor market). *Ekonomika ta suspilstvo. Elektronnyi zhurnal*. Vol. 26. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/329/314>.
- Denysenko M. P., & Davydenko N. V. (2020) Teoriia pokolin ta yakii yii vplyv na suchasnyi biznes (The theory of generations and its impact on modern business). *Ekonomika ta derzhava*. № 1. P. 46-49.
- Kashchuk K. M. (2018) Osoblyvosti upravlinnia spivrobitnykamy X, Y ta Z pokolin (Peculiarities of managing employees of the X, Y and Z generations). *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*. Vol. 1 (22). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2018_1_9.
- Kryvoshein V. V. (2019a) Idenyfikatsiini ryzyky u suchasnomu politychnomu protsesi: sotsiologichnyi fokus analizu (Identification risks in the modern political process: a sociological focus of analysis). *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. Vol. 2, № 1. P. 14-21.
- Kryvoshein V. V. (2019b). Social and political risks of virtualization of state. *Scientific and Theoretical Almanac Grani*, 22(12), 5-14. <https://doi.org/10.15421/172000>.
- Liutak O.Z. (2019) Zastosuvannia teorii pokolin u konsultuvanni personalu orhanizatsii (Application of generational theory in consulting the organization's personnel). *Zbirnyk naukovykh prats [Prykarpatskoho natsionalnyi universytet im. V. Stefanyka]: psykholohiia*. Vol. 23. P. 94-101.
- Molod Ukrainy (Youth of Ukraine) – 2015. Portal GfK Ukraine. URL: http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/Molod_Ukraine_2015_UA.pdf.
- Nakonechna O. V., Ruden D. M., & Sopivnyk R. V. (2017) Rehionalni ta vikovi osoblyvosti samoostinky suchasnoi ukrainskoi molodi (Regional and age characteristics of self-esteem of modern Ukrainian youth). *Nauka i osvita*. № 6. P. 172-180.
- Suprun H. (2020) Idenychnist indyvida v tsyfrovu epokhu sotsialnykh komunikatsii (The identity of the individual in the digital era of social communications). *Filosofski obrii*. № 43. P. 85-94.
- Shchetinina L.V., Rudakova S.H., Danyliak M.I. (2017) Upravlinnia personalom z urakhuvanniam polozhen teorii pokolin (Personnel management taking into account the provisions of the theory of generations). *Problemy ekonomiky*. № 1. P. 277-283.
- Deloitte Global Millennial Survey (2020). URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/deloitte-2020-millennial-survey.pdf>.
- Deloitte Global Millennial and Gen Z (2021). URL: <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/about-deloitte/articles/millennialsurvey-2021.html>.
- Fogelson R. D. (1982) *Person, Self and Identity. Some Anthropological Retrospects, Circumspects and Prospects. Psychological Theories of the Self / B. Lee (ed.)*. New York; London: Plenum Press. P. 67-109.
- Howe N., & Strauss W. (1991) *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*. New York: Morrow.
- Howe N., & Strauss W. (1993) *13th Gen: Abort, Retry, Ignore, Fail?* New York: Vintage Books.
- Howe N., & Strauss W. (1997) *The Fourth Turning: What the Cycles of History Tell Us About America's Next Rendezvous with Destiny*. New York: Broadway Books.
- Howe N., Strauss W. (2000) *Millennials Rising: The Next Great Generation*. New York: Vintage Books.
- Prensky M. (2001) *Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon*. Vol. 9 (5). P. 1-6.
- Prensky M. (2010) *Teaching Digital Natives: Partnering for Real Learning*. Thousand Oaks: Sage Publications Ink.
- Stillman D., & Stillman J. (2017) *Gen Z @ Work: How the Next Generation Is Transforming the Workplace*. New York: Harper Collins.
- Tapscott D. (2009) *Grown Up Digital: How the Net Generation is Changing Your World*. New York: The McGraw-Hill.
- Tulgan B. L. (2009) *Not Everyone Gets a Trophy: How to Manage Generation Y*. San Francisco, Ca.: Jossey-Bass.

Kryvoshein Vitaliy

Dr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0002-3380-7850>, vvk_1970@ukr.net

Стаття надійшла / Article arrived: 25.10.2021

Схвалено до друку / Accepted: 28.12.2021

Dmytro Kostiennikov

Educational and Scientific Institute "Institute of Public Administration" of V. N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv, Ukraine)

Strategic Directions of the Development of the State Policy of Immigration of Qualified Labor Resources in Ukraine: Current State and Trends

The article finds that in today's world, even in the context of strategic planning, state and international regulation of migration processes and active international cooperation in migration, there are geopolitical, economic factors, armed conflicts, natural disasters, which become the driving force for unpredictable migration flows that can upset the balance even in a highly developed migration policy. Such factors are one of the reasons for the need to study the ability of the state domestic immigration policy to predict and respond in a timely manner to current challenges. In addition, in order to avoid negative consequences for the economy, social sphere, negative public mood and unfavorable environment for immigrants themselves, it is necessary to develop the ability of public policy to adapt to abrupt unpredictable situations in immigration.

The purpose of the article is to form a comprehensive vision of the problem of implementation of state policy in the field of immigration of skilled labor resources and to promote the improvement of measures for its implementation.

It is substantiated that Ukraine is an active environment of migration processes as a country of origin, destination and transit of migrants, which further increases the need to improve mechanisms for public regulation of immigration of skilled labor as an important area of state migration policy.

It is analyzed that according to the International Organization of Migrants (IOM) for many countries there is currently a problem of shortage of domestic skilled labor, and for Ukraine, which annually experiences a massive outflow of labor, forecasts and prospects are very critical. This indicates the urgent need for a comprehensive, systematic study of mechanisms for attracting to the domestic labor market of external skilled labor, its replacement by foreign migrants.

It is seen that for this purpose, one of the effective ways to solve this problem is to review and develop an effective immigration policy of the state of immigration of skilled labor and their integration.

Keywords: *skilled labor force, mechanism of public regulation, immigration, Strategy of state migration policy*

Дмитро Костенніков

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (Харків, Україна)

Стратегічні напрямки розвитку державної політики імміграції кваліфікованих трудових ресурсів в Україні: сучасний стан і тенденції

У статті встановлено, що в сучасному світі, навіть в умовах стратегічного планування, державного та міжнародного регулювання міграційних процесів та активної міжнародної співпраці в питаннях міграції, виникають геополітичні, економічні фактори, збройні конфлікти, природні катаклізми, що стають рушійними підставами для виникнення різких непрогнозованих міграційних потоків, які здатні порушити баланс навіть в дуже розвиненій міграційній політиці. Такі фактори є однією з підстав необхідності дослідження здатності державної вітчизняної імміграційної політики прогнозувати та своєчасно реагувати на сучасні виклики. Крім того, з метою уникнення негативних наслідків для економіки, соціальної сфери, негативних настроїв суспільства та несприятливого середовища для самих іммігрантів, необхідно напрацьовувати здатність державної політики до адаптації в умовах різких непрогнозованих ситуацій в питаннях імміграції.

Мета статті сформулювати комплексне бачення проблеми реалізації державної політики у сфері імміграції кваліфікованих трудових ресурсів та сприяти удосконаленню заходів щодо її реалізації.

Обґрунтовано, що Україна є активним середовищем міграційних процесів, як держава походження, призначення та транзиту мігрантів, що ще більше підвищує потребу удосконалення механізмів публічного регулювання імміграції кваліфікованої робочої сили як важливого напрямку державної міграційної політики.

Проаналізовано, що за оцінками Міжнародної Організації Мігрантів (МОМ) для багатьох держав світу наразі існує проблема дефіциту вітчизняної кваліфікованої робочої сили, а для України, яка щорічно зазнає масового відтоку трудових ресурсів прогнози та перспективи у цьому питанні дуже критичні. Зазначене свідчить про нагальну необхідність проведення комплексного, системного дослідження механізмів залучення

до вітчизняного ринку праці зовнішніх кваліфікованих трудових ресурсів, її заміщення іноземними мігрантами.

Вбачається, що для цього, одним із ефективних напрямків вирішення зазначеної проблеми вбачається перегляд та розробка ефективної імміграційної політики держави імміграції кваліфікованих трудових ресурсів та їх інтеграції.

Ключові слова: кваліфікована робоча сила, механізм публічного регулювання, імміграція, Стратегія державної міграційної політики

Постановка проблеми. Сучасні тенденції у сфері імміграції кваліфікованих трудових ресурсів характеризуються залежністю від іноземної робочої сили. В таких умовах конкуренція серед держав щодо залучення кваліфікованої робочої сили зростає. Україна не є виключенням відносно тенденції до залежності вітчизняного ринку праці від зовнішніх мігрантів. Така ситуація за оцінкою МОМ викликає занепокоєння та негативні перспективи для нашої держави. Це пов'язано із загальним становищем співвідношення еміграції та імміграції на теренах Східної Європи. Для більшості країн Південно-Східної та Східної Європи еміграція, а не імміграція, була основною ознакою останніх років і десятиліть, при цьому рівень імміграції порівняно з іншими країнами Європи є досить низьким. Внаслідок цього та інших факторів, прогнозується, що до 2050 р. у кількох країнах Європи відбудеться дуже значне скорочення населення (включаючи Боснію та Герцеговину, Болгарію, Румунію, Республіку Молдова та Україну) (World Migration Report, 2020).

Крім того, кон'юнктура українського ринку праці поєднує у собі протилежні тенденції: дефіциту і надлишку праці. Дефіцит трудових ресурсів є важливим чинником, що блокує формування конкурентоспроможних територіально-виробничих структур інноваційного типу. З іншого боку, на ринку праці України сьогодні об'єктивно існує низка факторів, що сприяють залученню іноземних працівників. За прогнозами, для підтримки чисельності населення, особливо його економічно активної частини, Україні необхідна суттєва компенсаторна міграція. «Заміщуюча міграція», яка відповідає імміграційній ємності країни, має низку позитивних для економіки України наслідків. Саме тому, для вирішення демографічної проблеми важливе значення має не лише зменшення зовнішньої трудової еміграції українців, а й скоординована державна політика щодо іммігрантів. Таке становище та перспективи ще більше обґрунтовують нагальну потребу перегляду та формування сучасної імміграційної

політики держави. Через відсутність чітко впорядкованої політики державного регулювання міграції в Україні, міграційні процеси останніх років мають хаосний невпорядкований характер: постійна втрата інтелектуального та трудового потенціалу держави, поширення нелегальної міграції, низький рівень реінтеграції у приймаюче суспільство. За таких умов Україна потребує вивчення досвіду регулювання міграційних процесів держав, як експортерів (з метою збереження висококваліфікованого інтелектуального потенціалу держави) так і імпортерів (з метою залучення іноземних висококваліфікованих трудових ресурсів до нашої держави, реінтеграції українських мігрантів).

Мета статті сформулювати комплексне бачення проблеми реалізації державної політики у сфері імміграції кваліфікованих трудових ресурсів та сприяти удосконаленню заходів щодо її реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Широке значення імміграції кваліфікованої робочої сили для соціальної, економічної та демографічної сфери українського суспільства, привертає до цієї проблеми увагу фахівців та науковців різних галузей науки, зокрема у статті проаналізовано роботи таких вітчизняних науковців, як: Жураковська Л. А., Ільтьо І., Коцан Н. Н., Коцін В. Ю., Ровенчак О. та зарубіжних McLaughlan G., Salt J., які свідчать про актуальність порушеної проблеми. Попри наявність наукових досліджень порушеної проблематики, все ж в сучасних умовах теорія та практика реалізації державної політики імміграції потребує ретельного її перегляду та приведення у відповідність сучасним реаліям і сьогоденним викликам, що постають перед державою.

Виклад основного матеріалу. Найменші зміни у політичному, соціальному чи економічному житті суспільства та держави формують ряд наслідків, серед яких одним із визначних є становище міграції (внутрішньої, зовнішньої). Масштаби, напрямки міграційних потоків є найбільш чутливими індикаторами рівня життя населення. При цьому цей

взаємозв'язок також прослідковується з політикою інших держав, особливо, коли вона спрямована на заохочення та стимулювання до міграції. Кожна країна проводить свою, хоча в багатьох випадках і узгоджену з іншими країнами, міграційну політику, що є важливою характеристикою її національного суверенітету. Так чи інакше, за офіційними даними як урядових, так і неурядових організацій, конкуренція між країнами в залученні та утриманні кваліфікованих кадрів посилюється (McLaughlan, & Salt, 2008, с. 140). Ситуація з дефіцитом кваліфікованої робочої сили та залежності окремих держав від іноземної робочої сили підтверджується офіційними даними Євростату, які відображають лідерські позиції за кількістю вакантних місць серед таких країн як Чехія, Бельгія, Німеччина та Австрія. За даними Євростату, в Чехії найнижчий рівень безробіття серед усіх країн ЄС. Про зростання дефіциту робочої сили свідчать також опитування в Німеччині: 49% підприємств у Німеччині мають проблеми з пошуком працівників. Також у Німеччині зафіксували рекордне з 2011 року зростання заробітних плат. Водночас Єврокомісія стурбована різким сповільненням економіки Італії, де офіційно запустили програму базового доходу, яка коштуватиме італійському уряду в цьому році 7,1 млрд євро (Eurostat newsrelease euroindicators, 2019).

За даними ООН кількість міжнародних мігрантів на сьогодні становить 272 мільйони мігрантів в усьому світі. Лідируючими країнами, які є приймаючими, впродовж багатьох років залишаються США, Франція, Російська Федерація, Об'єднані Арабські Емірати та Саудівська Аравія. Вказана кількість мігрантів перевищує раніше їх прогнозовану кількість, це означає, що попри всі прогнози міграція часто спричинюється різкими негативними факторами, зокрема такими як збройні конфлікти в окремих регіонах світу, природні катаклізми, економічний, інформаційний розвиток держав (World Migration Report, 2020). Також на міграційні процеси мають значний вплив економічні реформи, державне управління, ситуація на ринку праці, екологічні загрози, рівень задоволеності працею та рівнем життя, інформаційна обізнаність щодо країни-реципієнта, належність до певної етнічної групи, вік, стать, освіта, професія, кваліфікація, соціальний статус, фізичне та психічне здоров'я потенційних мігрантів,

сім'я мігрантів, умови та чинники зміни їх сімейних цінностей.

Визнаючи необхідність адаптації державної імміграційної політики до реальних потреб суспільства і держави, у Стратегії державної міграційної політики наголошується на такій її властивості як «гнучкість». Однак, чи дійсно її положення відповідають сьогоденним потребам чи знову вони мають декларативний характер, експерти та науковці продовжують дискутувати. Різного роду інформація, статистичні дані та показники, моніторинг відносно міграції дозволяє її контролювати та формувати ефективну державну міграційну політику, пристосовану до реальних умов. Сучасні стратегічні напрямки розвитку державної політики імміграції кваліфікованої робочої сили відображені в Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 року № 482-р та Плану заходів з її реалізації на 2018-2021 роки, затвердженим Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 року № 602-р. Головними принципами державної імміграційної політики залишаються принципи неприпустимості будь-яких форм дискримінації, відповідність та узгодження міграційної політики з іншими сферами життєдіяльності держави і суспільства (соціальної, економічної, правовою), гнучкості державної політики, що передбачає періодичне коригування її завдань та заходів.

Сприяння легальній міграції в Україну передбачає застосування кращих європейських практик та стандартів дотримання та гарантування прав мігрантів, заохочення політики репатріації в Україну, а також узгодження політики імміграції з економічним, соціальним та демографічним становищем в державі. Сучасне становище працевлаштування іммігрантів в Україні характеризується переважним використанням праці нелегальних мігрантів (за даними МОМ, частка іммігрантів в чисельності зайнятих у тіньовій економіці України складає 75 %), що є наслідком відсутності національної імміграційної стратегії (Ровенчак, 2010). З цього приводу дуже влучно наголошує Ільтьо І., що міграція за своєю природою — це двосторонній процес. Експортуючи власну робочу силу, Україна неминуче в майбутньому змушена буде імпортувати іноземну робочу силу

з менш розвинених країн. Цим шляхом пройшло багато країн. Багато європейських економік вдалося розбудувати тільки завдяки іммігрантам. Нині економіка України розвивається, і для подальшого зростання виробництва існує нагальна потреба в залученні вільних трудових ресурсів (Ільтьо, 2007).

Першочерговими пріоритетними стратегічними напрямками у сфері імміграції, в тому числі й кваліфікованої робочої сили на сьогодні можна відзначити:

– отримання дозволу на імміграцію на основі законного та безперервного проживання на території України протягом певного періоду часу;

– врегулювання порядку видачі проїзного документа з гуманітарних причин для іноземців, які тимчасово або постійно проживають на території України, в тих випадках, коли він/вона не має паспортного документа іноземця або рівноцінного проїзного документа його/її держави (або якщо цей документ було втрачено чи знищено), а також у зв'язку з об'єктивно обґрунтованими причинами, за яких особа не може отримати новий документ від компетентних органів його/її держави громадянства (походження);

– поступову систематизацію національного імміграційного законодавства в рамках формування Міграційного кодексу України, яким будуть врегульовуватися всі питання міграції;

– створення в рамках розвитку єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами реєстру для автоматизованої обробки заяв, прийняття рішень про надання (відмову в наданні), продовження (відмову в продовженні) або скасування наданих посвідок на тимчасове та постійне проживання.

Щодо врегулювання питань імміграції кваліфікованих працівників необхідно ретельно оновлювати політику та процедури прийому іноземців на роботу, враховуючи реальні потреби вітчизняного ринку праці. З цією метою потребують розробки та перегляду такі напрямки, як:

– перегляду доцільності формування квоти імміграції, розроблення у разі потреби виключно механізму формування квот для працевлаштування, який гнучко реагуватиме на потреби ринку праці;

– створення умов, за яких іноземні студенти після закінчення навчання зможуть продовжити період проживання в Україні.

Відповідно до чинного національного законодавства іноземець чи особа без громадянства повинен отримати дозвіл на імміграцію, тобто рішення, що надає право іноземцям та особам без громадянства на імміграцію в порядку встановленому законом. Адже за даними Міжнародної організації мігрантів, щорічно в Україні видається від 22000-25000 таких дозволів. Але з 2014 року їх кількість зменшилася, зокрема в 2020 році їх 19251 дозвіл. Лише близько 0,7% іноземців постійно проживають в Україні. Інша частина іноземців проживають лише тимчасово, це переважно студенти українських університетів та тимчасові працівники. Після занепаду, який можна пояснити складною безпековою та економічною ситуацією, спричиненою військово-збройним конфліктом на Сході України, кількість іноземних студентів в університетах країни знову почала зростати і становила майже 55 000 у 2018/2019 навчальному році. Більшість з них були громадяни Індії (19,7%), Марокко (9,9%), Азербайджан (8,2%) та Таджикистан (5,3%). Найбільш популярною галуззю є медицина та фармакологія (Migration in Ukraine: facts and figures, 2019). З цього приводу, доцільно зазначає Жураковська Л. А., що так звані «освітні мігранти», тобто іноземні студенти, можна вважати найбажанішою категорією мігрантів, оскільки вони представлені, як правило, найбільш обдарованими та мотивованими молодими людьми, готовими сприймати нові знання і технології. До того ж, ця категорія іноземців отримує освіту та кваліфікацію в країні перебування, що спрощує їх подальше пристосування до місцевого ринку праці, гарантує адаптацію до мовного та культурного середовища (Жураковська, 2014, с. 234).

– регулярного перегляду регламентації дозвільної системи працевлаштування іноземців з урахуванням ситуації на внутрішньому ринку праці. Щодо механізмів залучення іноземної кваліфікованої робочої сили в Україну, то за даними Державної служби зайнятості України, національний ринок дійсно потребує залучення висококваліфікованих працівників. Але, існуючий механізм їх залучення абсолютно не сприяє вирішенню проблеми. Так, внесення змін до Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 року № 5067-VI спростив процедуру видачі дозволів на роботу для іноземців та осіб без громадянства. Однак, за висновками

експертів, запропонований механізм не спростив ситуацію, а створив шлях для легалізації іноземців з подальшим їх виїздом до Європи (Коцан, & Коцін, 2016)

– оптимізації та інтеграції взаємодії між органами державної влади у передбачених законом випадках з питання видачі (продовження, скасування) посвідок на тимчасове проживання і дозволів на застосування праці, а також щодо контролю за законністю проживання і роботи.

Однією з поглиблених проблем, з якою зіштовхнулася наша держава є проблема зі статистичним обліком імміграції, мова йде про нечітку узгодженість, координацію та співпрацю між внутрішніми державними органами, уповноваженими на здійснення збору тих чи інших даних, не налагоджена система компіляції зазначених даних, від цього досліджувати показники ефективності та реалізації державної імміграційної політики об'єктивно складно. Статистичним збором різного роду даних займаються Державна служба статистики України (Держстат), Державна міграційна служба України (ДМС), Державна прикордонна служба України (Держприкордонслужба), Державна служба зайнятості (ДСЗ) Міністерства соціальної політики України, Міністерство освіти і науки України (МОН). Посилення більш чіткої, налагодженої співпраці між вказаними структурами дозволить формувати загально державну статистику у сфері імміграції та на її основі прогнозувати та формувати ефективну політику імміграції. У 2015 році було покращено обмін статистичної інформації щодо чисельності та громадянства іноземців та осіб без громадянства, які навчаються у вищих навчальних закладах, спільним Наказом МВС України, МЗС України, Міністерства соціальної політики України, МОН України, СЗР України, СБ України № 494/132/467/497/141/281 було затверджено Методику аналізу ризиків задля протидії нелегальній міграції, яка передбачає обмін статистичною та аналітичною інформацією між суб'єктами, зокрема Державною міграційною службою України (ДМС) та Міністерством освіти і науки України (МОН). Однак, навіть такі зміни не дають повного уявлення про становище імміграції, особливо щодо кваліфікованих трудових ресурсів.

Крім того, для України, з метою покращення ситуації із залученням іноземної кваліфікованої робочої сили

завданнями міграційної політики держави необхідним є впорядкування міграційних потоків, усунення негативних наслідків неорганізованої й неконтрольованої міграції, забезпечення умов інтеграції тих, хто прибуває в країну, у національне, соціокультурне й економічне середовище. Із збільшенням чисельності іммігрантів гостро стають проблеми соціальної адаптації, напруженості міжетнічних стосунків, охорони здоров'я, економічної кризи, браку житла і робочих місць, проблеми особистої безпеки, різкої активізації кримінальної діяльності. У корінного населення зростає рівень стурбованості і мігрантофобії. Серед важливих питань, що потребують особливої уваги, є забезпечення протидії проявам расизму, ксенофобії та релігійної нетерпимості, формування толерантного ставлення населення до мігрантів, а також здійснення заходів, пов'язаних з інтеграцією в українське суспільство іноземців. За умови комплексного підходу до вирішення зазначених напрямків державної імміграційної політики вбачається дотримання та реалізація її стратегічних цілей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна зазначити, що Україна через свою економічну нестабільність, низький розвиток сфери соціального забезпечення, військово-збройний конфлікт на значній частині території держави все ще залишається країною-транзитом для кваліфікованих трудових ресурсів, і рідко стає країною постійного перебування іноземців, за виключенням тимчасового перебування, наприклад у зв'язку з навчанням. Основні тенденції свідчать про величезні відтоки кваліфікованих трудових ресурсів з України і ще більше зростання необхідності заміщення кваліфікованих працівників іноземною робочою силою. Порівняно з основною чисельністю населення України чисельність мігрантів у нашій державі складає дуже малий відсоток, що свідчить про низьку привабливість України як імміграційної держави та низьку ефективність імміграційної політики, навіть попри суттєві зрушення та спрощення ряду процедур для іноземців та осіб без громадянства.

Основними стратегічними напрямками удосконалення політики імміграції кваліфікованих трудових ресурсів до нашої держави є вирішення питань процедури

надання дозвільних документів на працевлаштування, покращення механізмів співпраці та взаємодії залучених до цього процесу уповноважених державних органів; активна співпраця з громадянським суспільством, інформатизація суспільства про позитивні аспекти імміграції, з метою покращення суспільного сприйняття та успішної інтеграції іммігрантів у приймаюче суспільство, уникнення негативних настроїв у суспільстві, запобігання мігрантофобії, проявів расизму чи інших негативних проявів. Головним напрямком зрушення такої ситуації має стати впровадження ефективної політики інтеграції іноземців та осіб без громадянства на території України, повернення осіб, що навчаються за кордоном

до нашої держави, заохочення повернення українців, що проживають за кордоном тривалий час до України. Для цього необхідно узгодити не лише імміграційну політику, а й покращити соціальну політику держави, економічну, інвестиційну, демографічну, правову. Тільки за умови комплексного підходу ефективність імміграційної політики дасть дієвий, ефективний та очевидний результат. Подальшого дослідження потребують питання організаційно-інтеграційного та мотиваційного механізмів заохочення іммігрантів до офіційного працевлаштування в Україні та розробка рекомендацій покращення ефективності державної політики імміграції кваліфікованих трудових ресурсів.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Жураковська Л. А. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізації економічного розвитку. Демографія та соціальна економіка. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2014. № 1 (21). С. 233–242.
- Ільтьо І. Україна в контексті світових міграційних процесів. Міграція і толерантність в Україні: Зб. ст./За ред. Ярослава Пилинського. К.: Стило, 2007. С. 21–24.
- Коцан Н. Н., Коцін В. Ю. Сучасний рівень імміграції в Україні. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11298/1/%d0%9a%d0%be%d1%86%d0%b0%d0%bd%20%d0%9d.%d0%9d._%d0%9a%d0%be%d1%86%d0%b0%d0%bd%20%d0%92.%d0%ae.pdf
- Методика аналізу ризиків з метою протидії нелегальній міграції: Наказ МВС України, МЗС України, Міністерства соціальної політики України, МОН України, СЗР України, СБ України від 29.04.2015 № 494/132/467/497/141/281
- Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 року № 5067-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 24, ст.243.
- Про затвердження Плану заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2018 року № 602-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2018-%D1%80#Text>
- Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 р. № 2491-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 41. ст.197.
- Про схвалення Стратегії державної міграційної політики на період до 2025 року від 12 липня 2017 року № 482-р: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>
- Ровенчак О. Інтеграційна складова міграційної політики. Психологія і суспільство. 2010. № 3. С. 150-175.
- 2020-2021 Immigration in a COVID-19 World. URL: <https://www.jdsupra.com/legalnews/2020-2021-immigration-in-a-covid-19-3382751/>
- Euro area and EU28 job vacancy rates at 2.3%: Eurostat newsrelease euroindicators. № 50/2019 - 18 March 2019. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9677735/3-18032019-BP-EN.pdf/e329011e-4f40-4ed8-a09f-bb8ab22db0f6>
- McLaughlan G., Salt J. Migration policies towards highly skilled foreign workers. Migration Research Unit. 2008. 155 p.
- Migration in Ukraine: facts and figures 2019. International Organization for Migration (IOM) in Ukraine. Edited by Olena Malynovska. URL: https://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-eng_2019.pdf
- World Migration Report 2020. International Organization for Migration. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf

REFERENCES

- 2020-2021 Immigration in a COVID-19 World. Retrieved from <https://www.jdsupra.com/legalnews/2020-2021-immigration-in-a-covid-19-3382751/>
- Euro area and EU28 job vacancy rates at 2.3%: Eurostat newsrelease euroindicators. № 50/2019. (2019, March 18). Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9677735/3-18032019-BP-EN.pdf/e329011e-4f40-4ed8-a09f-bb8ab22db0f6>

- Ilijto, I. (2007). Ukrajinu v konteksti svitovykh mighracijnykh procesiv. Mighracija i tolerantnistj v Ukrajinu [Ukraine in the context of global migration processes. Migration and tolerance in Ukraine]. Zb. st./Za red. Jaroslava Pylinsjko. K.: Stylos. P. 21-24.
- Kocan, N. N., & Kocin, V. Ju. (2016). Suchasnyj rivenj immighraciji v Ukrajinu [The current level of immigration to Ukraine]. Retrieved from <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11298/1/%d0%9a%d0%be%d1%.pdf>
- McLaughlan, G., & Salt, J. (2008). Migration policies towards highly skilled foreign workers. Migration Research Unit.
- Metodyka analizu ryzykiv z metoju protydiji nelegalnij mighraciji [Methods of risk analysis to combat illegal migration]. (2015). Nakaz MVS Ukrainy, MZS Ukrainy, Ministerstva socialjnoji polityky Ukrainy, MON Ukrainy, SZR Ukrainy, SB Ukrainy vid 29.04.2015 # 494/132/467/497/141/281
- Migration in Ukraine: facts and figures 2019. (2019). International Organization for Migration (IOM) in Ukraine. Edited by Olena Malynovska. Retrieved from https://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-eng_2019.pdf.
- Pro immighraciju [On Immigration]. (2001). Zakon Ukrainy vid 07.06.2001 r. №2491-III. Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy (VVR). № 41. st.197.
- Pro skhvalennja Strateghiji derzhavnoji mighracijnoji polityky na period do 2025 roku [On approval of the State Migration Policy Strategy for the period up to 2025]. (2017). Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.07.2017 r. №482-r.
- Pro zajnjatistj naselennja [On employment]. (2012). Zakon Ukrainy vid 05.07.2012 roku №5067-VI. Vidomosti Verkhovnoji Rady, №24, st.243.
- Pro zatverdzhennja Planu zakhodiv na 2018-2021 roky shhodo realizaciji Strateghiji derzhavnoji mighracijnoji polityky na period do 2025 roku [On approval of the Action Plan for 2018-2021 on the implementation of the Strategy of State Migration Policy for the period up to 2025]. (2018). Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 serpnja 2018 roku №602-r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2018-%D1%80#Text>
- Rovenchak, O. (2010). Integhracijna skladova mighracijnoji polityky [Integration component of migration policy]. *Psykhologhija i suspiljstvo*, 3, 150-175.
- World Migration Report 2020. (2020). International Organization for Migration. Retrieved from https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf
- Zhurakovsja, L. A. (2014). Tendenciji osvithnoji mighraciji v konteksti ghlobalizaciji ekonomichnogho rozvytku [Trends in educational migration in the context of globalization of economic development]. *Demoghrafija ta*

Kostiennikov Dmytro

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0001-5058-3142>, kostennikov@ukr.net

Стаття надійшла / Article arrived: 26.10.2021

Схвалено до друку / Accepted: 28.12.2021

Olexander Bardakh

Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)

Interaction of Local Government Bodies and Business: Digital Transformation and Neocorporatism

The digital economy and digital governance, which are actively developing in Ukraine, require the establishment of ways for mechanisms of interaction between public authorities and business.

The purpose of the study is to determine the latest aspects of the interaction of local self-government bodies with business in the conditions of the formation of the digital economy and digital society based on the concept of neocorporatism. The research methodology is a structural and functional analysis of the possibilities of combining the main provisions of the concept of neocorporatism with changes in the interaction of public authorities and business in the conditions of digital transformation of society.

According to the results, it was established that the modern digitalization policy in Ukraine does not fully take into account the possibilities of using digital technologies to increase the effectiveness of the work of local self-government bodies. In the conditions of global digital transformation, the influence of the world community on the process of liberal transformations in Ukraine, on the one hand, and the expansion of the participation of transnational business in the economy and finance, on the other hand, set the authorities the task of developing and implementing a digital economic policy and, first of all, determining adequate rules of the game for socio-economic field of the country. This, in particular, became an additional factor in the real implementation of municipal reform in Ukraine, taking into account the principle of subsidiarity, that is, the expansion of the organizational and financial and material capacity of communities.

The conclusion notes that in connection with the digitalization of the economy and society, there was a need to form a set of new partnerships and institutions that would function on the basis of digital technologies and protocols. This problem is closely related to non-corporate mechanisms of self-organization of society, which are based on informal structures, processes, social networks that blur the boundaries between private and public. At the same time, the fact that social management is a collective action aimed at promoting collective goals cannot be ignored. Therefore, setting up these digital communications beyond the boundaries of public administration and big business structures should give access to participation in governance to wider groups of interests that potentially carry democratic potential and manifest themselves more clearly at the level of cities, villages, and towns.

Keywords: *digital transformation, neocorporatism, local self-government, interaction of public authorities and business, digitalization of municipal management*

Олександр Бардах

Національний технічний університет «Дніпровська Політехніка» (Дніпро, Україна)

Взаємодія органів місцевого самоврядування та бізнесу: цифрова трансформація та неокорпоративізм

Цифрова економіка і цифрове врядування, які активно розвиваються в Україні, потребують налагодження шляхів на механізмів взаємодії органів публічної влади та бізнесу.

Метою дослідження є визначення новітніх аспектів взаємодії органів місцевого самоврядування з бізнесом в умовах формування цифрової економіки та цифрового суспільства на основі концепції неокорпоративізму. Методологією дослідження є структурно-функціональний аналіз можливостей поєднання основних положень концепції неокорпоративізму зі змінами у взаємодії публічної влади та бізнесу в умовах цифрової трансформації суспільства.

За результатами встановлено, що сучасна політика цифровізації в Україні не в повній мірі враховує можливості використання цифрових технологій для підвищення результативності роботи органів місцевого самоврядування. В умовах глобальної цифрової трансформації, вплив світової спільноти на процес ліберальних перетворень в Україні, з одного боку, та розширення участі транснаціонального бізнесу в економіці та фінансах, з іншого, поставили перед владою завдання вироблення та проведення цифрової економічної політики і насамперед визначення адекватних правил гри на соціально-економічному полі країни. Це, зокрема, стало додатковим фактором реального впровадження в Україні муніципальної реформи з урахуванням принципу субсидіарності, то б то розширення організаційної та фінансово-матеріальної спроможності громад.

У висновку зазначається, що у зв'язку з цифровізацією економіки та суспільства, виникла необхідність формування сукупності нових партнерських відносин та інститутів, які б функціонували на основі цифрових технологій та протоколів. Ця проблема тісно пов'язана з некорпоративними механізмами самоорганізації суспільства, які засновані на неформальних структурах, процесах, соціальних мережах, які стирають межі між приватним і публічним. При цьому не може бути проігнорованим той факт, що соціальне управління є колективною дією, спрямованою на просування колективних цілей. Тож налаштування цих цифрових комунікацій за межами публічного управління та структур великого бізнесу повинно дати доступ до участі в управлінні більш широким групам інтересів, які потенційно несуть в собі демократичний потенціал і більш яскраво проявляють себе на рівні міст, сіл та селищ.

Ключові слова: цифрова трансформація, некорпоративізм, місцеве самоврядування, взаємодія публічної влади та бізнесу, цифровізація муніципального управління

Вступ.

Зміна вектору взаємовідносин органів місцевого самоврядування з бізнесом є важливим фактором цифрової трансформації як приватного, так і публічного секторів суспільства. Перший далеко випереджає органи публічної влади у засвоєнні та застосуванні цифрових технологій. В цій ситуації актуальним є завдання зосередити увагу до напрямків використання цифрових технологій для забезпечення взаємодії муніципального управління з бізнесом. Між тим, якщо центральний уряд має необхідні ресурси та стратегії цифрового розвитку, то на місцевому рівні існує певний ризик, що цифровізація буде відставати від темпів заданих політикою держави. Такий розвиток подій може загальмувати становлення в Україні цифрової економіки і, отже, посилить відставання нашої країни від світових лідерів. Важливо уникнути цього ризику і домагатись, щоб пов'язані з цифровізацією зміни призводили до такого зростання якості діяльності влади, зокрема місцевого самоврядування, яке було б відчутно і прийнято громадянами та бізнесом.

З початком цифровою трансформації, яка впливає на всі сфери життя суспільства, влади та бізнесу, в тому числі і на місцеве самоврядування, стала зрозумілою потреба зміни змісту всієї системи управління територіями (Квітка et al, 2020). В першу чергу це стосується підвищення якості роботи органів місцевого самоврядування - місцевих рад, а саме зниження необгрунтованого втручання в діяльність бізнесу та підвищення ефективності муніципального управління. Природно, в умовах цифрової трансформації, це потребує змін як окремих процедур управління, так і певних функцій місцевого самоврядування.

Метою дослідження є визначення новітніх аспектів взаємодії органів місцевого самоврядування з бізнесом в умовах формування цифрової економіки та

цифрового суспільства на основі концепції некорпоративізму.

Огляд публікацій.

При дослідженні бізнесу як учасника взаємодії з органами публічної влади виникають проблеми об'єктивного характеру, що пов'язано з недостатньою розробкою питання у вітчизняній науці. Це пояснюється фактичною відсутністю приватної власності й підприємництва в радянській період історії України. Між тим в останні роки робляться спроби аналізу дослідження процесу становлення ринкової економіки в Україні і політичної участі бізнесу (Квітка, 2017). Незважаючи на те, що бізнес в Україні вже став політично значимим суб'єктом, сьогодні відчувається явна недостатність робіт, в яких бізнес піддається аналізу з боку науки державного управління. До того, у дослідженнях предметом аналізу стає не бізнес як соціально-політична спільність, а дії вищого керівництва великих корпорацій і акціонерів. На сучасному етапі розвитку українського капіталізму в умовах цифрової трансформації, яка загострила проблеми участі бізнесу в управлінні публічною сферою, та децентралізації влади, яка значно підвищила економічні та організаційні ресурси громад, на перший план виходять питання аналізу проблем становлення ринку, у тому числі взаємовідносин влади й бізнесу, політико-правових відносин, у яких пріоритет регулювання економіки публічною владою піддається переосмисленню. До таких досліджень можна віднести роботи Квітки С. (2018), Шпекторенко І. (2019), Бородін Є., Піскоха Н., Демошенко Г. (2021), Карпенко О. (2020), Schou, J., Pors, C. (2019).

Віддаючи належне глибині й аналітичній проробці ряду досліджень, їх не тільки теоретичної, але й практичної значимості, необхідно відзначити, що наявна кількість досліджень поки що не дає позитивної відповіді на багато питань, що виникають у зв'язку з формуванням нової

суспільної системи взаємодії, що з'явилася в Україні в результаті цифрової економічної та політичної трансформації на рівні місцевого самоврядування. І чим далі, тим все відчутніша нестача подібних робіт, здатних суттєво розширити рамки досліджень бізнес-співтовариства й, зокрема, зробити набагато значиміший, ніж дотепер, акцент на вивчення бізнесу як інституту, що активно формується й органічно взаємодіє з органами місцевого самоврядування в рамках новітньої децентралізованої та «цифровізованої» системи соціально-політичних відносин сучасної України.

Результати дослідження.

За даними Організації Економічного Співробітництва та Розвитку існує прямий зв'язок між цифровою трансформацією і параметрами якості публічного управління: індексом результативності уряду, індексом контролю корупції і індексом Doing Business. Виявлено також взаємозв'язок між цифровим розвитком муніципальних послуг і рівнем ефективності місцевих податків та видатків (OECD, 2018). У світі цифровізація муніципального управління однозначно асоціюється з підвищенням якості послуг місцевого самоврядування у країні.

У зарубіжній практиці цифрова трансформація муніципального управління не зводиться тільки до змін при наданні адміністративних послуг. Значними є можливості сучасних цифрових технологій для трансформації вироблення політики і нормотворчості, адміністрування доходів, управління майном громад, контрольно-наглядової діяльності. При цьому цифрові технології використовуються як для цілей планування і моніторингу, так і для оцінки результатів діяльності муніципальних органів.

Говорячи про основні вектори розвитку взаємодії муніципальної влади та бізнесу, в першу чергу слід відзначити напрямок пов'язаний з «освоєнням» органами місцевого самоврядування механізмів та принципів цифрового управління. Зокрема йдеться про те, що використання «великих даних» дозволяє отримувати інформацію про результати, що досягаються в режимі близькому до реального часу; штучний інтелект не обмежений в сприйнятті декількох показників і допомагає обробляти тисячі параметрів та вибирати оптимальні рішення; інтернет речей дозволяє збирати дані і коригувати дії автоматично, без необхідності звернення до чиновника;

технології розподіленого реєстру виключають можливість спотворення даних по результати, що досягаються.

Разом з тим, слід відзначити, що сучасна політика цифровізації в Україні не в повній мірі враховує можливості використання цифрових технологій для підвищення результативності роботи органів місцевого самоврядування. Прийнята в 2018 році Концепція цифрового розвитку України не дає відповіді на питання стратегічного планування цифровізації громад, обмежуючись загальними деклараціями і побажаннями. Відсутня "дорожня карта" спільних дій з бізнесом, як найбільш зацікавленим стейкхолдером цифрових трансформацій. Зрештою термін дії цієї Концепції закінчиться у 2020 році, а проекту нового стратегічного документа в цій сфері досі немає (Про схвалення Концепції, 2018).

Аналіз світового досвіду цифрової взаємодії влади та бізнесу показує, що в стратегії цифрової трансформації для місцевого самоврядування необхідно передбачити блок завдань і заходів по цифровізації муніципального управління, в тому числі:

- перехід від відповідальності муніципальних структур за підготовку та подання звітів про досягнуті результати до їх відповідальності за розміщення відкритих даних про результати діяльності, які мають формуватися автоматично на єдиній цифровій платформі органу місцевого самоврядування. Відповідно і прийняття рішень має відбуватися на основі цих даних;

- розширення використання «великих даних» для цілей вироблення місцевої економічної політики, формування офіційної статистики, адміністрування доходів, аудиту результативності бюджетних витрат і реалізації інших функцій місцевого самоврядування, з урахуванням пропозицій бізнес-асоціацій;

- розширення методів оцінки результативності органів місцевого самоврядування: перехід від бінарної оцінки «виконано - не виконано» до використання предикативної аналітики, вибірових контрольованих перевірок, інших аналітичних методів, заснованих на технологіях штучного інтелекту;

- використання цифрових технологій як інструменту оптимізації бюджетних витрат: впровадження практики розрахунку трансакційних витрат і оцінки їх скорочення за рахунок цифровізації.

Реалізація цих пропозицій допоможе зняти технологічні, кадрові, організаційні і правові обмеження цифровізації взаємодії органів місцевого самоврядування з бізнесом.

Ще одним напрямком взаємодії місцевого самоврядування та бізнесу є безпосередня участь представників бізнесу у роботі місцевих рад у якості депутатів. З початком реальної муніципальної реформи суттєво зросла частка місцевих бюджетів у загальному бюджеті країни. Це зумовило інтерес бізнесу до активного «проникнення» в представницькі органи місцевого самоврядування і пошуку шляхів більш ефективної взаємодії з муніципальною владою.

Результати останніх місцевих виборів свідчать про те, що суттєво зростає частка депутатів, які є підприємцями. Особливо це помітно у великих містах але не обходить і невеликі громади. Наприклад зарезультатами місцевих виборів 2020 року у Дніпровську міську раду обрано 27 представників бізнесу, в тому числі фізичні особи підприємці, що складає 43% (Депутати VIII скликання).

Як відзначають деякі дослідники, протягом останніх років на міських виборах певним чином втратив свою силу адміністративний ресурс, який є традиційним при проведенні виборів у більшості пострадянських країн, і навпаки, посилились фінансово-промислові та бізнес-комерційні ресурси. Як правило, фінансово-промисловий ресурс завжди широко представлений на виборах, але бізнес-комерційний інтерес є порівняно новим у виборчому процесі. Його поява пов'язана з приватизацією і підвищенням в останні роки економіко-політичної ролі приватного сектора (Наконечний, 2012). Слід погодитись з такою оцінкою, оскільки за останні роки роль бізнесу в здійсненні місцевого самоврядування постійно зростає.

Слід також відмітити, що зміна ролі бізнесу як на загальнонаціональному рівні так і на рівні місцевого та регіонального, набула особливої актуальності із активізацією участі України у глобальних процесах та посиленню ролі транснаціональних економічних гравців в українській економіці. В умовах глобальної цифрової трансформації, вплив світової спільноти на процес ліберальних перетворень в Україні, з одного боку, та розширення участі транснаціонального бізнесу в економіці та фінансах, з іншого, поставили перед владою завдання вироблення та

проведення цифрової економічної політики і насамперед визначення адекватних правил гри на соціально-економічному полі країни. Це, зокрема, стало додатковим фактором реального впровадження в Україні муніципальної реформи з урахуванням принципу субсидіарності, то б то розширення організаційної та фінансово-матеріальної спроможності громад (Квітка, 2015).

Глибокий аналіз взаємодії влади та бізнесу на муніципальному рівні, в Україні тільки починається, теоретико-методологічні підходи до цього питання, які вже напрацьовані у світі і, насамперед, у Європі, можуть стати основою для подальших досліджень українських особливостей цього феномену. Маємо на увазі неокорпоративістську концепцію, як найбільш природну, на наш погляд, для України (Квітка, 2013).

На відміну від розвинених країн, в пострадянських країнах участь бізнесу в політичному процесі представляє особливу проблему. Формування підприємницьких структур, після 70-и років централізованої «соціалістичної» економіки, ішло і іде особливим шляхом, який відрізняється від європейського. За роки, що минули з початку системних перетворень в Україні у 1991 році, виріс своєрідний політико-економічний симбіоз, який поєднав спадщину комуністичного господарювання з найсучаснішими формами капіталістичного менеджменту, публічного втручання з некерованим вільним ринком. Як результат, важче розділити владну діяльність з діяльністю бізнесових структур, ніж підприємницьку практику олігархічних кланів від практик середнього та малого бізнесу. Вони існують ніби у різних часових вимірах, які, до речі, визначає муніципальна влада не в меншій мірі ніж державна. На місцевому рівні така ситуація вимагає розробки і реалізації комплексу заходів щодо впорядкування та гармонізації системи відносин органів місцевого самоврядування з бізнесом (Квітка, 2017).

Невідривно пов'язаною з цим завданням і однією з найбільш актуальних для України, є проблема формування громадянського суспільства як єдиного дієвого механізму запобігання політичних і соціально-економічних конфліктів. З початком активної цифровізації, муніципальна реформа, в цьому сенсі, знаходиться на острії процесу формування громадянського суспільства в Україні, яке у свою чергу впливає на

електоральні уподобання виборців і відповідно формування депутатського корпусу. Тут немає перебільшення. Громадянське суспільство являє собою структуровану частину соціуму, яка, будучи тісно пов'язана із приватною власністю, іманентно містить в собі здатність генерувати як свою власну багатомірність, так і ефективні способи подолання природних для ліберального суспільства деструкцій функціонування.

В умовах цифрової трансформації, налагодження партнерських відносин, конструктивного діалогу між бізнесом і владою, муніципальною в тому числі, за допомогою розвитку інституційних механізмів громадянського суспільства – це умова підвищення капіталізації українського бізнесу, самоорганізації і консолідації ділової спільноти, що дозволить йому відстоювати не тільки свої економічні, але й політичні цілі. Виходячи з неокорпоративістської моделі, саме соціальна орієнтація та організаційна культура конкуренції, а не конфронтація поступово можуть стати ідейною основою самоорганізації ділового співтовариства і взаєморозуміння з владою.

В науковій літературі поступово укріплюється розуміння того, що перехід до цифрового суспільства передбачає трансформацію політичних інститутів і публічного управління з урахуванням нових досягнень науки. Цифрові платформи та процеси, що забезпечують цифрову взаємодію органів влади, бізнесу й інститутів громадянського суспільства, отримали в сучасній літературі найменування цифрове врядування (Карпенко, 2020). Згідно з концепцією цифрового врядування вся система органів публічної влади функціонує на основі цифрових технологій як єдина сервісна організація, призначена для надання послуг бізнесу та населенню. При цьому публічна діяльність має бути відкритою, інформаційно прозорою та доступною для всіх споживачів.

На рівні місцевого самоврядування, особлива увага приділяється принципу зворотного зв'язку, швидкості та якості надання послуг за допомогою широкого використання Інтернету. Це покликано підвищити як якість надання муніципальних послуг населенню, так і ефективність функціонування самих муніципальних органів. Виходячи з цього, цифрове врядування можна визначити, як спеціалізовану комплексну систему взаємодії

органів публічного управління із бізнесом та інститутами громадянського суспільства за допомогою цифрових технологій.

В Україні реалізація концепції цифрового врядування знаходиться в тісному взаємозв'язку з потребою реформування всієї системи публічного управління. Необхідність переходу до цифрового уряду вимагає перебудови адміністративних механізмів з використанням штучного інтелекту у напрямку підвищення оперативності та ефективності прийнятих управлінських рішень; зниження витрат на утримання адміністративного апарату, підвищення продуктивності праці депутатів і посадовців, боротьбі з корупцією тощо.

Амбітні завдання Уряду України щодо впровадження програми розвитку в країні цифрової економіки диктують нові вимоги до системи публічного управління, організації і структури самого бюрократичного апарату. Незважаючи на те, що заявлена "діджиталізація" влади передбачає цілий ряд серйозних змін щодо спрощення взаємодії влади та бізнесу, органів влади між собою, вона поки що не демонструє здатність вирішити численні проблем неефективності дій публічної влади і не відповість, в повній мірі, на виклики цифрової трансформації суспільства.

Якщо для бізнесу "цифровізація" це ключ до виживання на сучасних ринках, драйвер для підвищення конкурентоспроможності і збільшення прибутку, то для державних органів та органів місцевого самоврядування роль цифрової трансформації поки що не є достатньо очевидною та зрозумілою. Більш того, вочевидь, що для них впровадження цифрових технологій не є настільки ж природним процесом, як для бізнесових структур. Органи влади не борються за одержувачів державних послуг з приватними компаніями, адміністративні витрати не впливають на їх конкурентні переваги, а неефективність створюваних ІТ-сервісів не призводить їх до банкрутства.

Висновки. З початком муніципальної реформи активізувався процес становлення функціональної системи представництва українського бізнесу в органах місцевого самоврядування, укріпленню партнерства муніципальної влади та бізнесу. Вже помітні тенденції що ведуть, хоча і повільно, до посилення прозорості та відкритості бізнесу перед суспільством, що сприяє збільшенню швидкості легітимації бізнесу та підвищенню в цілому інвестиційної

привабливості регіонів та громад України (Кравченко, 2014).

Український капіталізм викликав і продовжує викликати чимало запитань щодо свого походження, функціонування, механізмів зв'язків з владою з боку міжнародних інституцій. Між тим, на наш погляд, більш важливим є питання про життєздатність створеної моделі капіталізму з огляду на виклики глобальної цифрової трансформації економіки світу. Насьогодні, Україна не відокремлена від світової економіки, однак вона з нею поки ще мало переплетена. У той же час можливості інтеграції існують і постійно розширюються. Але треба враховувати, що аттрактори національного розвитку в сучасному світі лежать не всередині національної економіки, а винесені далеко за її межі. Тому стратегія розвитку будь якої країни, що знаходиться у процесі цифрової трансформації, має полягати в тому, щоб сформувати таку систему, яка дозволяла б вчасно перебудовуватися і збалансовано розвиватися у відповідності із світовими тенденціями. Одним з таких векторів руху як раз і є цифровізація муніципальної влади та підвищення гнучкості регіональних економічних комплексів для створення умов розвитку малого і середнього бізнесу. Доречно відзначити, що саме підприємці є підґрунтям створення національного громадянського суспільства, яке за певних обставин може стати частиною глобального громадянського суспільства.

У зв'язку з цифровізацією економіки та суспільства, ще належить зрозуміти особливості нового етапу розвитку України. Втім одна з тенденцій вже зрозуміла – це необхідність формування сукупності нових

партнерських відносин та інститутів, які б функціонували на основі цифрових технологій та протоколів. Україна, як й інші країни що трансформуються, потребує гарантій того, щоб спроба удосконалити публічне управління не відбувалася без дискусій і порозуміння в усіх формах соціальних комунікації, враховуючі й ті що створені в цифровому просторі.

Ця проблема тісно пов'язана з некорпоративними механізмами самоорганізації суспільства, які засновані на неформальних структурах, процесах, соціальних мережах, які стирають межі між приватним і публічним. При цьому не може бути проігнорованим той факт, що соціальне управління є колективною дією, спрямованою на просування колективних цілей. Тож налаштування цих цифрових комунікацій за межами публічного управління та структур великого бізнесу повинно дати доступ до участі в управлінні більш широким групам інтересів, які потенційно несуть в собі демократичний потенціал і більш яскраво проявляють себе на рівні міст, сіл та селищ.

Цифровізація економіки та суспільства, враховуючи сучасну концепцію некорпоративізму, має вести до кардинальної зміни підходів в організації роботи органів влади на основі використання цифрових технологій і алгоритмів. Це свого роду процес адаптації до нових умов діяльності з урахуванням потреб бізнесу (та ринку взагалі) та очікувань споживачів послуг і сервісів. Без системної цифрової трансформації процесів публічного управління, без кардинальної перебудови роботи всього апарату органів публічної влади масштабна віддача від цифровізації не можлива.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Депутати VIII скликання Дніпровської міської ради Retrieved from : <https://dniprorada.gov.ua/uk/persons/category/deputati-viii-sklikannya/>
- Карпенко О. В. (ред). Цифрове врядування : монографія / О. В. Карпенко, Ж. З. Денисюк, В. В. Наместнік [та ін.]; за ред. О. В. Карпенка. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с.
- Квітка С. А. Державне управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень : монографія / С. А. Квітка. – Дніпро : «Грані», 2017. – 268 с.
- Квітка С.А. Принцип субсидіарності та процеси децентралізації в Україні. Аспекти публічного управління. 2015, 3(4), С. 28-35. <https://doi.org/10.15421/151530>
- Квітка, С. Державне управління взаємодією влади та бізнесу: європейський досвід для України. Аспекти публічного управління. 2018. 6(4), С. 48-54. <https://doi.org/10.15421/15201823>
- Квітка, С. А. Партнерство влади та бізнесу: європейські підходи і концепції. Аспекти публічного управління. 2013. 1(1), С. 10-14. <https://doi.org/10.15421/151302>
- Квітка, С. Цифрові трансформації як сучасний тренд періодичного циклу розвитку суспільства. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. Спецвипуск. 2020. С. 131–134. <http://doi.org/10.36.030/2664-3618-2020-si-131-134>

- Квітка, С., Новіченко, Н., Гусаревич, Н., Піскоха, Н., Бардах, О., & Демосенко, Г. (2020). Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. *Аспекти публічного управління*, 8(4), 129-146. <https://doi.org/10.15421/152087>
- Кравченко В. В. Проблеми законодавчого закріплення компетенції місцевого самоврядування в контексті реформи місцевого самоврядування в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2014. Т.2, №11-12. С. 13 - 21.
- Наконечний В. В. Управлінська еліта великого міста (на прикладі депу- татського корпусу Харківської міської ради) / В. В. Наконечний. // *Теорія та практика державного управління*. 2012. № 2. С. 319 - 326.
- Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Розпорядження Кабінету міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>
- Шпекторенко, І. Евристичні можливості блокового підходу у формуванні структури управлінської діяльності публічного службовця. *Аспекти публічного управління*, 2019, 7(11), 38-48. <https://doi.org/10.15421/151954>
- Benefits of Digital Transformation for Local Government. (2020). URL: <https://www.govpilot.com/blog/benefits-of-digital-transformation-for-local-governments> .
- OECD Embracing Innovation in Government. Global Trends 2018. OECD Publishing, Paris. 2018. Retrieved from : <http://www.oecd.org/gov/innovative-government/embracing-innovation-in-government-2018>. Pdf.
- Schou, J. & Pors, C. A Digital by default? A qualitative study of exclusion in digitalised welfare. *Social policy & administration*. 2019. 53 (3). pp. 464 - 477. <https://doi.org/10.1111/spol.12470>

REFERENCES

- Benefits of Digital Transformation for Local Government. (2020). Retrieved from <https://www.govpilot.com/blog/benefits-of-digital-transformation-for-local-governments>.
- Deputies of the VIII convocation of the Dnipro City Council Retrieved from: <https://dniprorada.gov.ua/uk/persons/category/deputati-viii-sklikannya/>
- Karpenko, O. (ed). (2020) Digital governance: monograph. Kyiv: IDEA PRINT
- Kravchenko V. V. (2014). Problems of legislative consolidation of local self-government competence in the context of local self-government reform in Ukraine. *Public administration aspects* . 2(11-12).13 - 21.
- Kvitka S. A. (2017). State management of the formation of partnership relations between the government and business in conditions of social transformations: monograph. Dnipro: "Grani".
- Kvitka S. A. (2015) The principle of subsidiarity and processes of decentralization in Ukraine. *Public administration aspects*. 3(4), 28-35. <https://doi.org/10.15421/151530>
- Kvitka, S. A. (2013). Partnership of power and business: European approaches and concepts. *Public administration aspects*. 1(1), 10-14. <https://doi.org/10.15421/151302>
- Kvitka, S. (2020). Digital transformations as a modern trend of the periodic cycle of social development. Collection of scientific works of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. SI. 131–134. <http://doi.org/10.36.030/2664-3618-2020-si-131-134>
- Kvitka, S. (2018). State management of the interaction of government and business: European experience for Ukraine. *Public administration aspects*. 6(4) 48-54. <https://doi.org/10.15421/15201823>
- Kvitka, S., Novichenko, N., Husarevich, N., Piscokha, N., Bardakh, O., & Demoshenko, G. (2020). Promising directions of digital transformation of public administration. *Public administration aspects*. 8(4), 129-146. <https://doi.org/10.15421/152087>
- Nakonechny V.V. (2012). Management elite of the big city (on the example of the deputy corps of the Kharkiv City Council). *Theory and practice of public administration*. 2, 319 - 326.
- OECD Embracing Innovation in Government. Global Trends 2018. OECD Publishing, Paris. 2018. Retrieved from <http://www.oecd.org/gov/innovative-government/embracing-innovation-in-government-2018>. Pdf.
- On the approval of the Concept of the development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020 and the approval of the plan of measures for its implementation. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 17, 2018 No. 67-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>
- Schou, J. & Pors, S. A Digital by default? (2019). A qualitative study of exclusion in digitalized welfare. *Social policy & administration*. 53 (3). 464 - 477. <https://doi.org/10.1111/spol.12470>
- Shpektorenko, I. (2019). Heuristic possibilities of the block approach in forming the structure of the managerial activity of a public servant. *Public administration aspects*. 7(11), 38-48. <https://doi.org/10.15421/151954>

Bardakh Olexander

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0003-2961-2257>, bardakh.o.y@nmu.one

Стаття надійшла / Article arrived: 29.10.2021

Схвалено до друку / Accepted: 28.12.2021

Nadiia Novichenko

Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)

Digital Competences of Citizens and Public Servants: a Framework of Interconnection

The digital transformation of public administration, as well as the transformation of all spheres of life in society and the economy, causes basic changes in the training and upgrading of the qualifications of public servants, creating the need for them to master new competencies, knowledge and skills. The general trend in the development of public administration is the transition from electronic governance to digital governance

Digital competences are gradually becoming one of the key things in people's lives in the 21st century. With the digital transformation of public administration, new requirements for the digital competencies of public servants are also being put forward. The purpose of the study is to establish the basic framework of the relationship between the development of digital competences of citizens and digital competences of public servants.

The legal framework for the development of digital competences in Ukraine has been analyzed. European approaches to the digital development of people in the 21st century and lifelong learning are considered.

It has been established that the digital environment, which is increasingly spreading in Ukraine, creates additional requirements for the activities of public administration bodies and, accordingly, for public servants. The conclusion noted the intensification of the movement in Ukraine towards the development of citizens' digital competences. The introduction of the legal framework, the adaptation of the European framework, the development of its own digital education programs in Ukraine create the basis for the successful digital development of both the country as a whole and its territories.

Meanwhile, in many documents defining digital development, the terms information and communication and digital are used side by side in an unnatural way. In our opinion, it is still necessary to realize that digital transformation is connected with the further progress of technologies from information and communication to digital.

Keywords: *digital competences, public servants, structure of digital competences, digital transformation of public administration*

Надія Новіченко

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)

Цифрові компетентності громадян та публічних службовців: рамки взаємозв'язку

Цифрова трансформація публічного управління, як взагалі і трансформація всіх сфер життєдіяльності суспільства та економіки, спричиняє базові зміни і в підготовці і підвищенні кваліфікації публічних службовців, створює необхідність опанування ними нових компетентностей, знань і навичок. Загальним трендом розвитку публічного управління є перехід від електронного урядування до цифрового врядування

Цифрові компетентності поступово стають одними з ключових у житті людей у 21 столітті. Із цифровою трансформацією публічного управління висуваються й нові вимоги до цифрових компетентностей публічних службовців. Мета дослідження полягає у встановленні основних рамок взаємозв'язку між розвитком цифрових компетентностей громадян і цифрових компетентностей публічних службовців.

Проаналізовано нормативно-правову базу розвитку цифрових компетентностей в Україні. Розглянуто Європейські підходи до цифрового розвитку людей у 21 столітті та навчання протягом усього життя.

Встановлено, що цифрове середовище, яке у все більшій мірі розповсюджується в Україні, створює додаткові вимоги до діяльності органів публічного управління і відповідно до публічних службовців.

У висновку відзначено активізацію в Україні руху у напрямку розвитку цифрових компетентностей громадян. Запровадження правової бази, адаптація європейських рамок, розробка власних програм цифрової освіти створюють в Україні підґрунтя для успішного цифрового розвитку як країни в цілому, так і її територій.

Між тим в багатьох документах, що визначають цифровий розвиток, неприродним чином поряд використовуються терміни інформаційно-комунікаційні та цифрові. На наш погляд, все ж потрібно усвідомлювати що цифрова трансформація пов'язана із подальшим прогресом технологій від інформаційно-комунікаційних до цифрових.

Ключові слова: *цифрові компетентності, публічні службовці, структура цифрових компетентностей, цифрова трансформація публічного управління*

Вступ

Цифрова трансформація публічного управління, як взагалі і трансформація всіх сфер життєдіяльності суспільства та економіки, спричиняє базові зміни і в підготовці і підвищенні кваліфікації публічних службовців, створює необхідність опанування ними нових компетентностей, знань і навичок. Загальним трендом розвитку публічного управління є перехід від електронного урядування до цифрового урядування (Карпенко).

В умовах світового переходу від інформаційного до цифрового суспільства у Європейському Союзі стала зрозумілою необхідність у розробці та впровадженні нової системи загальних ключових компетентностей людини у 21 столітті (ANNEX to the Proposal, 2018). Вектор на євроінтеграцію спонукає українську державу враховувати й основні підходи до цифрового порядку денного розвитку європейської спільноти і, зокрема, освітню складову цифрової трансформації економіки, суспільства та влади.

Перша спроба визначення навичок та знань потрібних людині у новому цифровому суспільстві відбулась в Європейському Союзі в 2006. Але тоді процеси цифрової трансформації тільки но починались і ще не відбувся якісний перехід до нових умов соціального та економічного розвитку. Моментом переходу до активної фази цифрової трансформації суспільства можна вважати економічну кризу 2008-2009 років, після якої вже накопичений потенціал цифрової економіки і цифрового способу життя став головним вектором суспільного прогресу (Квітка, 2021).

Цей факт був відображений у "Цифровому порядку денному для Європи" який Європейська комісія запропонувала всім інституціям та державам ЄС у травні 2010 року (Digital Agenda for Europe, 2010), як складової частини Стратегії "Європа 2020" (Europe 2020). У цих документах визначена нагальна потреба кооперації усіх країн та усіх зацікавлених учасників суспільних процесів, в тому числі органів влади різних рівнів, у пріоритетному розвитку сфері освіти та навчання людей в умовах тотальної цифровізації.

Процес змін усього укладу життя європейців спонукав керівні структури ЄС переглянути ставлення до компетентностей людини і у 2018 році було схвалено Рамкову програму з оновлення ключових компетентностей для навчання протягом життя у 21 столітті (ANNEX to the Proposal, 2018). Зокрема, у цьому документі було

визначено, що у новому цифровому світі кожна людина потребує широкого спектра навичок і компетенцій, які вона має постійно розвивати протягом усього життя. Цей фактор потрібно враховувати при підготовці та підвищенні посадових осіб місцевого самоврядування, враховуючи рейтинги складів вищої освіти, які займаються таким навчанням (Kvitka et al, 2019). Безпосередньо це стосується і депутатів місцевих рад, для яких володіння такими компетентностями є умовою ефективного і виваженого прийняття рішень щодо розвитку громад в умовах цифровізації суспільства.

Основні компетентності, які визначені в Рамковій програмі, спрямовані на створення засад для гармонічного розвитку людини у світі, що швидко змінюється. Ключовими компетентностями є ті, які необхідні всім людям для підвищення особистого потенціалу і розвитку, розширення можливостей працевлаштування, соціальної інтеграції та активного громадянства. Такі компетентності розвиваються в процесі навчання протягом усього життя, починаючи з раннього дитинства до після пенсійного віку шляхом формального, неформального та інформального навчання.

Усі ключові компетентності вважаються однаково важливими: кожна з них сприяє успішному життю в суспільстві. Компетентції можуть застосовуватися у багатьох контекстах і в різних комбінаціях. Вони переплітаються та поєднуються: розвиваючи компетентності, важливі для однієї життєвої сфери, одночасно розвиваються й пріоритетні компетентності для іншої. Такі навички, як критичне мислення, аналіз інформації, вміння вирішувати проблеми, творчість, робота в команді, вміння спілкуватись та проводити переговори, прийняття рішень, саморегуляція, стійкість, емпатія, участь, повага до різноманітності, враховуються у всіх ключових компетентностях.

Загальний список ключових компетентностей включає такі: грамотність (Literacy competence), мовна компетентність (Languages competence), математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії (Mathematical competence and competence in science, technology and engineering), цифрова компетентність (Digital competence), особиста, соціальна та навчальна компетентність (Personal, social and learning competence), громадянська компетентність (Civic competence), підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence), компетентність культурної обізнаності та самовираження (Cultural

awareness and expression competence) (ANNEX to the Proposal, 2018).

Разом з тим, слід враховувати, що, оскільки у світі відбувається перехід від інформаційного до цифрового суспільства, саме цифрова компетентність має вирішальне значення для існування людини у новітньому цифровому середовищі. У документі цифрова компетентність визначається, як впевнене, критичне та відповідальне використання та взаємодія з цифровими технологіями для навчання, роботи та участі у житті суспільства. Вона включає в себе інформаційну грамотність та використання даних, комунікацію та співпрацю, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпеку (включаючи цифрове благополуччя та компетентності, пов'язані з кібербезпекою) та розв'язання проблем. Слід відзначити, що розуміння та актуальність цифрових компетентностей зазнали суттєвого зростання з 2006 року, коли перелік компетентностей у ЄС визначався вперше.

Виходячи з європейських підходів, викладених у рекомендаціях Європейської Комісії, можна визначити базові знання, навички та ставлення, що відносяться до цифрової компетентності, які мають бути опановані публічними службовцями наряду з громадянами інших професій.

В першу чергу, вони стосуються використання цифрових технологій які можуть підтримувати комунікацію, творчість та інноваційність, усвідомлювати їх можливості, обмеження, наслідки та ризики. Людині потрібно розуміти загальні принципи, механізми та логіку, що лежить в основі цифрових технологій, які розвиваються, а також знати основи функціонування та використання різних пристроїв, програм та мереж.

По-друге, особливе значення у сучасному світі набув критичний підхід до достовірності, надійності та впливу інформації та даних, що є доступними цифровими засобами та усвідомлення юридичних та етичних принципів, пов'язаних з використанням цифрових технологій.

По-третє, у зв'язку із цифровою трансформацією суспільних відносин, економіки та публічного управління кожна особа отримує можливість оволодіти вмінням використовувати цифрові технології для підтримки активного громадянства та соціальної інтеграції, співпраці з іншими, творчості для досягнення особистих, соціальних чи комерційних цілей. Це потрібно враховувати усім органам публічної влади, і органам місцевого самоврядування,

зокрема, оскільки значно розширює можливості громадян щодо впливу на прийняття рішень відповідними владними структурами.

По-четверте, цифрові компетентності також включають в себе навички використовувати, доступатись, фільтрувати, оцінювати, створювати, програмувати та поширювати цифровий контент. Особи повинні вміти керувати та захищати інформацію, вміст, дані та цифрові ідентичності, а також визнавати та ефективно працювати з програмами, пристроями, штучним інтелектом та роботами.

По-п'яте, робота з цифровими технологіями та вмістом вимагає рефлексивного та критичного, і водночас допитливого, відкритого та перспективного ставлення до їх розвитку. Вона також вимагає етичного, безпечного та відповідального підходу до використання цих інструментів.

Термінологія, яка використовувалась у визначенні компетентності, також потребувала оновлення. Замість "IST" (технології інформаційного суспільства) та "ICT" (інформаційно-комунікаційні технології), які використовувались у визначенні 2006 року, "цифрові технології" вважаються зараз найбільш відповідним терміном для найменування повного набору пристроїв, програмного забезпечення чи інфраструктури. З поширенням, різноманітністю та інтегрованістю використання мобільних пристроїв та програм, видалені посилання на "комп'ютери" та "Інтернет", які класифікуються під широким поняттям "цифрові технології".

В Україні, впровадження цифрових компетентностей поступово іде, але, на наш погляд, досить повільно. У 2018 році, з'явився перший стратегічний нормативно-правовий документ який визначає напрямки цифрового розвитку країни і в якому чільне місце зайняли питання цифрових компетентностей людини. Йдеться про Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки (далі Концепція) (2018).

Концепція, серед інших завдань цифровізації, передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрової інфраструктури, набуття громадянами цифрових компетенцій. Цифровізація визначається авторами документу, як насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами,

системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного світу, тобто створює кіберфізичний простір.

До основних положень документу що стосуються цифрових компетентностей громадян України можна віднести:

- доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу;

- створення попиту та формування потреб серед громадян до цифровізації, насамперед через впровадження державою масштабних проєктів цифрових трансформацій, зокрема на базі сучасних моделей державно-приватного партнерства;

- розвиток та поглиблення цифрових компетенцій громадян для забезпечення їх готовності до використання цифрових можливостей, а також подолання супутніх ризиків.

Мета впровадження стимулів та мотивацій цифрового розвитку вбачається в тому, щоб заохотити бізнес та громадян споживати та використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, тобто зробити так, щоб технології в Україні були доступні, цифрові інфраструктури викликали бажання та мотивацію до них підключатися та ними користуватися, а бажання модернізувати, оптимізувати, масштабувати, прискорити та розвинути власний бізнес та життєдіяльність змогли реалізуватися та стати основою цифрової економіки.

Створення попиту та формування потреб передбачає реалізацію цілеспрямованої та інноваційної політики створення в різних сферах життєдіяльності таких умов (технологічного середовища, цифрової інфраструктури тощо), які спонукали б громадян та бізнес замість звичних аналогових (традиційних) засобів та інструментів використовувати саме цифрові як більш ефективніші, швидші, дешевші та якісніші.

Головна мета розвитку цифрової інфраструктури полягає в тому, щоб усі громадяни України без обмежень та труднощів технічного, організаційного та фінансового характеру (зокрема соціально незахищені верстви населення) могли скористатися цифровими можливостями незалежно від свого місцезнаходження чи проживання та не перебували в сегменті “цифрового розриву”.

Питання впровадження цифрових компетентностей розглядаються і в інших нормативно-правових актах, зокрема:

- Законом України “Про освіту” визнано

інформаційно-комунікаційну компетентність як одну з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

- Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки (2020), серед інших загальнодержавних викликів, що стримують розвиток регіонів і держави в цілому, визначено низький рівень цифровізації регіонів і цифрової обізнаності.

- Державний стандарт базової середньої освіти, визначає інформаційно-комунікаційну компетентність такою, що передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності.

Окремий документ щодо цифрових компетентностей в Україні з’явився у 2021 році (Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей, 2021). В ньому зазначається, що із збільшенням темпів розвитку цифрових технологій, впровадженням інноваційних рішень у всіх сферах суспільного життя виникає необхідність у підвищенні якості підготовки працівників для створення можливості модернізації економіки країни відповідно до сучасних вимог.

Відсутність концептуальних засад формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян не дозволяє забезпечити розвиток усіх сфер суспільного життя відповідно до сучасних вимог, процесів глобальної цифровізації економіки, сфер життєдіяльності суспільства, які відбуваються у більшості країн світу. Таким чином, виникає необхідність забезпечення готовності суспільства до таких процесів, опанування ним ключових комбінацій знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій (цифрова компетентність).

Цифрова компетентність, з урахуванням європейських стандартів, визначена як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій.

Цифрове середовище, яке у все більшій

мірі розповсюджується в Україні, створює додаткові вимоги до діяльності органів публічного управління і відповідно до публічних службовців.

У 2021 році експертами Міністерства цифрової трансформації та інших установ на основі європейської концептуально-еталонної моделі цифрових компетентностей

для громадян DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens був розроблений опис рамки цифрової компетентності для громадян України. Як зазначають автори, він дещо відрізняється від європейської моделі, але в цілому визначає напрями розвитку цифрових компетентностей (Табл. 1).

Табл. 1.

Узагальнена структура рамки цифрових компетентностей для громадян України

c0	c1	c2	c3	c4	c5
Основи комп'ютерної грамотності	Інформаційна грамотність, уміння працювати з даними	Створення цифрового контенту	Комунікація та взаємодія у цифровому суспільстві	Безпека в цифровому середовищі	Розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання впродовж життя

Цей документ містить 4 виміри, 6 сфер, 30 компетентностей та 6 рівнів володіння цифровими компетентностями і може слугувати своєрідною інструкцією для підготовки стратегій розвитку цифрових компетентностей, програм навчання та підвищення кваліфікації у цій сфері, розробки програм цифрового розвитку регіонів та громад.

Висновки.

Важливо відзначити активізацію в Україні руху у напрямку розвитку цифрових компетентностей громадян. Запровадження правової бази, адаптація європейських рамок, розробка власних програм цифрової освіти створюють в Україні підґрунтя для успішного цифрового розвитку як країни в цілому, так і її територій. Останнє залежить від розуміння керівництвом регіонів та громад важливості впровадження цифрових технологій в економіку, соціальну сферу, медицину, освіту тощо. Таке розуміння, на наш погляд в повній мірі пов'язано із рівнем цифрової грамотності населення і, що не менш важливе, рівнем цифрових компетентностей публічних службовців.

Нами, у 2020 році було проведено опитування серед представників органів публічної влади - слухачів Дніпропетровського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України показали, що найбільш

потрібними та очікуваними знаннями для розвитку цифрових компетентностей осіб, що здійснюють публічне управління є наступні:

- цифрові комунікації;
- цифрові системи документообігу;
- хмарні сервіси та обчислення;
- цифрова інфраструктура;
- інтернет речей та штучний інтелект;
- цифрові комунікації органів влади з громадянами;
- цифрова безпека.

Це не повний перелік сфер цифрових компетентностей, які представлені в Описі рамки цифрової компетентності, яка згадувалась вище, але показує загальний тренд к оволодінню публічними службовцями цифрових знань, навичок, вмінь які складають, власне кажучи, цифрові компетентності.

Між тим, маємо звернути увагу на те, що в багатьох документах, що визначають цифровий розвиток, неприродним чином поряд використовуються терміни інформаційно-комунікаційні та цифрові. На наш погляд все ж потрібно усвідомлювати що цифрова трансформація пов'язана із подальшим прогресом технологій від інформаційно-комунікаційних до цифрових. Саме це перетворення спонукає шукати шляхи та можливості розвитку цифрових компетентностей, що буде предметом наших подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Квітка, С. Цифрова трансформація в контексті концепції «Довгих хвиль» М. Кондратьєва. Аспекти публічного управління. 2021. Т.9, № 51,1. С. 24-28. <https://doi.org/10.15421/152155>
- Квітка, С., Новіченко, Н., & Бардах, О. Штучний інтелект у муніципальному управлінні: вектори розвитку. Аспекти публічного управління. 2021, 9(4), 85-94. <https://doi.org/10.15421/152140>
- Опис рамки цифрової компетентності для громадян України. The digital.gov.ua: вебсайт. 2021. URL:

https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsfrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf

- Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Офіційний вісник України, 2020 р., № 81, ст. 2615.
- Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text>
- Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p/print>
- Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>
- ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning (2018) - Retrieved from: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>.
- Digital Agenda for Europe (2010) // Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Brussels, 19.5.2010, COM(2010)245 final. URL: [http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R\(01\)&from](http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R(01)&from)
- Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth -URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
- Kvitka, S., Starushenko, G., Koval, V., Deforz, H., & Prokopenko, O. Marketing of Ukrainian higher educational institutions representation based on modeling of Webometrics Ranking. Marketing and Management of Innovations. 2019. №3. P. 60-72. <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.3-05>

REFERENCES

- About some issues of state standards of complete general secondary education. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 30, 2020, No. 898. Official Gazette of Ukraine, 2020, No. 81, Art. 2615.
- ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning (2018). Retrieved from: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>.
- Description of the framework of digital competence for citizens of Ukraine. The digital.gov.ua: website. (2021). Retrieved from https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsfrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf
- Digital Agenda for Europe (2010). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Brussels, 19.5.2010, COM(2010)245 final. Retrieved from [http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R\(01\)&from](http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R(01)&from)
- Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth -Retrieved from <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
- Kvitka, S. (2021). Digital Transformation in the Context of the Concept of «Long Waves» M. Kondratiev. Public Administration Aspects, 9(SI,1), 24-28. <https://doi.org/10.15421/152155>
- Kvitka, S., Novichenko, N., & BardakhO. (2021). Artificial Intelligence in Municipal Administration: Vectors of Development. Public Administration Aspects, 9(4), 85-94. <https://doi.org/10.15421/152140>
- Kvitka, S., Starushenko, G., Koval, V., Deforz, H., & Prokopenko, O. (2019) Marketing of Ukrainian higher educational institutions representation based on modeling of Webometrics Ranking. Marketing and Management of Innovations. 3, 60-72. <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.3-05>
- On the approval of the Concept for the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 and the approval of the plan of measures for its implementation. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 17, 2018, No. 67. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>
- On the approval of the Concept of the development of digital competences and the approval of the plan of measures for its implementation. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 3, 2021, No. 167 Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p/print>
- On the approval of the State Regional Development Strategy for 2021-2027. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 5, 2020, No. 695. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text>

Novichenko Nadiia

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-2958-3508>, [Novichenko N.V@nmu.one](mailto:Novichenko.N.V@nmu.one)

Стаття надійшла / Article arrived: 29.10.2021

Схвалено до друку / Accepted: 28.12.2021

Natalia Piskokha

Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)

Digital Transformation of Local Self-Government: Defining the Concept and Directions of Formation of Digital Communities

The impact of digital transformation, through digitalization mechanisms, on local self-government bodies is reflected in a change in the way of acting and communicating with community residents in order to achieve the integration of civil society institutions and authorities. In Ukraine, as in the whole world, important steps are being taken in this direction. However, it is clear that there is still a long way to go in the implementation of digital technologies, as many local government authorities (TGs) use a wide range of legacy systems and technologies that need to be replaced.

The purpose of the study is to determine the process of digital transformation in local self-government, which is accompanied by a high need for the rapid creation and development of digital communities and requires a rethinking of approaches to the organizational and functional structure of local self-government bodies in conditions of digitalization (that is, the implementation of digital transformation tasks). The main aspects of the formation and directions of development of digital communities are analyzed.

The author's definition of the concept of "digital community" is proposed in the conclusion. Digital community is a management system in the field of local self-government of territorial communities based on digital governance using digital technologies of large databases and artificial intelligence. Digital technologies, like any previous innovative results of scientific and technical revolutions, create potential opportunities or grounds for improving the activities of public authorities. How will the heads of the state or local self-government take advantage of this opportunity? This depends entirely on the decision-makers' understanding of the necessity and inevitability of the transition to digital governance.

Keywords: *digital community, digital transformation, public administration, local self-government, digital society, territorial community*

Наталія Піскоха

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)

Цифрова трансформація місцевого самоврядування: визначення поняття та напрямків утворення цифрових громад

Вплив цифрової трансформації, через механізми цифровізації, на органи місцевого самоврядування відбивається у зміні способу дій і спілкування з жителями громад з метою досягнення інтеграції інститутів громадянського суспільства і влади. В Україні, як і всьому світі, робляться важливі кроки в цьому напрямку. Разом з тим, очевидно ще належить пройти довгий шлях впровадження цифрових технологій, оскільки багато органів управління територіальних громад (ТГ) використовують широкий спектр успадкованих застарілих систем і технологій, які потребують заміни.

Метою дослідження є визначення процесу цифрової трансформації в місцевому самоврядуванні, який супроводжується високою потребою у швидкому створенні і розвитку цифрових громад та вимагає переосмислення підходів до організаційно-функціональної структури органів місцевого самоврядування в умовах цифровізації, (то б то реалізацію завдань цифрової трансформації). Проаналізовано основні аспекти утворення та напрямки розвитку цифрових громад.

У висновку запропоновано авторське визначення поняття «цифрова громада». Цифрова громада це система управління у сфері місцевого самоврядування територіальних громад основана на цифровому врядуванні з використанням цифрових технологій великих баз даних та штучного інтелекту. Цифрові технології, як і будь які попередні інноваційні результати науково-технічних революцій, створюють потенційні можливості або підґрунтя для удосконалення діяльності органів публічної влади. Яким чином керівники держави або органів місцевого самоврядування скористаються такою можливістю? Таке цілком залежить від розуміння особами, що приймають рішення, необхідності та неминучості переходу до цифрового врядування.

Ключові слова: *цифрова громада, цифрова трансформація, публічне управління, місцеве самоврядування, цифрове суспільство, територіальна громада*

Вступ.

В загальному сенсі термін «цифрова трансформація» означає не тільки технічне переоснащення а й, більш глибинно, відноситься до переосмислення способів організації роботи організацій та установ для їх ефективної взаємодії за рахунок використання сучасних технологій і аналізу даних. Саме в такому сенсі вперше використав термін «цифрова економіка» ще у 1995 році американський науковець Н. Негропonte (Negroponte, 1995).

Активне накопичення, останнє десятиліття, цифрових технологій врешті решт призвело до якісної зміни тренду світового розвитку і визначило риси нової промислової або технологічної революції яка в рамках Концепції «Довгих хвиль Кондратьєва» означає перехід від інформаційного до цифрового суспільства. Відбувається закономірний об'єктивний процес прогресу. Науково-технологічні зміни забезпечують зміни в економічній та політичній системах, зумовлюють зміну компетентностей людей та впливають на їх особисте життя (Квітка, 2021).

Експоненціальне зростання кількості інформації у базах даних та впровадження на більшій частині планети широкого доступу до швидкісного Інтернету зробило зростання та поширення цифрових технологій лавиноподібним після світової кризи 2008 року. З 2020 року розпочалась структурна криза, яка саме і призведе до нової якості існування людства, сформує нову реальність - цифрове суспільство (Квітка, 2020).

Вплив цифрової трансформації, через механізми цифровізації, на органи місцевого самоврядування відбивається у зміні способу дій і спілкування з жителями громад з метою досягнення інтеграції інститутів громадянського суспільства і влади. В Україні, як і всьому світі, робляться важливі кроки в цьому напрямку. Разом з тим, очевидно ще належить пройти довгий шлях впровадження цифрових технологій, оскільки багато органів управління територіальних громад (ТГ) використовують широкий спектр успадкованих застарілих систем і технологій, які потребують заміни.

Цифрова трансформація, як загальний світовий тренд, окрім іншого призвела до зміни форм і методів публічного управління, ролі держави та місцевого самоврядування (Квітка, 2021; Карпенко, 2020). Україна,

як країна що включена у загальносвітові процеси, не може залишатись осторонь цифрового порядку денного. Для цього робиться низка організаційних та правових заходів (створено Міністерство цифрової трансформації, комітет у Верховній Раді України, відповідні органи у регіональних та місцевих радах тощо), які призвели до певних зрушень у цих питаннях але ще залишають невирішені проблеми.

Метою дослідження є визначення процесу цифрової трансформації в місцевому самоврядуванні, який супроводжується високою потребою у швидкому створенні і розвитку цифрових громад та вимагає переосмислення підходів до організаційно-функціональної структури органів місцевого самоврядування в умовах цифровізації, (то б то реалізацію завдань цифрової трансформації).

Саме з позиції загального процесу цифрової трансформації, на наш погляд, слід розглядати подальший розвиток місцевого самоврядування в Україні і значення створення Цифрових громад.

Огляд публікацій.

Проблематика цифрового розвитку та спроможності територіальних громад України поступово займає своє місце у науковому дискурсі і стає предметом наукових досліджень. Серед вітчизняних науковців можна виділити О. Бойко (2021), О. Карпенко (2020), С. Квітка (2020, 2021), Л. Крупнова, Н. Литвин (2020), Н. Новіченко (2020), О. Євсюкова (2021).

Поняття «цифрова громада» активно просувається в теорію та практику публічного управління Міністерством цифрової трансформації України та українсько-швейцарським проектом EGAP. Разом з тим поняття «цифрова громада» як науковий термін, ще не отримало уваги та розробки, якої, на наш погляд, заслуговує. Поширеним є бачення «цифрової громади» як такої, що впроваджує у роботу відповідних органів місцевого самоврядування та муніципальних структур певний набір новітніх цифрових технологій поряд з електронним урядуванням, електронним документообігом, електронними сервісами, IT систем і таке інше (Євсюкова, 2021). Під посиленням цифрової спроможності ТГ іноді розуміють процес створення електронних сервісів для більш ефективних управлінських рішень та надання якісних послуг в середині ТГ і перетворення їх у прогресивні «цифрові» громади (Як створити

«громаду у смартфоні»).

Результати дослідження.

Насьогодні у наукових колах скалось певне уявлення про загальні проблеми цифровізації ТГ в Україні (Квітка et al., 2020). Так існує усвідомлення про те, що переваги цифровізації в управлінні громадами можливо реалізувати, тільки забезпечивши доступність цифрових технологій і максимальне залучення до них більшості населення. Тобто недостатній інтерес муніципальних властей до створення “цифрової” ТГ обумовлений низьким рівнем швидкісного широкопосмугового доступу до Інтернету у малих містах та сільських поселеннях. Можливим варіантом вирішення цієї проблеми є розширення можливостей мобільного доступу 3G / 4G до глобальної мережі (Квітка, & Мазур, 2019). З даного питання є слушними висновки дослідників, щодо оцінювання електронної готовності адміністративно-територіальних одиниць Дніпропетровської області у 2019 році: “Хоча дані щодо розвитку мобільної стільникової телефонії та стаціонарного і мобільного широкопосмугового зв’язку свідчать про те, що досягається загальний прогрес, цифровий розрив між територіями в цьому напрямку залишається проблемою, і перш за все у можливостях доступу до Інтернету та його використання. Органи публічного управління, розробляючи та реалізуючи плани “цифрового облаштування” районів, не можуть і не повинні замінити собою приватних операторів, що надають мережеві послуги. Їх роль – координація зусиль різних учасників цифровізації суспільного життя для досягнення синергійного ефекту їх дій, раціональне використання об’єктів місцевої власності, що надаються різним приватним операторам для розвитку необхідної інфраструктури, сприяння розвитку приватної ініціативи” (Квітка, Титаренко, & Мазур, 2019, с. 22).

До загальних проблем створення та функціонування цифрових громад відноситься недостатнє фінансування, а також неефективне використання коштів, що виділяються для проектів цифрової трансформації. Часто виділені кошти витрачаються, у першу чергу, на створення або модернізацію морально і технічно застарілої інформаційної інфраструктури. Як правило, такі витрати спрямовані на вирішення локальних тимчасових завдань, і при цьому не враховується проблема майбутньої апаратної і програмної інтеграції

створених ресурсів у єдину муніципальну інформаційну систему і підключення її до регіональної, загальнодержавної та, у перспективі, глобальної мережевої комунікації (Квітка et al., 2020).

Значна кількість ТГ України вже мають власні концепції і програми цифрового розвитку. Однак, говорити про те, що вони реалізуються повною мірою, поки не доводиться. Наразі йдеться про актуальні намагання зрозуміти та спробувати відтворити у ТГ світовий тренд до створення цифрового суспільства, що, у свою чергу, передбачає перехід на цифрові механізми врядування, то б то створення цифрової громади.

Цифрова трансформація в місцевому самоврядуванні складається з комплексу дій, спрямованих на поліпшення та модернізацію процесів, які включають процедури реінжинірингу технологічної та організаційної баз. Вони ґрунтуються на впровадженні та розвитку цифрових комунікацій формування та передачі даних з метою більш тісної взаємодії з громадянами в процесі задоволення потреб і очікувань останніх. В умовах нового цифрового суспільства державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування беруть на себе нові ролі і обов’язки, і, отже, повинні мати відповідні цифрові навички, знання, вміння та компетентності.

Плануючи проведення цифрових перетворень у громадах, органи місцевого самоврядування і в першу чергу ради громад мають враховувати культурні та освітні зміни, з якими вони стикаються. Співвіднесення швидкості розвитку технологій і, як наслідок, соціально-економічних та інфраструктурних трансформацій з людським життям дозволяє констатувати якісний стрибок швидкості розвитку громад.

Оскільки, як роль, так і структура самої системи місцевого самоврядування має змінюватись - саме на умовах цифрової трансформації, актуальним завданням є визначення пріоритетних напрямків цифрової трансформації місцевого самоврядування та їх перспектив з урахуванням впровадження цифрового врядування в управління громадами – то б то створення Цифрових громад.

Серед основних напрямків цифровізації місцевого самоврядування найбільш перспективними виділяють наступні:

- розвиток цифрових компетентностей посадових осіб місцевого самоврядування;

- цифровізація територіальних громад;
- цифрова трансформація муніципального управління;
- розвиток цифрової взаємодії влади та бізнесу;
- впровадження цифрових технологій у виборчу систему, зокрема на місцевих виборах (Квітка et al, 2020).

Коротко зупинимось не деяких з них. Цифрова компетентність - це впевнене, критичне та відповідальне використання та взаємодія з цифровими технологіями для навчання, роботи та участі у житті суспільства. Вона включає в себе інформаційну грамотність та використання даних, комунікацію та співпрацю, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпеку (включаючи цифрове благополуччя та компетентності, пов'язані з кібербезпекою) та розв'язання проблем (Новіченко, 2020).

Для реалізації цих компетентностей потрібні щонайменше базові знання, навички та ставлення щодо використання цифрових технологій які можуть підтримувати комунікацію, творчість та інноваційність, усвідомлювати їх можливості, обмеження, наслідки та ризики. Посадовцю потрібно розуміти загальні принципи, механізми та логіку, що лежить в основі цифрових технологій, які розвиваються, а також знати основи функціонування та використання різних пристроїв, програм та мереж.

Особливе значення у сучасному світі набув критичний підхід до достовірності та надійності інформації та даних, що є доступними цифровими засобами та усвідомлення юридичних та етичних принципів, пов'язаних з використанням цифрових технологій. Крім цього, керівникам Цифрових громад потрібно враховувати, що кожна особа, кожний житель громади отримує можливості оволодіти вмінням використовувати цифрові технології для підтримки активного громадянства та соціальної інтеграції, співпраці з іншими, творчості для досягнення особистих, соціальних чи комерційних цілей.

Цифрові компетентності посадовців місцевих рад мають включати в себе не тільки базові навички а й більш просунуті вміння відповідно до Рамки цифрових компетентностей, розроблених Мінцифрою України (Опис рамки, 2021). Це висуває підвищені вимоги до посадовців, які мають не тільки використовувати, доступатись, фільтрувати, а й оцінювати, створювати,

програмувати та поширювати цифровий контент. Вони повинні вміти керувати та захищати інформацію, вміст, дані та цифрові ідентичності, а також визнавати та ефективно працювати з програмами, пристроями, штучним інтелектом та роботами.

Ще одним важливим елементом Цифрової громади є штучний інтелект.

Як показує закордонний досвід, можливості існуючих технологій штучного інтелекту, враховуючи сучасні вимоги цифровізації публічного управління є актуальними і затребуваними до вирішення широкого комплексу адміністративних завдань, пов'язаних з практикою надання муніципальних послуг громадянам та організаціям. Більш того, штучний інтелект може використовуватися в практиці надання багатьох послуг в рамках будь якої життєвої ситуації громадянина, надання своєчасних і релевантних відповідей громадянам на їх питання, при виявленні і прогнозуванні потреб окремих осіб і груп населення, а також при розробці планів ефективного використання муніципальних ресурсів (Квітка, Новіченко, & Бардах, 2021).

Ще одним важливим аспектом розбудови Цифрових громад є зміна вектору взаємовідносин з бізнесом, як таким суспільним актором, який випереджає владу у засвоєнні та застосуванні цифрових технологій. В цій ситуації виникає актуальна потреба зосередити увагу на можливості і необхідності використання цифрових технологій для забезпечення орієнтації муніципального управління на кінцевий результат при взаємодії з бізнесом. Між тим, існує певний ризик, що цифровізація економіки та суспільства, яка зараз активно декларується на різних політичних рівнях, може обмежитись лише деякими «поліпшеннями» а не кардинально змінити сам процес взаємодії органів влади Цифрової громади з бізнесом, як найбільш зацікавленою рушійною силою цифрового прогресу. При цьому, цифровою трансформацією місцевого самоврядування у сфері взаємодії влади та бізнесу може визнаватися тільки зміна змісту всієї системи управління територіями. В першу чергу це стосується Цифрових громад, а саме зниження необґрунтованого втручання в діяльність бізнесу (Бардах, 2020).

Висновки

З повагою відносячись до точок зору на цифровізацію громад, які основні на удосконаленні використання та поширенні

інформаційно-комунікаційних технологій в громадах, все ж запропонуємо дещо інший підхід та бачення цього процесу. Дійсно поступова технологічна модернізація (як продовження комп'ютеризації, інформатизації тощо) є природнім процесом еволюції системи управління. Але, потрібне розуміння, що цифрова трансформація є глобальною цивілізаційною революцією, яка трансформую інформаційне суспільство в цифрове. Всі сфери та галузі від економіки до особистого життя людини зазнають докорінних змін і такий перехід, за концепцією «Довгих хвиль», продовжиться приблизно до 2030 року.

Виходячи з цього можна запропонувати таке визначення поняття «цифрова громада». Цифрова громада це система управління у сфері місцевого самоврядування територіальних громад основана на цифровому врядуванні з використанням цифрових технологій великих баз даних та штучного інтелекту. Цифрові технології, як і будь які попередні інноваційні результати науково-технічних революцій, створюють потенційні можливості або підґрунтя для удосконалення діяльності органів публічної влади. Яким чином керівники держави або органів місцевого самоврядування скористаються такою можливістю? Таке

цілком залежить від розуміння особами, що приймають рішення, необхідності та неминучості переходу до цифрового врядування.

Тож цифрова громада як предмет дослідження уявляється як така, де управління громадою відповідає новим формам та механізмам цифрового врядування в організації економіки і життя жителів громад та територій. Це має змінити не тільки технологічне забезпечення адміністрування а й, образно кажучи, перевернути систему управління з голови на ноги. Вже сьогодні цифрові платформи дають можливість громадянам самостійно вирішувати численні потреби, в тому числі і від органів влади. Таким чином і роль посадовців набуває нової якості і нового значення.

Виходячи з цього, відкривається широке поле досліджень не тільки численних аспектів діяльності цифрової держави, але й напрямок що стосується місцевого самоврядування. Наступні дослідження маємо продовжувати у проблематиці «цифровізації» муніципальні/комунальні послуги, впровадження цифрових комунікацій у процес взаємодії жителів громади з органам місцевого самоврядування на платформі Цифрової громади.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бардах, О. Цифрова трансформація взаємодії влади та бізнесу: орієнтація на результат. Аспекти публічного управління. 2020. Т.8, №1 SI. <https://doi.org/10.15421/15202>,
- Свєскова, О. В. Цифрова спроможність територіальних громад в Україні: проблеми та перспективи. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 6. <http://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.6.1>
- Карпенко О. В. (ред). Цифрове врядування : монографія / О. В. Карпенко, Ж. З. Денисюк, В. В. Наместнік [та ін.]; за ред. О. В. Карпенка. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с.
- Квітка С. Цифрові трансформації як сучасний тренд періодичного циклу розвитку суспільства. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. Спецвипуск. 2020. С. 131–134. <http://doi.org/10.36.030/2664-3618-2020-si-131-134>
- Квітка, С. Цифрова трансформація в контексті концепції «Довгих хвиль» М. Кондратьєва. Аспекти публічного управління. 2021. Т.9, № SI,1. С. 24-28. <https://doi.org/10.15421/152155>
- Квітка, С., Мазур, О. Доступ до мережі Інтернет через мобільні пристрої: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні. Аспекти публічного управління. 2019. Т.7, №9-10, С.5-18. <https://doi.org/10.15421/151944>
- Квітка, С., Новіченко, Н., Бардах, О. Штучний інтелект у муніципальному управлінні: вектори розвитку. Аспекти публічного управління. 2021 Т.9, №4, С.85-94. <https://doi.org/10.15421/152140>
- Квітка, С., Новіченко, Н., Гусаревич, Н., Піскоха, Н., Бардах, О., Демошенко, Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. Аспекти публічного управління. 2020. Т.8, №4. С. 129-146. <https://doi.org/10.15421/152087>
- Квітка, С., Титаренко, О., Мазур, О. (2019). Оцінка стану цифрового розвитку адміністративно-територіальних одиниць Дніпропетровської області. Аспекти публічного управління. Т. 7, №11, С. 15-25. <https://doi.org/10.15421/151952>
- Литвин Н. А., Крупнова Л. В. Діджиталізація як засіб підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо надання електронних послуг. Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал. 2020. № 2, С. 69 – 75.
- Мінцифра презентувала платформу Дія. Цифрова громада для цифрових лідерів у регіонах 30 липня 2021. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-prezentovala-platformu-diyatsifrova-gromada-dlya-tsifrovikh-lideriv-u-regionakh>

- Новіченко, Н. (2020). Цифрові компетентності у системі ключових компетентностей людини для навчання протягом життя: тенденції розвитку в Європі та в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т.8, №1 SI, С.54-59. <https://doi.org/10.15421/152041>
- Опис рамки цифрової компетентності для громадян України. The digital.gov.ua: вебсайт. 2021. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf
- Саєнко О. Діджиталізація державного управління та інноваційні технології – найпотужніші інструменти подолання корупції. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/oleksandr-sayenko-didzhitalizaciya-derzhavnogo-upravlinnya-ta-innovacijni-tehnologiyinajpotuzhnishi-instrumenti-podolannya-korupciyi>
- Цифрові громади: в Україні розпочато реалізацію пілотного проекту з електронного урядування в ОТГ. URL: <https://egap.in.ua/novyny/tsyfrovi-hromady-v-ukraini-rozpochato-realizatsiiu-pilotnoho-proiektu-z-elektronnoho-uriaduvannia-v-oth/>
- Шаульська Г. М. (2019) “Принципи “належного врядування”: перспективи впровадження в Україні”. *Держава та регіони: державне управління*. 2019. Т.2, №66. С. 140 – 143.
- Шевченко О. В. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні. 2020. НІСД, Київ, Україна, 153 с.
- Як громаді стати цифровою? 2021. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/digital-communities>
- ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning 2018. URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-keycompetences-lifelong-learning.pdf>
- Digital Agenda for Europe (2010) // Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Brussels, 19.5.2010, COM(2010)245 final. <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R>
- Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth - URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
- Negroponte, N. (1995). *Being Digital*. Knopf. Paperback edition, 1996, Vintage Books, ISBN 0-679-76290-6
- OECD Embracing Innovation in Government. *Global Trends 2018*. OECD Publishing, Paris. 2018. Available at: <http://www.oecd.org/gov/innovative-government/embracing-innovation-in-government-2018.Pdf>

REFERENCES

- Bardakh, O. (2020). Digital transformation of interaction between government and business: result orientation. *Public Administration Aspects*, 8(1 SI), 10-11. <https://doi.org/10.15421/152028>
- Yevsyukova, O. V. (2021). Digital capacity of territorial communities in Ukraine: problems and prospects. *Public administration: improvement and development*, No. 6. <http://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.6.1>
- Karpenko, O. (ed). (2020). *Digital governance: monograph*. Kyiv: IDEA PRINT
- Negroponte, N. (1995). *Being Digital*. Knopf. Paperback edition, Vintage Books, ISBN 0-679-76290-6
- ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning 2018. Retrieved from <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-keycompetences-lifelong-learning.pdf>.
- Digital Agenda for Europe (2010). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 19.5.2010, COM(2010)245 final. Retrieved from <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R>
- Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth - Retrieved from <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
- Kvitka, S. (2020). Digital transformations as a modern trend of the periodic cycle of society's development. Collection of scientific works of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Special issue, 131–134. <http://doi.org/10.36.030/2664-3618-2020-si-131-134>
- Kvitka, S. (2021). Digital Transformation in the Context of the Concept of "Long Waves" M. Kondratiev. *Public Administration Aspects*, 9(1), 24-28. <https://doi.org/10.15421/152155>
- Kvitka, S., & Mazur, O. (2019). Internet access through mobile devices: world experience and perspectives of development in Ukraine. *Public Administration Aspects*, 7(9-10), 5-18. <https://doi.org/10.15421/151944>
- Kvitka, S., Novichenko, N., & Bardakh, O. (2021). Artificial Intelligence in Municipal Administration: Vectors of Development. *Public Administration Aspects*, 9(4), 85-94. <https://doi.org/10.15421/152140>
- Kvitka, S., Novichenko, N., Husarevych, N., Piskokha, N., Bardakh, O., & Demoshenko, G. (2020). Prospective directions of digital transformation of public governance. *Public Administration Aspects*, 8(4), 129-146. <https://doi.org/10.15421/152087>
- Kvitka, S., Tytarenko, O., & Mazur, O. (2019). Evaluation of digital development of administrative and territorial units of Dnipropetrovsk region. *Public Administration Aspects*, 7(11), 15-25. <https://doi.org/10.15421/151952>

- Lytvyn N. A., & Krupnova L. V. (2020). Digitization as a means of increasing the openness, transparency and efficiency of the activities of state authorities and local self-government bodies regarding the provision of electronic services. *Irpın Legal Journal: scientific journal*, No. 2, 69-75.
- The Ministry of Digital presented the Diya platform. Digital community for digital leaders in the regions July 30, 2021. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-prezentuvala-platformu-diyatsifrova-gromada-dlya-tsifrovikh-lideriv-u-regionakh>
- Novichenko, N. (2020). Digital competences in the system of key human competences for lifelong learning: development trends in Europe and Ukraine. *Public Administration Aspects*, 8(1 SI), 54-59. <https://doi.org/10.15421/152041>
- Description of the framework of digital competence for citizens of Ukraine. The digital.gov.ua: website. 2021. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20IQK.pdf
- Sayenko, O. Digitization of public administration and innovative technologies are the most powerful tools for overcoming corruption. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/oleksandr-sayenko-didzhitalizaciya-derzhavnogo-upravlinnya-ta-innovacijni-tehnologiyinajpotuzhnishi-instrumenti-podolannya-korupciyi>
- Digital communities: in Ukraine, the implementation of a pilot project on e-governance in the OTG has begun. Retrieved from <https://egap.in.ua/novyny/tsyfrovi-hromady-v-ukraini-rozpochato-realizatsiiu-pilotnoho-proiektu-z-elektronnoho-uraduvannia-v-oth/>.
- Shaulska, G. M. (2019) "Principles of "good governance": prospects for implementation in Ukraine." *State and regions: public administration*, 2(66), 140 - 143.
- Shevchenko, O. V. (2020). Decentralization and formation of regional development policy in Ukraine. NISD, Kyiv, Ukraine, 153 p.
- How can a community become digital? 2021. Retrieved from <https://osvita.diiia.gov.ua/courses/digital-communities>

Piskokha Natalia

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-5295-1364>, bizdep@ukr.net

Стаття надійшла / Article arrived: 10.11.2021

Схвалено до друку / Accepted: 28.12.2021

Victor Bondarenko

Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)

Aspects of the Formation of the Budzhak Ethno-political Dilemma and the Polyethnic Problem of State Ethnic Governance: the Bulgarian Factor

The article presents the Bulgarian factor of aspects of the formation of the Budzhak ethno-political dilemma and the poly-ethnic problem of state ethnic governance. Studying this issue from this perspective will allow us to see anew the problems of the Budzhak ethnic and political node, realize the importance of solving the ethno-political dilemma and solving the polyethnic problem for the free movement of Ukraine towards democratic reform and European integration. Moreover, the article examines the Bulgarian ethnic factor in the formation of the dilemma and the problem, which makes the solution of this problem with the problems of studying the historical roots of the member state of the European Union - the Republic of Bulgaria. The article also presents an attempt to analyze the processes of formation of the ethnic community of Bessarabian (Budzhak) Bulgarians and reveals the accuracy of the Russian Empire's policy towards this community and the incompetence with possible complex and even threatening consequences of the Ukrainian state's ethnic policy throughout independence. The article presents the essence of the ethno-political dilemma directly towards the Bulgarians of Budjak and the whole region, identifies the historical preconditions for the emergence of Bulgarian immigrants in the eighteenth and nineteenth centuries. In the region, the conditions of colonization and government decisions to acquire the status of colonists by local Bulgarians. The fate of the Budzhak Bulgarians in the Russian Empire, Romania, and the Soviet Union is retrospectively presented, as well as the problems of their incorporation into Russian, Romanian, and Soviet societies, the complexity of these processes and migration processes among the Budzhak Bulgarians, and their consequences for their community. The conditions and reasons for a calmer, albeit slow, process of integration of Bulgarians into Ukrainian society since independence have been established, in contrast to a similar, but more acute and explosive, process of integration of the Gagauz community into Moldovan society. Peculiarities of living in the region and coexistence with Bulgarians of the Albanian ethnic minority are also presented. The importance of a more effective policy on ethnic minorities in Budjak was stressed.

Keywords: *Albanian-Arnauts, Bessarabian (Budzhak) Bulgarians, Budzhak, state ethnic policy, ethnic community, ethnic minorities, ethno-political dilemma, colonists, migrants, polyethnic problem*

Віктор Бондаренко

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)

Аспекти формування Буджакської етнополітичної дилеми та поліетнічної проблеми державного етнічного управління: болгарський чинник

У статті представлено болгарський чинник аспектів формування Буджакської етнополітичної дилеми та поліетнічної проблеми державного етнічного управління. Вивчення цього питання під таким ракурсом дозволить по новому побачити проблеми Буджакського етнічного й політичного вузла, усвідомити важливість рішення етнополітичної дилеми й вирішення поліетнічної проблеми задля вільного руху України у напрямку демократичного реформування й європейського інтегрування. Тим більш, що у статті розглядається болгарський етнічний чинник аспектів формування дилеми й проблеми, що споріднює вирішення цієї проблеми з проблемами вивчення історичного коріння країни-члена Європейського Союзу – Республіки Болгарії. В статті представлена й спроба аналізу процесів формування етнічної спільноти бессарабських (буджакських) болгар й розкриваються вивіренисть політики Російської імперії щодо цієї спільноти й недолугість з можливими складними і, навіть, загрозливими наслідками етнічної політики української держави на всьому протязі незалежності щодо даної етнічної спільноти. У статті представлена суть етнополітичної дилеми щодо безпосередньо болгар Буджаку і всього регіону, визначені історичні передумови появи болгарських переселенців у XVIII-XIX ст. в регіоні, умови колонізації та правлінські рішення щодо набуття статусу колоністів місцевими болгарами. Ретроспективно представлена доля буджакських болгар у складі Російської імперії, Румунії, Радянського Союзу, щодо проблем їх інкорпорації до російського, румунського і радянського суспільств, складностей цих процесів і міграційні процеси серед буджакських

болгар, і їх наслідки для їх спільноти. Встановлені умови й причини більш спокійного, хоч і повільного, процесу інтеграції болгар до українського суспільства часу незалежності, на відміну від подібного, але більш гострого й вибухонебезпечного, процесу інтеграції гагаузької спільноти до молдовського суспільства. Також представлені особливості проживання в регіоні і співіснування з болгарами албанської етнічної меншини. Наголошено на важливості проведення більш ефективної політики щодо етнічних меншин в Буджаку. Метою дослідження є аналіз процесу формування Буджакської поліетнічної проблеми, її аспекти з точки зору впливу на процеси бессарабсько-болгарського фактора у державному етнічному управлінні України задля пошуку шляхів вирішення проблем Буджакського вузла.

Ключові слова: албанці-арнаути, бессарабські (буджакські) болгари, Буджак, державна етнічна політика, етнічна спільнота (група), етнічні меншини, етнополітична дилема, колоністи, переселенці, поліетнічна проблема

Мета і завдання дослідження. Розкрити суть Буджакської етнополітичної дилеми державної етнічної політики та висвітлити, з паралельним проведенням аналізу, процес формування Буджакської поліетнічної проблеми, їх об'єктивні й суб'єктивні аспекти з точки зору залежності і впливу на етнічні процеси регіону буджаксько-болгарського (бессарабсько-болгарського) фактора у державному етнічному управлінні України задля пошуку шляхів вирішення проблем Буджакського вузла.

Актуальність теми. Україна у цьому році буде відмічати своє 30-річчя незалежності. І, здається, кожна людина в віці, кожна родина, спільнота сільського, міського, регіонального рівнів повинна глянути на пройдений шлях, проаналізувати його, звернути увагу на свої досягнення, якими можна пишатися, й побачити свої недоліки, які треба виправляти... Звісно, якщо це не робилось на 20-річчя чи 25-річчя (а може робилось й тоді, й тоді). В Україні були свої досягнення, були й певні, навіть, провали... Це зрозуміло: велика європейська держава, яка бажає потрапити до успішної і (майже для всіх її членів) заможної родини європейських країн, яка, при цьому, по краплі витискає з себе імперсько-колоніальну залежність і вже восьмий рік веде війну «за незалежність» з країною-спадкоємцем колишньої колоніальної імперії.

Але є напрямки діяльності державної влади країни, її управління і врядування, які майже не зазнали змін чи лише втрачали за весь час незалежності свою значущість в її очах і в очах українського суспільства. Одним з таких напрямків стала державна етнічна політика. Вплив інститутів, які повинні нею керувати, розвивати, створювати нові інструменти й механізми та виносити їх на розсуд громадянського суспільства, втрачався за цей час. Результатом того, по суті, й стала війна з 2014 року, фактична чи прикрита окупація певних етнічно неоднорідних територій, де

питання міжетнічного співіснування чи не бралися до уваги «високою» політикою, чи, через свою болісність і непередбачуваність, замовчувалися. Саме через це Україна з часом отримала проблемні очима у державотворенні на півдні і сході.

Але ж це ще не всі проблемні точки й не всі проблемні питання. Через постійну загрозу з боку Росії півдню України Буджакський етнічний і політичний вузол набуває вибухонебезпечних рис. Здається, повинно бути зрозумілим, що поряд з проблемою інтегрування Закарпаття і всіх його етносів до української нації, яка постійно обговорюється і якій приділяється багато уваги, створення умов для врегулювання буджакського питання повинно бути на одному з перших місць для кожного державця. Та воно не так. Саме тому потрібно провести аналіз ситуації, розкрити суть етнополітичної дилеми та висвітлити процес формування Буджакської поліетнічної проблеми, враховуючи об'єктивні і суб'єктивні аспекти з точки зору залежності і впливу на процеси буджакських болгар в державному етнічному управлінні в Україні.

При роботі над темою були проаналізовані праця видатного вченого філософа і політолога Ф. Фукуями (2019), «Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин» (Декларація про права, 1992) та дані Загальносоюзного перепису у СРСР 1959 року й інших років, були вивчені й враховані праці радянських, українських і закордонних спеціалістів і авторів щодо етнічної спільноти болгар у Буджаку. Тут можна згадати розглянуті й опрацьовані дані з праць і наукових статей Бачинської О. А. (2012), Ганчева О. І. (2019), Грека І. Ф. (2006; 2016), Грушецького Б. П. (2014), Думініки І. (2011), Квілінкової Є. М. (2011; 2014), Лебедевої Г. М. (2015), Мілової М. (2005), Остапенко Г. І. (2015), Скальковського А. А. (1848), Тодорова В. (2018), Хатласа Є. (2009).

Особливої уваги заслугове монографія авторського колективу «Культурний простір бессарабських болгар» під редакцією відповідального редактора Шевчук Т. С., а найбільше для нашої теми важлива в цій колективній монографії стаття Пейкова В. (2018). Цікава інформація щодо даного питання висвітлена у працях дослідників гагаузької громади – Радової (Каранастас) О. (Радова, & Капустін, 2006), Шабашова О. В. (2012), Ярмоленко М. І. (2001). Щодо албанського фактору проблеми опрацьовані роботи Новік А. А. (2013; 2016) і її ж у співавторстві з групою авторів. Для повного розуміння дилеми й проблеми регіону та формування бачення ефективності кроків етнічної політики використані загальні політологічні статті Луцишина Г. (2008) і Рудіка О. М. (2018).

У статті використані теоретичні методи (аналіз, абстрагування, узагальнення, індукція) щодо оцінки умов і наслідків формування Буджакської етнополітичної дилеми та поліетнічної проблеми та розкриті можливості й напрямки задля рішення даної дилеми й вирішення проблеми.

Основний зміст дослідження. У ХХ ст. з'явилась теорія формування політичної нації у багатонаціональних державах. Сучасна політична теорія, розглядаючи націю як територіально-політичне утворення визначає, що формування нації відбувається у тісному взаємозв'язку держави, її титульного етносу та етнічних меншин. Етнічна політика держави, яка має європейські перспективи й, згідно Конституції, введено рухається стратегічним курсом держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, потребує врахування того, що стабілізація міжетнічних відносин, гармонія між інтересами титульного етносу та етнічних меншин, а з ними й стабілізація суспільства і є розвитком політичної нації (Луцишин, 2008, с. 189-192).

Процес націотворення, яким продовжує крокувати Україна, сильно залежить від характеру міжетнічних відносин у країні та від вміння політичних еліт й еліт титульного етносу знаходити та «вживати при необхідності заходів для забезпечення того, щоб особи, що належать до меншин, могли повною мірою та ефективно здійснювати свої права людини та основні свободи» й розглядати «питання про вжиття належних заходів для того, щоб... (вони) могли

певною мірою брати участь у забезпеченні економічного процесу та розвитку своєї країни», як вказано в статті 4 Декларації про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, прийнятій 47 резолюцією 135-ї Генеральної Асамблеї ООН 18 грудня 1992 року (Декларація про права, 1992).

Оскільки, на думку Ф. Фукуями, сучасна держава з ефективним урядуванням і публічним управлінням потребує задля спроможності держави певного балансу між сильною владою та бюрократичним автономізмом з підвищенням демократичної підзвітності, інколи держава повинна приймати сміливі й перспективні рішення (Фукуяма, 2019, с. 501-517). Для цього ж треба мати перед очима всю картину подій і умов, зробити глибокий аналіз і розуміти реальні можливості й можливі загрози внутрішнього і зовнішнього характеру. Це дозволяє збагнути потрібний шлях і побачити можливості зробити вірні кроки вздовж нього.

Саме такий аналіз вже був зроблений у попередній статті щодо гагаузьких аспектів Буджакської етнополітичної дилеми й поліетнічної проблеми. Тепер же ми спробуємо зробимо аналіз стосовно болгарських аспектів цієї проблеми й додатково розглянемо албанський казус, який супроводжує дилему й повинен бути врегульований в процесі вирішення цієї регіональної проблеми.

Отже, у попередній статті щодо гагаузьких аспектів Буджакської етнополітичної дилеми й поліетнічної проблеми вже згадувалось про присутність болгар у степах Південної України ще у VII ст. У часи правління хана Аспаруха в VII ст. давні болгары на території Буджаку, яку сприймали як одну з прабатьківщин, переформувались і з його території почалось заснування великої імперії після згоди Візантії надати їм право оселитися на північно-східній частині Балкан (Народи мира, 1988, с. 105). І Буджак довгий час включався до складу цієї імперії. Угорці, які з'явилися в північно-чорноморських степах на початку IX ст., захопили ці землі та були вигнані з Буджаку внаслідок об'єднання болгар та печенізьких військ у 896 р.; болгары повернули його собі. Та з часом печеніги зайняли і підкорили ці землі, хоча якийсь болгарський етнічний елемент, судячи з усього, там зберігався.

На Русі перші болгары згадуються у X ст. як пропагандисти православ'я і торгівельні

агенти. Білі плями у вивченні політичної історії свідчать про те, що ми ще не до кінця знаємо і не розуміємо ступені й коріння зв'язків між народами Східної Європи у середньовіччі. І вивчення даних, які у нас є зараз, на кшталт спогадів колишнього баварського солдата Іоганна Шильтбергера, що потрапив до турецького полону, а після звільнення і написав свої записки («Путешествие по Европе, Азии и Африке с 1394 по 1427 годы») тільки підтверджують це (Шильтбергер, 1984).

Достовірні відомості про переселення великих груп і життя болгарських переселенців на території України в межах Російської імперії з'являються за часів війн імператриці Катерини II з турками. Перше офіційне повідомлення про болгарських переселенців південноукраїнські землі відзначено близько 1752 - 1754 рр., коли 620 сімей вийшло з Турецької імперії з метою поселення на землях Польського королівства. Дізнавшись, що тут вільних земель немає і про дарування Новосербських вольностей в Російській імперії, вони рушили туди і поселилися в Новомиргороді, Новоархангельську, Синюхиному Бріді і ін. «ротах» (селищах) Сербського гусарського полку. Навіть через століття частина Новомиргорода носила назву «Болгарія» на честь перших переселенців-болгар тут. Між 1764 та 1769 рр. на маніфести 1762 р. й 1763 р. 28 болгарських переселенців прибули до Києва, де поселились на землях Києво-Братського монастиря, а інші пішли на Чернігівщину до сербів і греків, що проживали здавна у Ніжині і інших містах Гетьманщини.

З 1769 р. почалась міграція болгар і представників сусідніх етносів на землі Бессарабії, в тому числі до кишлаків і садиб татар в Буджак. Про це свідчать дані документів російської адміністрації, складені безпосередньо під час російсько-турецької війни 1806–1812 рр.: “Перепись, находящихся в Килие на жительство обывателей с показанием каких наций и закона и чем пропитание имеют” складену на липень 1808 р. комендантом Лавровим; “Перепись находящихся в Аккермане на жительство обывателям с показанием, каких наций и чем пропитание имеют” на 15 жовтня 1808 г. А найдокладніші дані із всіх подібних документів були у формулярах тих, хто претендував на поселення в місто-фортецю Ізмаїл, складені протягом 1809–1812 рр. (Бачинська, 2012, с. 479-481).

Після Ясського миру грудня 1791 р. почалось переселення болгар і на лівий берег Дністра (Тирасполь, Дубоссари, Григоріополь) та до Одеси, де вони з часом ставали купцями, іноді досить багатими, й вносили свою допомогу для колишньої вітчизни – Болгарії (Скальковський, 1848, с. 3-4).

Разом з болгарами в Буджак та на інші землі переселялись й інші народи – греки, албанці, серби, хорвати, валахи, молдовани, німці та інші. Та найбільше серед їх «сусідів» було гагаузів, адже, як уже згадувалось, гагаузи якийсь час взагалі вважались частиною болгарського народу і їх доля, як переселенців, складалася однаково (Квилинкова, 2014, с. 182).

Болгари, що переселились у XVIII ст. до Бессарабії селились, в основному, не в Буджаку, тоді ще зайнятому ногайцями. Їх основними місцями переселення були молдовські села – в Кишинівському, Орґеєвському, Ізмаїльському повітах і м. Теленешти. Селились вони і в новозахоплених землях Південної України (Радова, & Капустин, 2006, с. 157).

Приплив «задунайських переселенців» став настільки значним на зламі віків, що у жовтні 1801 р. указом імператора їм були надані пільги, хоч і менші, наприклад, за пільг німецьким переселенцям (Ганчев, 2019, с. 43). Серед «задунайців»-переселенців в Бессарабію особливо переважали болгари (в їх середовищі в той час ще не виділяли гагаузів), греки й запорожці-втікачі до Туреччини після розорення Запорізької Січі (Лебедєва, 2015, с. 129).

У XVIII ст. болгари в Бессарабії селились не в Буджаку, де тоді ще жили ногайці, а на інших землях. Створювались болгарські поселення в Херсонській губернії, в т.ч. в частині, яка згодом стала Таврійською губернією (Крим).

Війна 1806-1812 рр. фактично сформувала перший на той час поділ болгар Бессарабії (ті, хто переселився до війни, називали «старими» (коло 4 тис.), а під час і після війни – «новими»), вона дозволила Росії приєднати малозаселені землі Бессарабії і спрямувати туди основні потоки переселень, особливо на південь – до Буджаку (Скальковський, 1848, с. 13-15).

За часів освоєння колоністами Новоросійського краю, як у XIX ст. називали південноукраїнські степи, тутешній правитель-намісник герцог А. Рішельє, називав болгарських переселенців

«бесподобними» за вміння працювати в складних кліматичних умовах, на відміну від німецьких колоністів, яких він через постійні скарги на негаразди називав «несносними» (Лебедева, 2015, с. 129).

Колоніями (в тому числі і болгарськими) в Бессарабії управляла «Бессарабська контора (до 1816 р. – канцелярія) іноземних переселенців», Особливе управління (у 1833-1858), Піклування бессарабсько-болгарських колоній (до 1872 р.) (Ярмоленко, 2001, с. 20). Але болгарі спочатку до складу колоністів не входили, як і гагаузи.

У березні 1819 р. генерал-лейтенант Інзов, який у 1818 р. був призначений начальником піклувального органу над усіма колоністами, користуючись бажанням імператора Олександра I самому побачити поселення задунайських переселенців, надіслав доклад з пропозицією надати болгарам тих прав колоністів, якими користувались вже інші іноземці тут. Влада пішла на зустріч і болгарам дозволили селитись і на колишніх землях ногайців (Скальковський, 1848, с. 17-18). А з тих часів, на протязі всього свого керування, і навіть після смерті, Іван Микитович Інзов користувався серед болгар і представників інших етносів, в тому числі Буджаку, безмежною повагою й сприймався як «батько» колоністів.

Остаточний статус бессарабських колоній «задунайців» було визначено Указом Сенату від 29 грудня 1819 р.: їх розділили на 4 округи (Кагульський, Прутський, Ізмаїльський і Буджакський); згодом Прутський і Кагульський об'єднали у Кагульсько-Прутський і створено новий Нижньобуджацький (а Буджацький перейменували в Верхньобуджацький) (Шабашов, 2012, с. 122). П о ч и н а ю ч и з 1828 р. почав вестись повний облік переселенців-колоністів, коли, після вдалої війни з турками 1828-1829 рр., кількість болгар (і гагаузів) за підрахунками зросла майже вдвічі. Болгарським центром стало місто Болград. Було засноване й містечко Тараклія, багато болгар селилось у містах Ізмаїл, Кілія, Рені, Аккерман (Бачинська, 2012, с. 479). Спосіб ведення господарства великими родинами дозволив досить бистро досягти процвітання громаді. Це призвело до того, що саме бессарабські болгарі ставали ініціаторами просвіти вже на батьківщині, в самій Болгарії.

Османська влада у 1830 р. теж змінили відношення до болгар через побоювання нових повстань та створення нових

незалежних чи напівавтономних територій (як Греція чи Сербія). В кабінетах османських керівників навіть тоді обговорювався проект створення для репереселенців-болгар (з Росії та Дунайських князівств) автономії в Добруджі (Грек, 2006, с. 127).

Війна 1853-1856 р. мала невдалі для Росії наслідки – була втрачена частина Південного Буджаку (до османів і Молдавського князівства). При передачі земель після війни каймакам (намісник) Молдавського князівства в Буджаку боярин Теодор Бальш особисто пообіцяв забезпечити богослужіння в церквах на залишених Росією землях на «природних язиках» (Думиника, 2011, с. 454). Та для болгарської спільноти її наслідки вилились не лише в переселенні частини колоністів далі на схід вглиб російських територій, а й в збільшенні громади за рахунок переселенців з 29 сіл навколо м. Сілістрія. Силкові акції Молдавського князівства щодо незадоволених втратою особливого статусу болгарських і гагаузьких колоністів, накладання податків, насильницький набір до армії – справжній військово-окупаційний режим – призвели до нового потоку переселенців до Росії, особливо у 1861-1863 рр.

Як раз у цей час тиск російської влади на кримськотатарське і ногайське населення призвів до від'їзду значної їх частини до Туреччини й болгарських та іноетнічних колоністів активно селили в Приазовських степах Таврійської губернії на спустілі землі. Тут виникло 34 болгарські колонії навколо міст Бердянськ і Мелітополь.

Серед болгар цієї хвилі переселення з Бессарабії і ще з Болгарії був і молодий вчений Марін Дрінов, який, після навчання в Росії (Київ і Москва) та у Празі, багато мандрував по європейських архівах і в 1869 р. видав два свої фундаментальні твори – «Історія болгарської церкви» й «Про походження болгарського народу». З цим він став в один ряд і фактичним продовжувачем основоположника болгарського Відродження (XVIII ст.) і автора «Історії слав'яноболгарської» монаха Паїсія Хілендарського (Грек, 2016, с. 287). Згодом він став міністром новоствореного у 1879 Князівства Болгарії та сприяв введенню болгарської абетки, якою користувались в країні до 1945 р.

З початком реформ, і особливо аграрною реформою 1871 р., у колоніях почали створюватись «дочірні поселення» від

одної чи кількох великих колоній. Через нестачу земель почались «підселення» болгарських поселенців до іноетнічних сіл. Але ці переселення були компактними й не розмивали етнічно болгарську громаду. Тільки «Столипінські реформи» на початку ХХ ст. призвели до значних переселень болгар до Сибіру, Північного Кавказу.

В 70-80-ті рр. ХІХ ст., в роки відродження Третньої Болгарської держави, відбулась, хоч і незначна, реміграція потомків болгар-переселенців на історичну батьківщину. Хоча вона була незначною за чисельністю, наслідки її були дуже значимими і для Болгарії, і для болгарської етнокультурної спільноти Російської імперії, оскільки більшість з тих, хто виїздив були представниками досвідченого й самосвідомого прошарку громади. Їхній внесок до історії і розвитку державної думки Болгарії був величезним. Та від'їзд цієї найбільш освіченої й стержневої частини болгарської спільноти залишив тут велику етнокультурну прогалину, яка довгий час не бути заповнена. Через це відчутним було гальмування у розвитку всієї громади, хоч і саме в цей час остаточно сформувалась ця окрема і своєрідна спільнота.

В той же час, у 1897 р. за переписом у Бессарабії вже проживало 103 тис. болгар, а в цілому на півдні України – 170 тис. (з них в Криму – майже 6 тис.) (Лебедева, 2015, с. 129-131).

Захоплення Бессарабії, в т.ч. Буджаку, Румунією у 1918 р. ізолювало бессарабських болгар і від історичної батьківщини, і від спільнот, які жили в Україні й Росії. Утискання і тиск на етнічні меншини в подальшому призвели до голодних 1925-1927 рр., що у свою чергу спровокувало економічну міграцію болгар до Бразилії (одним з наслідків якої стала поява значної болгарської громади в цій країні, представником якої була колишній президент країни Ділма Вана Русеф (Роуссефф)). Взагалі в історії болгар Буджаку були ще голодні – 1935-1936 роки за румунської влади, 1940 рік вже за радянської тимчасової окупації. Голодомор 1946-1947 року в Україні й інших «ненадійних» радянських периферіях мав тяжкі наслідки й для болгар і гагаузів Буджаку (так само, як і голодомор 1932-1933 років в Україні мав тяжкі наслідки для громад цих етнічних груп). У 1948-1949 рр. болгари й гагаузи пережили нові радянські тяжкі репресії. А були ще від'їзд коло 1,5 тис. болгар до Болгарії під час війни і депортація після війни звинувачених у колабораціонізмі із їх середи

аж до Таджикистану (Грек, 2006, с. 128-132). Як і гагаузькі, болгарські сім'ї, тікаючи від репресій і депортацій, родинами селились на радянських околицях, в промислових зонах чи на великих будівництвах, особливо на Донбасі, працюючи у шахтах і, живучи у іноетнічному малоосвіченому оточенні, з часом русифікувались і втрачали етнічну й культурну самосвідомість і ідентичність (Лебедева, 2015, с. 132).

Погані стосунки між Румунією і Болгарією не сприяли покращення відношення до місцевої болгарської громади з боку румунської влади. Утиски бессарабських болгар у 1918-1940 рр. можна пов'язати ще з тим, що вони, і не безпідставно, вважались проросійськи налаштованими. В часи ж правління Антонеску в Румунії закони мали явно прорумунський характер і здійснювався значний тиск на етнічні меншини. Звісно, найбільш страждали євреї і роми (цигани), але болгарам й гагаузам теж приходилось складно (Хатлас, 2009, с. 278).

Під час радянзації Бессарабії болгари теж повинні були постраждати оскільки масові депортації після війни торкнулись в першу чергу «буржуазних елементів», а серед етнічних меншин заможних господарств було дуже багато. У повоєнні часи, щоб «збалансувати» склад населення й поліетнічний «дисбаланс» в Буджаку, в Ізмаїльську область (південно-західна частина Одеської області; існувала у 1940 (серпень-грудень існувала як Аккерманська) – 1941 та у 1945-1954 рр.) переселяли селян із Західної України (Грек, 2006, с. 133).

У відносно спокійні повоєнні роки болгар Бессарабії і Буджаку були розділені між УРСР та МРСР і розвивалися у різних соціально-етнічних, культурних та політико-економічних умовах. Урбанізаційні процеси, асиміляційні процеси в середовищі сусідніх великих народів, особливо дисперсно розселених, представників етносу призвели до демографічного спаду серед болгар (Грек, 2006, с. 134-135).

Розділ великої радянської імперії у 1991 р. призвів до того, що не тільки в різних державах опинились болгари (більшість в Одеській області України, 1/3 – в Молдові), а ще й у самій Молдові їх громади були розділені. Крім великої громади болгар у фрагментованому Тараклійському районі (який на 65 % є болгарським), коло 50 % усіх болгар Молдови проживають у Гагауз Єрі, частина болгар живе в інших муніципалітетах країни, а ще одне велике селище (Паркани)

опинилось у межах самопроголошеного Придністров'я (Лебедева, 2015, с. 132).

Не тільки до різних долей для двох частин одного народу призвів розпад СРСР. Є дещо споріднюючів їх долях – це активна еміграція: до історичної батьківщини предків, до інших європейських країн, до Росії. Вже помітно зменшилось населення в болгарських селах, дехто з фахівців стверджує про загрозу їх вимирання. Такі процеси споріднюють долю буджакських болгар з долею гагаузького народу, споріднюють перспективи обох народів, адже гагаузи фактично – автохтонне населення, а от поверхневий аналіз історії місцевих болгар відносить їх лише тільки до національних меншин, що й є одною з позицій етнополітичної дилеми (Грек, 2006, с. 136-137).

Така ситуація створює певні проблеми для болгарської ідентичності і самоідентифікації, адже, на відміну від гагаузів, буджакські (чи бессарабські) болгары жили не так компактно. Є великий блок компактного проживання, в основному в Одеській області (Пейков, 2018, с. 165). Але є й громади, які живуть розділено й дисперсно. До цього додавалося те, що болгары, як і в самій Болгарії, в Бессарабії довго не визнавали гагаузьку ідентичність, традиційно включаючи їх до свого етносу і називаючи їх «отуреченими болгары» (Грушецький, 2014). Цьому ж сприяла й велика затримка процесу самоідентифікації самих гагаузів, майже завершився в кінці XIX ст. В селах Приазов'я гагаузи і зараз себе ідентифікують як частину болгар (Квілінкова, 2011, с. 284-292).

Але всі ці процеси мали й свою позитивну сторону: на певних етапах дезінтеграції задля перекроєння кордонів в регіоні, як мріялось імперцям у «кремлівських коридорах» і деяким сепаратистам у Комраті чи Болграді, місцеві етнічні громади чи йшли на домовленості, не доводячи до гарячого конфлікту, чи, навіть, не робили рішучий крок до незалежності чи автономії. Тільки маргінали робили спроби у 1990-х та у 2014-2015 рр. пробували зіштовхнути місцеві етнічні громади через створення двійників донбаським ОРДЛО («ДНР» і «ЛНР») – Буджакська чи Бессарабська «народні республіки». В межах «Бессарабського болгарського водворення», як прийнято називати у болгарській історіографії колонізацію болгар тут, завжди разом з болгары жили молдовани, гагаузи, албанці, українці. В багатих гагаузьких колоніях були

квартали (махали) болгар, які в процесі асиміляційних процесів розчинились з часом серед них. Точно так само гагаузи жили в поселеннях болгар й теж асимілювались серед них. Так утворилась повна поліетнічна спільнота з особливою історією й особливими зв'язками, коли менші етнічні спільноти активно взаємодіють з великими спільнотами в регіоні.

Ще одним важливим чинником відносної стабільності в Буджаку стала відсутність єдності в етнічній спільноті, особливо це зрозуміло при аналізі претендентів на лідерство у громадах. Так, у болгарській громаді справжня боротьба велася перед виборами депутата до Верховної Ради України у 2006 р. між найбільш відомими представниками Одещини – А. Кіссе та І. Плачковим, а їх суперниками були П. Мандажі, Н. Гайдаржі й ін. В результаті депутатом обрали болгарського і українського бізнесмена, політика болгарського походження І. Плохого. І. Плачков став міністром палива і енергетики у двох урядах України, очолював Одеську облдержадміністрацію. Неодноразово депутатом ВРУ був (і є зараз) А. Кіссе, теперішній голова Асоціації болгар України. На обласному рівні в різні часи у складі керівництва облдержадміністрацій та облрад були Арабаджі Г. та Кісеолар М. – представники болгарської спільноти області (Тодоров, 2018, с. 147-148).

Одже, непродумана державна етнічна політика в Україні, невизначеність питання реабілітації репресованих народів та зберігання радянського менталітету у значній частині населення країни створили умови для зберігання політичної і етнічної напруженості, в Буджаку у тому числі. Про це свідчить і активна участь представників болгарських спільнот у впровадженні проросійської політики підризу незалежності колишніх республік СРСР. Наприклад, болгары Криму приймали участь у русі за приєднання Криму до Росії на початку 1990-х, коли у 1994-1995 головою Верховної Ради Автономної Республіки Крим був етнічний болгарин Сергій Цеков – лідер партії Російський рух України (Лебедева, 2015, с. 132). Не менш активно болгарська громада Криму підтримала захоплення Криму Росією у 2014 р.

Але проблеми національної безпеки України й невирішеність місцевих етнічних проблем спонукають до пошуку нових варіантів розвитку ситуації при

найактивнішої участі України з підняттям її міжнародного впливу. Поки що основними вимогами болгарських громад України й Молдови є вимоги в економічній й культурній сферах. Та регіональні питання й регіональні проблеми довго не дозволяють ситуації залишатись у такому «підвішеному» стані.

Ще, якщо ми аналізуємо умовий внутрішній наповнення Буджакської етнополітичної дилеми й поліетнічної проблеми, не можна забувати про інших представників етносів і перспективи їх співіснування в регіоні. Серед етнічних спільнот, які живуть на цій території, потрібно виділити албанців, адже їх доля є найбільш показовою. І, в той же час, перспективи співіснування з гагаузами й болгарами представників саме цього етносу можуть стати показовим прикладом для рішення дилеми й вирішення проблеми в цілому. Живуть тут албанці, котрих відносять до елінізованої християнської їх частини – арнаутів (арванітів).

В Україні всього є чотири (4) етнічних села албанців. Три (3) з них знаходяться у Приазов'ї й не відносяться до нашої теми, а от одне – Каракурт (у 1944-2016 – Жовневе) – знаходиться як анклав у оточуючому середовищі болгарської спільноти. Якщо загальну кількість албанців мінялася до 1959 р. в більшу сторону, то, починаючи з 1970 р., відмічається поступове зменшення їх чисельності через асиміляційні процеси. Так, у 1959 р. у СРСР жило 5258 албанців, з них на території Української РСР – 3809 і тільки 76 % розмовляло рідною мовою (Всесоюзная перепись населения, 2021); за переписом 1970 в Україні албанців 3972; 1979 – 3874; 1989 – 3343; за даними українського перепису 2001 р. – їх 3308 (з яких в Одеській області – 1862) (Новик, 2016, с. 41-42). В Каракурті на середину 2010-х рр. проживало коло 2900 жителів, з них половина – албанці (хоча у 1998 р. в селі було коло 3500 жителів).

Перші ж арнаутські колоністи з'явилися у Російській імперії на початку XIX ст. з території Приморської й Південної Болгарії, де вони вже теж були переселенцями. Більша частина цих колоністів – добровольці, які служили в російському флоті (що контролював дельту Дунаю) під час війни, і їх родини. Після війни і звільнення з армії більшість цих арнаутів оселилась в Одесі (на честь них названі дві великі вулиці історичного центру міста – Велика і Мала Арнаутські) та на її околицях. Засноване с. Каракурт було албанцями-арнаутами,

болгарськими і гагаузькими переселенцями у 1811 р. поблизу етнічного центру болгар Буджаку – Болграда. І у всі часи албанці були зв'язані тісними господарськими та культурними відносинами з болгарами, як в Буджаку, так і в Приазов'ї.

Передача частини земель Південної Бессарабії після невдалої війни сер. XIX ст. призвела до переселення частини албанців у Приазов'я (тут їх села були майже моноетнічними). У XX ст. албанці Буджаку переживали всі перипетії життя разом з іншими етносами цього регіону, поряд з якими жили. Як і інші народи півдня України албанці Приазов'я пережили голодомор 1932-1933 рр., коли загинули в тому числі сотні албанців. Під час Другої Світової війни албанців не брали в армію, як і болгар й гагаузів, через рішення не набирати представників етносів, держави яких воюють проти СРСР (у випадку з гагаузами – фактично було «перестраховання»). Але, тих албанців, що служили в армії на момент початку війни, масово з фронту не відправляли ні до тилу, ні до трудової армії, ні до штрафних батальйонів (на відміну від болгар) (Новик, 2016, с. 43).

Хоча після війни через своє екзотичне для СРСР етнічне походження албанці не зазнавали відкритих утисків і переслідувань, представники етносу перестали активно декларувати своє походження. А ріст кількості міжетнічних шлюбів в цей період, ще більше сприяли асиміляції місцевих албанців. Причому, на відміну від 1920-1930-х, це вже були шлюби не серед «своїх» – болгарів і гагаузів, а з представниками інших етносів-жителів різних регіонів багатоетнічної й просторої СРСР, з дівчатами, яких привозили з прикордоння (в першу чергу з Західної України). Дітей часто записували стали записувати як росіян.

З розвалом радянської імперії і утворенням незалежної України демографічні тенденції серед албанців на зменшення кількості не змінилися й дітей все частіше почали записувати українцями. Однак, через відсутність економічних успіхів, стабільності в Україні, захищеності з боку влади Києва спостерігалось масове розчарування в економічній, соціальній, культурній політиці Києва, в ідеях української незалежної держави. Україна не сприймалась як батьківщина, етнічні албанці, як і всі жителі Буджаку, не відчували й не відчувають себе частиною єдиної нації, все більше акцентується увага

на своїх албанських коріннях. Навіть, якщо людина на чверть має албанське коріння, їй приписують вже албанське походження. В останній час набирає обертів трудова міграція з албанських спільнот: в першу чергу до Росії (особливо Москви) й до Європи (найбільше – до Італії).

В питанні самоідентифікації серед албанців регіону все важливішим, якщо не ключовим, маркером стає володіння етнічною мовою (Новик, 2013, с. 114), в той час як мовою міжетнічного спілкування лишається російська. Серед молоді все більше роль починає грати українська мова (Новик, 2016, с. 98-100). Будь-яка увага з боку держави, з боку регіональних чиновників, з боку еліт колишньої далекої батьківщини – Албанії – визиває цікавість, суспільний резонанс, стимулює відродження значно деградованої в радянські і пострадянські часи самосвідомості й всеохоплюючий процес самоідентифікації. І не тільки албанців-арнаутів, але й усіх етнічних груп Буджаку.

Саме тому дуже важливо у рамках цього дослідження врахувати історичну ретроспективу і перспективу навіть такого невеличкого етносу, як албанці, задля вирішення етнополітичної дилеми й політетнічної проблеми Буджаку Україною і її державною владою. Спільне проживання албанців з бессарабськими болгарами в Українському Буджаку доводить, що є випадки, коли вирішуючи питання одного чи двох етносів публічна політика повинна враховувати і вплив тих дій і заходів на процеси, які вони викликають, на те, як вони впливають на сусідні громади, субетнічні групи й етноси. Адже, як і країни та інститути ЄС, кожна держава-кандидат повинна орієнтуватись не тільки на перспективи позитивної трансформації країни, а й на сприяння миру, стабільності та процвітання в регіоні (Рудік, 2018, с. 40).

Тому, при виробленні державою публічної етнічної політики, якщо влада зацікавлена у ефективності й виразності етнічної державної політики, а не поверхневості й невиразності, потрібні нові погляди, нові інструменти й нові механізми. Етнічна політика вимагає саме дієвості й нехтування впровадженням нових ідей при ігноруванні прав і потреб етнічних меншин, тут призводить до подій та їх наслідків подібних до таких, як на півдні і сході України з 2014 року. У Болгарії, до речі, є свій досвід помилкової державної етнічної політики (т. з. «відроджувальний процес»

1980-х (Мілова, 2005, с. 68-76)). До того ж, пошук нових шляхів може сприяти розвитку інституціонального співробітництва між Україною та Європейським Союзом, а в даному питанні – з одним із його членів і самою зацікавленою країною – Болгарією. Які будуть кроки залежить від різних чинників, та точно відомо, що логічне й вивірене вирішення «болгарського питання» в Буджаку (разом з «гагаузьким питанням») через рішення Буджакської етнополітичної дилеми й дозволило б Україні (і, одночасно, Молдові, для якої «гагаузьке питання» менш боляче, аніж «гагаузьке» (Остапенко, 2015, с. 77-78)) вирішити Буджакську політетнічну проблему, залучило б 100-% союзника у складі ЄС (Республіку Болгарію) при просуванні своїх інтересів й покращило б і приблизило перспективи вступу України до Європейського Союзу.

Цьому й має бути присвячена наступна стаття: можливим, може дещо несподівано радикальним (а комусь вони можуть здатися й «авантюрними»), шляхам рішення Буджакської етнополітичної дилеми й вирішення політетнічної проблеми.

Висновки. У статті на основі історичного матеріалу і досліджень українських та світових науковців, матеріалів української преси проаналізована історична ретроспектива формування Буджакської етнополітичної дилеми й Буджакської політетнічної проблеми щодо бессарабсько-болгарської місцевої етнічної спільноти. Акцентовано увагу на певному й досить глибокому взаємозв'язку між болгарською і гагаузькою спільнотами в регіоні та залежності процесів в середині цих етносів в регіоні з подіями у державах, на території яких знаходиться даний регіон, та загальними етнічними й політичними процесами, які проходили у Східноєвропейському регіоні.

Висвітлено історію формування частини національної меншини болгар в Україні (яка носить назву буджакські болгари й яку, за допомогою аналізу, можна визначити як «поділена національність» («divided nationality»)), їх взаємодію з сусідніми етносами, умови, особливості й наслідки переселення значної їх частини з Балкан до Буджаку, процес виділення з їх складу та консолідації різних субетнічних груп гагаузів на території Буджаку, де він і завершився остаточно, відбулась не тільки самоідентифікація місцевих болгар як представників окремого державотворчого етносу, а і його найактивніші та найсвідоміші

представники зробили значний внесок до відродження незалежної Болгарії. Приділено увагу невеличкій албанській діаспорі албанців на території Українського Буджаку.

Проаналізовано проблематику ідентифікації та адаптації бессарабських болгар у державах-наступниках щодо володіння даним регіоном, у тому числі звернуто увагу на слабку й не вивірену етнічну політику української держави взагалі та щодо болгар в регіоні і всієї болгарської національної меншини України в цілому.

Розкриті у статті особливості російської та радянської імперських державних політик щодо болгар, зроблено акцент на слабкості позицій етнічних політик української та молдовської незалежних держав і, у

контексті цього, складності завершення процесу етноадаптування не тільки для самих буджакських болгар чи болгар взагалі, а й для обох держав, до складу яких територіально входить Буджак. Тим більш це важливо для України, як для країни, яка має і буде з часом претендувати на статус лідера Північночорноморського й південного флангу Східноєвропейського регіонів.

Враховуючи це, запропоновано знайти нові інструменти й механізми управління даним регіоном і створення умов для проведення ефективнішої етнічної політики стосовно буджакських болгар, невеличкої дисперсної національної групи албанців-арнаутів і їх сусідів в умовах євроінтеграційних процесів і планів європейської інтеграції України.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бачинська О. А. Процесс формирования болгарских громад в містах Буджака на межі XVIII-XIX ст. Человек в истории и культуре / отв. ред.: А. А. Пригарин ; НАН Украины, Ин-т археологии та ін. Вып. 2 : Мемориальный сборник материалов и исследований в память Владимира Никифоровича Станко. Одесса : Смил, 2012. С. 479-488.
- Всесоюзная перепись населения 1959 года. Национальный состав населения по республикам СССР. Демоскоп Weekly, № 901-902, 2 мая - 30 мая 2021. URL: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_59.php
- Ганчев О. І. Болгарські переселенці першої половини XIX ст.: оптимізації життєдіяльності у нових умовах Південної Бессарабії. Zaporizhzhia Historical Review. 2019. Vol. 1. №53. С. 41-48.
- Грек И. Ф. Деятельность П. Хилендарского и М. Чакира: общее и особенное. Русин. 2016. № 1(43). С. 285-307.
- Грек И. Ф. Этнодемографические процессы среди болгар Молдовы и Украины в середине XVIII – XX в. Русин. 2006. № 4(6). С. 123-140.
- Грушецький Б. П. Болгарська діаспора у зовнішній політиці Республіки Болгарія (1992-2013 pp.). Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2014. Вип. 8. С. 179-184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2014_8_46
- Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин. Прийнято резолюцією 47/135 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318#Text
- Думиника И. Организация церковной жизни болгар Южной Бессарабии (1856 – 1878 гг.). Дриновський збірник. 2011. Т. 4. С. 451-459. URL: <https://periodicals.karazin.ua/drinov/issue/view/105>
- Квилинкова Е. Н. О сохранности традиционной обрядности у бессарабских гагаузов и болгар через призму связи времен. История и современность. 2014. №1. С. 182-199.
- Квілінкова Є. Ступінь збереження гагаузами Приазов'я традиційної духовної культури у зв'язку з особливостями процесу етнічної та мовної ідентифікації. Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. Т. 22. К., 2011. С. 283-296.
- Лебедева Г. Н. Болгарские поселения в России – прошлое и настоящее. Известия Санкт-Петербургского государственного аграрного университета. 2015. Спецвып. С. 129-133.
- Луцишин Г. Особливості розвитку політичної нації в умовах поліетнічності. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. Львів. 2008. Вип. 21. С. 189-192.
- Мілова М. І. На шляху до парламентської демократії: болгарський варіант : монографія. Одеса : Астропринт, 2005. 328 с.
- Народы мира: историко-этнографический справочник / гл. ред. Ю. В. Бромлей. Ред. коллегия: С. А. Арутюнов, С. И. Брук, Т. А. Жданко и др. М. : Сов. энциклопедия, 1988. 624 с.
- Новик А. А. Самосознание албанцев Украины: этноним, лингвоним и маркеры идентичности в историческом, лингвистическом и экстралингвистическом контекстах. Народна творчість та етнологія. 2013. №6. С. 104-115.
- Новик А. А., Бучатская Ю. В., Ермолин Д. С., Дугушина А. С., Морозова М. С. «Приазовский отряд». Язык и культура албанцев Украины. СПб. : МАЭ РАН, 2016. Часть I, Том 1. 912 с.
- Остапенко Г. И. Особенности идентичности болгарского территориального сообщества в контексте полиэтнической Молдавии. Сравнительная политика. 2015. Вип. 6(4(21)). С. 76-83. DOI: [https://doi.org/10.18611/2221-3279-2015-6-4\(21\)-76-83](https://doi.org/10.18611/2221-3279-2015-6-4(21)-76-83)

- Пейков В. Етнічна самоідентифікація бессарабських болгар за часів незалежності України. Культурний простір бессарабських болгар : монографія / відп. ред. Шевчук Т. С. Ізмаїл-Болград : Ірбіс, 2018. С. 163-172.
- Радова (Каранастас) О., Капустин С. О переселении народов Балканского полуострова и Центральной Европы в Буджак в XVIII – начале XIX в. Русин. 2006. № 4(6). С. 155-162.
- Рудік О. М. Концепція євроінтеграції: нові підходи у світлі подальшого розширення ЄС. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. Вип. 3(38) . С. 39-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_3_7
- Скальковский, А. А. Болгарские колонии в Бессарабии и Новороссийской крае: статистический очерк. Одесса : Тип. Т. Неймана и К°, 1848. 156 с.
- Тодоров В. Соціально-економічні та суспільно-політичні аспекти розвитку болгарського населення Південної Бессарабії. Культурний простір бессарабських болгар : монографія / відп. ред. Шевчук Т. С. Ізмаїл-Болград : Ірбіс, 2018. С. 136-162.
- Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / пер. з англ. Тарас Цимбал і Роман Корнута. К. : Наш формат, 2019. 608 с.
- Хатлас Е. Основные периоды существования христианства у гагаузов Буджака и их оценка с исторической точки зрения. Tyragetia. 2009. Vol. III (XVIII), №. 2. С. 273-282.
- Шабашов А. В. До питання про форми традиційної соціальної організації гагаузів. Наукові праці (Чорноморського державного університету імені Петра Могили) : Історія. 2012. Т. 207, Вип. 195. С. 121-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2012_207_195_25
- Шильтбергер И. Путешествие по Европе, Азии и Африке с 1394 по 1427 годы / пер. со старонем. Брук Ф. К. Баку : Элм, 1984. 88 с.
- Ярмоленко М. І. Розселення та облаштування гагаузів у Бессарабії (XIX – поч. XX ст.) : автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.05. НАН України. Л., 2001. 22 с.

REFERENCES

- Bachy`ns`ka, O. A. (2012). Proces formuvannya bolgars`ky`x gromad v mistax Budzhaka na mezhi XVIII—XIX st. [The Process of Formation of Bulgarian Communities in the Cities of Bujak at the Turn of the XVIII-XIX centuries]. *Chelovek v y`story`y` y` kul`ture. Memory al`nyj sborny`k matery`alov y` y`ssledovany`j v pamyat` Vlady`my`ra Ny`ky`forovy`cha Stanko*, 2, 479-488.
- Bromlej, V. (Ed.). (1988). *Narody mira: ystoryko-etnografyčeskij spravočnyk* [Peoples of the World: Historical and Ethnographic Reference Book]. Moskau: Sov. encyklopedyja.
- Deklaraciya pro prava osib, shho nalezhat` do nacional`ny`x abo etnichny`x, religijny`x ta movny`x menshy`n. Rezolucija 47/135 General`noyi Asambleyi OON vid 18 grudnya 1992 roku [Declaration of Rights that Belong to National or Ethnic, Religious and Other Minorities. Resolution 47/135 of the UN General Assembly on 18 December 1992]. (1992). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318#Text
- Dumynyka, Y. (2011). Organizacyja cerkovnoj žyzny bolgar Južnoj Bessarabyy (1856-1878 gg.) [Organization of the Church Life of the Bulgarians in Southern Bessarabia (1856-1878)]. *Drynovskij zbirnyk*, 4, 451-459. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/drinov/issue/view/105>
- Fukujama, F. (2015). Polityčnyj porjadok i polityčnyj zanepa. Vid promyslovoi revoluciji do globalizacii demokratiï [Political Order and Political Decline. From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy]. Per. z angl. T. Cymbal i R. Kornuta. K.: Naš format.
- Gancev, O. I. (2019). Bolgarski pereselenci persoï polovyny HHH st.: optymizaciyi zyttdijalnosti u novyh umovah Pivdennoi Bessarabii [Bulgarian Immigrants of the First Half of the 19th Century: Optimization of Life in the New Conditions of Southern Bessarabia]. *Zaporizhzhia Historical Review*, 1(53), 41-48.
- Grek, Y. F. (2006). Etnodemografyčeskye processy sredey bolgar Moldovy y Ukrainy v seredyne XVIII – XX v. [Ethno-demographic Processes among the Bulgarians of Moldova and Ukraine in the Middle of the 18th – 20th Centuries]. *Rusyn*, 4(6), 123-140.
- Grek, Y. F. (2016). Dejatelnost P. Hylendarskogo y M. Čakyr: obscee y osobennoe [Activities of P. Hilendarsky and M. Chakir: General and Special]. *Rusyn*, 1(43), 285-307.
- Hatlas, E. (2009). Osnovny peryody suščestvovanyja hrystyanstva u gagauzov Budžaka y yh ocenka s ystoryčeskoj točky zrenyja [The Main Periods of the Existence of Christianity among the Gagauzes of Budjak and their Assessment from a Historical Point of View]. *Tyragetia*, III, 2, 273-282.
- Hrushetskyi, B. P. (2014). Bolgarska diaspora u zovnišnij polityci Respubliky Bolgarija (1992- 2013 rr.) [Bulgarian Diaspora in the Old Politics of the Republic of Bulgaria (1992-2013)]. *Filosofija i politologija v konteksti sučasnoi kultury*, 8, 179-184. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2014_8_46
- Jarmolenko, M. I. (2001). Rozselennja ta oblaštuvannja gagauziv u Bessarabii (XIX – poč. XX st.) [Settlement and Arrangement of Gagauz People in Bessarabia (XIX - Beginning of XX Centuries)]. Abstract of Candidate`s thesis. Lviv.
- Kvilinkova, Ye. (2011). Stupin` zberezhennya gagauzamy` Pry`azov`ya trady`cijnoyi duxovnoyi kul`tury` u zv`yazku z osobly`vostyamy` procesu etnichnoyi ta movnoyi identy`fikaciyi [The Stages of Conservation by the Gagauz of the Azov Traditional Spiritual Culture are Connected with the Peculiarities of the Process of Ethnic and Movable Identification]. *Zbirny`k prac` molody`x vcheny`x ta aspirantiv*, 22, 283-296.

- Kvyly`nkova, E. N. (2014). O sohrannosty` trady`cy`onnoj obryadnosty` u bessarabs`ky`h gagauzov y` bolgar cherez pry`zmu svyaty` vremen [On the Preservation of Traditional Ritual among the Bessarabian Gagauz and Bulgarians through the Prism of Time Connection]. *Istoriya i sovremennost'*, 1, 182-199.
- Lebedeva, G. N. (2015). Bolgarskiye poseleniya v Rossyy - prošloe y nastojashee [Bulgarian Settlements in Russia - Past and Present]. *Yzvestiya Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo agrarnogo unyversyteta, Specvyp*, 129-133.
- Lucyšin, G. (2008). Osoblyvosti rozvytku polityčnoj nacji v umovah polietničnosti [Peculiarities of the Development of a Political Nation in Conditions of Polyethnicity]. *Ukraïnska nacionalna ideja: realii ta perspektyvy rozvytku*, Lviv, 21, 189-192.
- Milova, M. I. (2005). Na shlyaxu do parlaments`koyi demokratiyi: bolgars`ky`j variant [On the Way to Parliamentary Democracy: the Bulgarian Version]. Odesa: Astropry`nt.
- Novyk, A. A. (2013). Samosoznanye albancev Ukrainy: etnonym, lyngvonym y markery ydentyčnosti v ystoryčeskom, lyngvystyčeskom y ekstralyngvystyčeskom kontekstah [Self-Consciousness of Ukrainian Albanians: Ethnonym, Linguonym and Identity Markers in Historical, Linguistic and Extralinguistic Contexts]. *Narodna tvorčist ta etnologija*, 6, 104 – 115.
- Novyk, A. A., Bučatskaja, Ju. V., Ermolyn, D. S., Dugušyna, A. S., & Morozova, M. S. (2016). «Pryazovskij otrjad». Jazyk y kultura albancev Ukrainy [«Priazovsky Detachment». Language and Culture of the Albanians of Ukraine]. Part.1. Vol. 1. SPb.: MAY RAN.
- Ostapenko, G. Y. (2015). Osobennosti ydentyčnosti bolgarskogo terrytoryalnogo soobscestva v kontekste polyetnyčeskoj Moldavy [Features of the Identity of the Bulgarian Territorial Community in the Context of Multi-ethnic Moldova]. *Sravnitel'naja polytyka*, 6(4(21)), 76-83. DOI: [https://doi.org/10.18611/2221-3279-2015-6-4\(21\)-76-83](https://doi.org/10.18611/2221-3279-2015-6-4(21)-76-83)
- Pejkov, V. (2018). Etnična samoidentyfikacija bessarabskyh bolgar za časiv nezaležnosti Ukraïny [Ethnic Self-identification of Bessarabian Bulgarians during the Time of Ukraine's Independence]. In *Kulturnyj prostir bessarabskyh bolgar*. Ševčuk T. S. (Eds.). Izmaïl-Bolgrad, Irbis.
- Radova (Karanastas), O. & Kapustyn, S. (2006). O pereselenyy narodov Balkanskogo polu ostrova y Centralnoj Evropy v Budžak v XVIII – načale XIX v. [On the Migration of the Peoples of the Balkan Peninsula and Central Europe to Budjak in the 18th - Early 19th Centuries]. *Rusyn*, 4(6), 155-162.
- Rudik, O. M. (2018). Konceptija jevrintegracij: novi pidhody u svitli podalšogo rozšyrennja JeS [The Concept of European Integration: New Approaches in the Light of Further Expansion of the EU]. *Derzavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja*, 3(38), 39-45. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_3_7
- Shabashov, A. V. (2012). Do pytannja pro formy tradycijnoï socialnoï organizacij gagauziv [To the Question of the Forms of Traditional Social Organization of the Gagauz People]. *Naukovi praci (Čornomorskogo deržavnogo unyversytetu imeni Petra Mogyly)*, 207(195), 121-124. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2012_207_195_25
- Shiltberger, Y. (1984). Putesestvye po Evrope, Azyy y Afryke s 1394 po 1427 gody [Journey through Europe, Asia and Africa from 1394 to 1427]. Per. so staronem. F. K. Bruk. Baku, Elm.
- Skalkovskij, A. A. (1848). Bolgarskiye kolonyy v Bessaraby y Novorossiyskoj krae: statystyčeskyj očerk [Bulgarian Colonies in Bessarabia and the Novorossiysk Territory: a Statistical Essay]. Odessa: Typ. T. Nejmana y K^o.
- Todorov, V. (2018). Socialno-ekonomični ta suspilno-polityčni aspekty rozvytku bolgarskogo naselennja Pivdennoï Bessarabii [Socio-economic and Socio-political Aspects of the Development of the Bulgarian Population of Southern Bessarabia]. In *Kulturnyj prostir bessarabskyh bolgar*. Ševčuk T. S. (Eds.). Izmaïl-Bolgrad: Irbis.
- Vsesojuznaja perepys naselenyja 1959 goda. Nacyonalnyj sostav naselenyja po respublikam SSSR [All-Union population census of 1959. The national composition of the population in the republics of the USSR]. (2021). Retrieved from http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_59.php

Bondarenko Victor

Ph.D. Student, <http://orcid.org/0000-0001-9027-8492>, vik13work@ukr.net

Стаття надійшла / Article arrived: 11.11.2021

Схвалено до друку / Accepted: 28.12.2021

Аспекти Публічного Управління

Підписано до друку 30.12.2021 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура Time New Roman.
Друк цифровий. Ум. друк 15,88. Наклад 100 пр. Зам. № 27/21

Видавництво «ГРАНІ»
49044, м. Дніпро, вул. Гоголя 20-б/32
Свідоцтво про внесення до Держреєстру ДК № 2131 від 23.02.2005
www.grani-print.dp.ua granidp@gmail.com